

KOROŠKI

svižinar

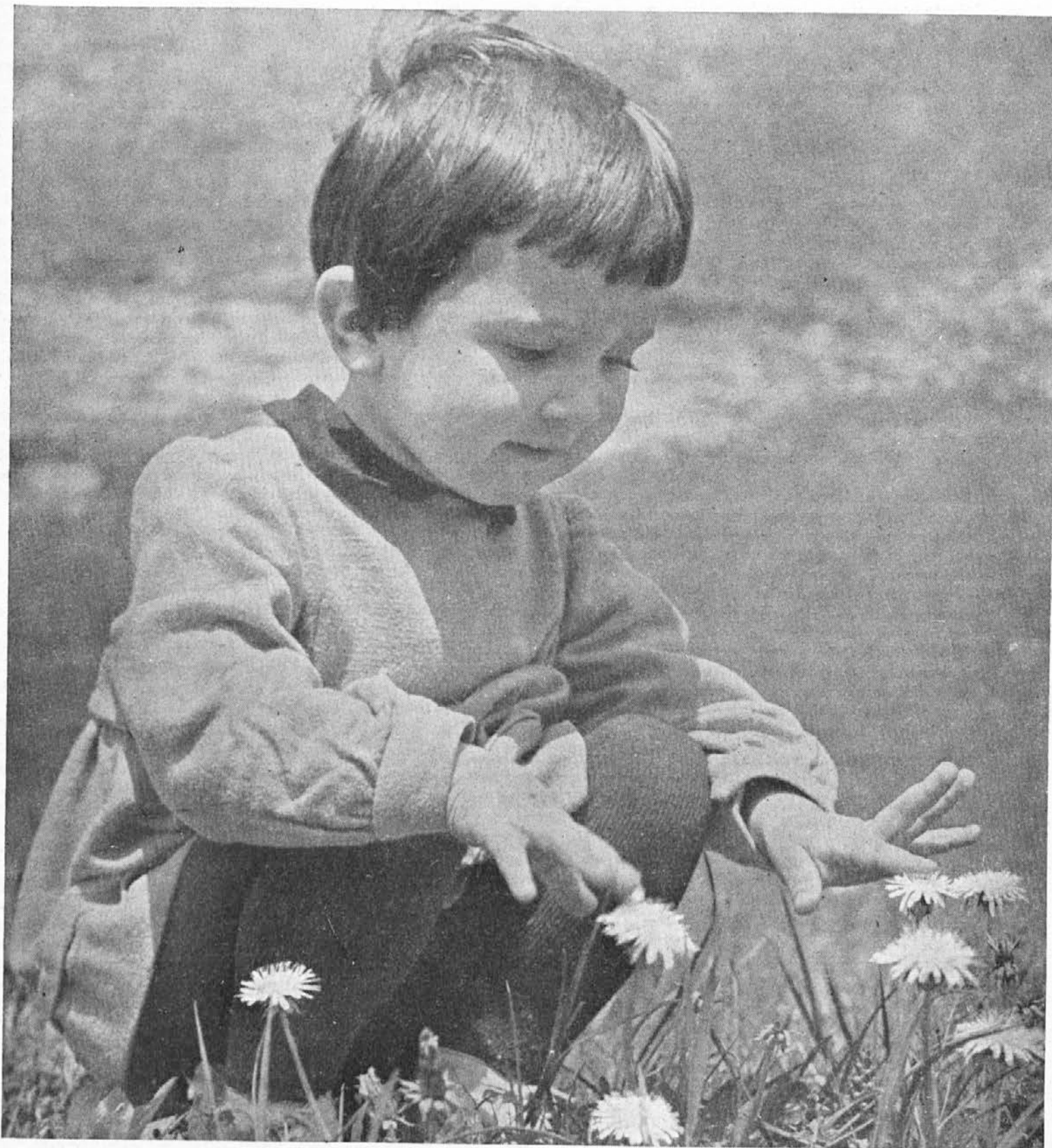
GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XIII.

Ravne na Koroškem, 22. maja 1963.

Štev. 6-8

Z mladino
in njenim dnem
pošiljamo
našemu predsedniku
MARŠALU TITU
pristrčne čestitke
za rojstni dan
s toplo željo in voščilom
zdravja in miru!

Cvetne tipke... kaj ne bi lepo zapele njej in nam

Foto: dr. B. Celcer

Da, podobe iz narave so zmerom lepe in vse nas požlahtnijo. Stopimo zato radi in toliko bliže na te trate ter prisluhnimo tej godbi. Celó železo bo lažje in več ga bo. Kot metalurgi namreč vemo, da so za nastanek žlahtnih jekel potrebna tudi vedra — žlahtna srca.

Franc Golob:

Zaključki ZK železarne Ravne

na letni konferenci

vodilo za nadaljnje delo

Čeravno sicer pozno, po važnosti in vsebini pa zmerom aktualno in pravočasno, navajam nekaj misli o letni konferenci Zveze komunistov železarne Ravne te pomladi, ko so komunisti zelo samokritično ocenili svoje delo in v razpravi opozorili na vrsto najpomembnejših problemov in slabosti, s katerimi se srečuje naša gospodarska organizacija.

V čedalje samostojnejšem odločanju prevzemajo delovni ljudje vse večjo odgovornost za družbeno ekonomsko rast ne samo svoje ekonomske enote ali gospodarske organizacije, temveč tudi komune in cele družbene skupnosti. Razprava na konferenci je pokazala, da se komunisti železarne Ravne zavedajo te družbene odgovornosti, in da so se v času med dvema letnima konferencama zelo idejno ter načrtno lotili dela. Težišče razprave je bilo na nalogah v izpopolnitvi racionalnejšega tehnološkega postopka in proizvodnega procesa, o delovni in tehnološki disciplini, boljšem izkoriščanju proizvodnih kapacitet in bolj spodbudni delitvi dohodka ob istočasnem zmanjšanju proizvodnih stroškov ter boljši organizaciji dela, ki so osnovni pogoji za nadaljnje večanje produktivnosti dela in bolj ekonomskega gospodarjenja.

Delegati na konferenci so imeli v svoji razpravi pred očmi, da je produktivnost dela osnovni pogoj za rast standarda delovnega človeka, in da bo ravno na to področje potrebno usmeriti dejavnost subjektivnih sil ob angažiranju vsega strokovnega kadra, in da so komunisti najbolj odgovorni za odpravo vseh slabosti, ki še zavirajo hitrejšo rast življenjske ravni.

Ob intenzivni obravnavi teh vprašanj bi ne bilo prav, če bi šli mimo ugotovitve, da je večina članov in organizacij Zveze komunistov po ekonomskih enotah zlasti

zadnje leto smelo uveljavila nove metode v svojem delu, ki so pripomogle k postopnemu prilagajanju Zveze komunistov sodobnim pogojem in zahtevam.

Kot eno prvih nalog je konferenca postavila uveljavljanje članov Zveze komunistov v družbenem in delavskem samoupravljanju. Kljub široki decentralizaciji delavskega samoupravljanja se še ne bi moglo trditi, da je tu napravljeno vse, ko pa na drugi strani še obstaja samovolja posameznih odgovornih komunistov in nekomunistov pri odločanju, čeprav v nezadostni meri. Organi delavskega samoupravljanja še niso postali tisti, ki bi imeli za dolžnost obveščati člane kolektiva o sprejetih sklepih in ekonomski politiki organov, v katerih sodelujejo. Včasih pa tudi ti organi niso dovolj seznanjeni s problematiko, bodisi zaradi pomanjkanja podatkov, neznanja ali nezainteresiranosti posameznikov.

Kljub napredku in poostreni kontroli tehnoloških postopkov so še pojavi nedoslednosti pri izvajanju tehnoloških predpisov. Člani kolektiva se upravičeno sprašujejo, kje so odgovorni strokovnjaki in njihov odnos do tega. Ta nedoslednost bremeni kolektiv, povzročitelj pa to ne občuti direktno, ampak posredno v enakem sorazmerju kot ostali člani kolektiva. Ta primer ni enak pri neposrednih proizvajalcih. Žal se ugotavlja, da se ta nedoslednost pojavlja že pri ustaljenih in v praksi poznanih tehnoloških postopkih.

Konferenca je ugotovila, da se v gospodarski organizaciji pojavlja preveč kolektivna odgovornost za posamezne slabosti in napake. Praksa kaže, da se večkrat ne more ugotoviti, kdo je odgovoren za nastalo povzročeno škodo, čemur je vzrok pomanjkljiva organizacija in razmejitve delovne dolžnosti. Iz tega razloga je kon-

ferenca opozorila na nujnost nove organizacije, s katero bi bile točno določene delovne dolžnosti najbolj odgovornih in ostalih članov kolektiva.

Pri vsem tem pa mora biti statut gospodarske organizacije tisti regulator notranjih in medsebojnih odnosov, ki bo nalagal dolžnosti in dajal pravice in pristojnosti posameznemu organu delavskega samoupravljanja in članom kolektiva.

Izkoriščanju proizvodnih kapacitet, večji štednji z energijo, s pomožnim in reprodukcijskim materialom ter delovni disciplini je konferenca posvetila enako pažnjo in opozorila na več pomanjkljivosti, ki zavirajo večjo storilnost dela, po nepotrebnem zvišujejo proizvodne stroške ter sklade podjetja. Če hoče kolektiv postati enakovreden partner na domačem in svetovnem tržišču ter konkurenčen s svojimi proizvodi, bo potrebno tudi na tem področju dela in odnosu do družbenih sredstev več čuta odgovornosti. Komunisti se ne smemo zadovoljiti z doseženimi uspehi na področju izvoza v preteklih letih, čeravno je železarna Ravne v letu 1962 dosegla velik napredek na tem področju, kar je bilo že objavljeno v številki 1—3 Koroškega fužinarja. Organi upravljanja morajo rezultate izvoza nenehno zasledovati in usmerjati svojo dejavnost na tista področja ter odnose, ki negativno delujejo v smeri boljše kvalitete, cenjenih proizvodnih stroškov itd.

Obveščenost delovnega kolektiva je važen činitelj v odpravljanju slabosti in prvi pogoj za boljše gospodarjenje, kajti če so člani kolektiva pravočasno obveščeni o vsem, kar se dogaja v kolektivu, bodo lahko svojo dejavnost usmerili na tista področja dela, ki trenutno hromijo določeno panogo v gospodarski dejavnosti.

Naš dinamični gospodarski razvoj odločilno vpliva tudi na nadaljnje idejno delo organizacije Zveze komunistov za pravilno oblikovanje našega delovnega človeka. Nova ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije postavlja na prvo mesto človeka in humane odnose v proizvodnji ali kjerkoli drugje. Zato mora biti naša nadaljnja skrb za pravilne medsebojne tovariške odnose, borba za odpravo grobosti in birokratskih prijemov, za najstimulativnejšo obliko nagrajevanja, priznavanje samoupravnosti, kar vse deluje v smeri večje delovne morale in krepitve našega družbenega sistema.

Družbeno politično reševanje teh problemov mora biti osnovna naloga vsakega posameznega člana Zveze komunistov in organizacije ter drugih subjektivnih sil, saj to nakazuje program Zveze komunistov Jugoslavije, ki predstavlja vrh najnaprednejše sodobne misli, usmerja k reševanju takih in podobnih problemov, ki pa se edino lahko odstranijo z delavskim samoupravljanjem, sodelovanjem nepo-

NOVI UPRAVNI ODBOR PODJETJA

Delavski svet je na zasedanju 26. aprila 1963 izvolil člane in namestnike novega upravnega odbora, in sicer:

za člane:

Jakob Konič, špedicija
Jože inž. Rodič, OTKR
Slavko Strmčnik, mehanična
Franc Juvan, elektro-obrat
Mirko Pristolič, livarna
Avgust Balant, topilnica
Franc Ratej, valjarna
Koloman Vrečič, kladivarna
Gregor Klančnik, direktor — po službeni dolžnosti

za namestnike:

Ivan Erjavec, vzmetarna
Jakob Steharnik, promet
Franc Hratnik, mehanična
Tone Kranjc, energetski
Konrad Bezjak, livarna
Franc Mlinar, topilnica
Ivan Štosir, valjarna
Viktor Slemnik, kladivarna

Za predsednika novega upravnega odbora je bil na prvi seji izvoljen Jakob Konič.

Z vsem zaupanjem in sodelovanjem: uspešna poslovna doba za izvoljene in za ves kolektiv!

Rezultati na vhodu
v tovarno

Da, tako je tam vsak dan v številkah. »Delavska enotnost« je nedavno postavila to objavo kolektiva za vzgled v deželi. Ujeli smo posrečen dan, ko je bila točka (in zato tudi dohodek) preko sto dinarjev za izplačilno enoto

srednih proizvajalcev pri odločanju in z idejno ravni delovnega človeka.

To je samo nekaj misli, povzetih iz razprave s konference Zveze komunistov železarne Ravne. Konferenca je na kraju svojega dela sprejela zaključke, ki naj bodo vodilo za nadaljnje delo v organizaciji in članom Zveze komunistov železarne Ravne, in jih objavljamo v celoti.

Osnovno geslo pravi:

Komunisti naj usmerjajo in kritično ocenjujejo razvoj gospodarstva kot osnovo in vzporedno vse dejavnosti, ki ustvarjajo lik naprednega državljan socialistične Jugoslavije.

Iz širokega programa dela so se izkristalizirali naslednji sklepi kot vodilo članom organizacije v bodoče:

1. Gospodarska baza je osnova za perspektivni državljanski, zato je treba vložiti vse sile, da bi z lastnim delom, vzgledom in stimulativnim nadzorom nad dejavnostjo čimbolj pospešili razvoj gospodarske baze.

V ta namen je potrebno analizirati delo samostojnih ekonomskih enot, njihovo politiko prevzemanja in izvrševanja plana, predvsem plana izvoza, sistem stimulativnega nagrajevanja, zavestnega vzdrževanja strojnih naprav, pravičen odnos do dela in poudarek kvalitetne proizvodnje.

2. Povečanje gospodarskega potenciala

leži na rekonstrukciji tovarne. Dolžnost komunistov bodi budno spremljanje razvoja in odstranjevanje težav pri rekonstrukciji in to onih težav, ki so pogojene zaradi nevestnega ali malomarnega odnosa do tega važnega problema.

Za izgradnjo novih agregatov naj bi bila skrb vseh članov kolektiva, da se le-ti čimbolje in v čimkrajšem času vključijo v proizvodnjo. Vsak predlog v tej smeri je dobrodošel, in naj bi bil tudi primerno stimuliran.

3. Izvoz je ena važnih postavk v letošnjem proizvodnem programu. Na inozemsko tržišče ni dovolj, da plasiramo samo ime firme, ampak tudi naše proizvode z neoporečno kvaliteto in promptnimi dobavnimi roki. K temu lahko vsak pripomore z vestnim delom in budno pažnjo.

4. Z namenom, da bi se približali in končno vključili v sinhronizem sodelovanja z vsem naprednim svetom, je treba skrbeti, da bodo delovni pogoji in kultura dela postali enakovredni onim v mednarodnem merilu.

Ni samo faktor proizvodnje najvažnejši, še važnejši je faktor osebnega sodelovanja — človeka na delovnem mestu. Zanj naj bodo ustvarjeni v mejah možnosti čim ugodnejši fizični in psihološki pogoji, da bi mogel biti čimbolj produktiven in pri tem enakopravno vključen v beneficiano povečanja standarda, v katerem dela. Vsa-

ka malenkost, ki ustvarja pozitivno vzdušje na delovnem mestu, je važna, tako bo tudi delovna, tehnološka in osebna disciplina, ki je prvi pogoj za uspešno delo, postala realnost, ki pa osebno ne obremenjuje.

5. Te številne naloge, ki so postavljene pred kolektiv, bodo mogle biti konkretno izpolnjene le, če bodo delovni ljudje primerno izobraženi. Naloga Zveze komunistov je torej skrbeti za čimvečji doseg splošne in strokovne izobrazbe, začeti na delovnem mestu. Tu je mišljena skrb tako za strokovno izobrazbo, ki je sodelavcem potrebna za delo, kot skrb za kulturo, športno idejno izobrazbo, saj le tako bo državljani sposobni ustvariti, uživati in ceniti dosežke pri skupnih naporih za povečanje življenjske ravni.

6. Predvsem je treba posvetiti mnogo pozornosti izobrazbi človeka v novem in še vedno dopolnjujočem sistemu samoupravljanja. Ta oblika socialističnega dela in življenja naj postane vsakomur lastna, ne v breme, temveč v razvedrilo in ponos. To bo storjeno, ko bodo vsi člani kolektiva aktivno spremljali dogodke v svojih ekonomskih enotah, predlagali in ukrepali v cilju izboljšanja gospodarjenja. Komunisti pa morajo biti na čelu tega gibanja.

7. Člani Zveze komunistov in organizacije se ne smejo ozko zapreti v svoj kolektiv, ampak morajo istočasno biti glavni

Vasilij Terseglav:

KOLENČASTE GREDI - NAŠ BODOČI PROIZVOD

Kronisti, ki bodo nekoč pisali zgodovino koroškega železarstva, bodo današnji čas gotovo obravnavali v posebnem poglavju. Zakaj, to je doba edinstvene izgradnje in modernizacije, skokovitega razmaha in razširitve naših obratov. Saj bomo v nekaj letih, po dokončanju investicijskih del, ki so sedaj v teku, dosegli trikrat večjo količinsko proizvodnjo od sedanje. Z istočasno izpopolnitvijo tehnologije pa ne samo v količinskem, temveč tudi v pogledu kvalitete nega asortimana dosegli svetovno raven proizvajalca plemenitih jekel.

Že naš dosedanji program izgradnje predvideva razen razširitve osnovnih metalurških obratov — topilnice, livarne, valjarne in kovačnice — tudi povečanje obsega proizvodnje mehansko obdelanih jeklarskih proizvodov. Pred nedavnim pa je naše podjetje izdelalo še dodaten investicijski program, ki dopolnjuje v prvobitnem predvideni obseg proizvodnje mehanske obdelovalnice. V našo proizvodnjo bomo uvrstili nov izdelek — kolenčaste gredi težkih ladijskih diesel motorjev. To je nadaljnji korak k še višji stopnji oplemenitenja oziroma finalizacije naših proizvodov — odkovkov in ulitkov iz visoko kvalitetnih vrst jekla.

Dasiravno živimo v dobi motorizacije, verjetno vsem našim sodelavcem ni čisto jasno, kaj so sploh kolenčaste gredi. Kolenčasta gred je sestavni del vsakega eksplozijskega motorja, preko katerega se premočrtno gibanje batov v motornih valjih pretvarja v krožno gibanje. Mi bomo izdelovali take gredi velikih dimenzij za težke ladijske motorje. Kolenčasta gred sestoji iz kolen in glavnih ležajnih čepov, ki med seboj povezuje posamezna kolena v eno celoto — kolenčasto gred. Kolena gredi so lahko različno izdelana. Pretežno je koleno, zlasti pri velikih gredeh, ki jih bomo mi izdelovali, sestavljeno iz dveh litojeklenih polovic »osmic«, kakor jim pravimo, ki jih medsebojno povezuje čep iz kovanega jekla — imenujemo ga ojnični čep — v samo koleno. Kolena nekaterih vrst gredi so lahko tudi ulita ali kovana iz enega komada. Kolenčaste gredi imajo v odvisnosti od velikine motorja in s tem delovnih valjev različno število kolen. Odvisno od števila kolen je gred

enega motorja enojna ali pa sestavljena iz dveh polovic, ki sta preko prirobnic med seboj spojeni v eno celoto. Kolenčasti gredi sledi odrivna gred, ki jo povezuje z ladijsko pogonsko gredjo, na koncu katere sedi ladijski vijak.

Da bomo dobili pravilno predstavbo o teh gredeh, je treba povedati še, da so posamezne gredi, ki pridejo v poštev za izdelavo, težke od 50 do 200 t. Ogromni komadi torej, katerih velikine si ne moremo niti prav predstavljati, dokler take gredi ne bomo sami prvič videli v naši delavnici. Izdelovalcev takih gredi je tudi v svetu malo. Do sedaj so jih morale naše ladjedelnice za drag denar v celoti uvažati. Njih bodoča domača proizvodnja pomeni torej velik gospodarski napredek in nadaljnjo osamosvojitve naše industrije od uvoza, nam samim pa izboljšuje finančni uspeh poslovanja. Te gredi, ki bodo poganjale domače in tuje ladje, jih vodile po vseh svetovnih morjih, pa bodo s tem ponesle v svet tudi nov glas o nemornem delu in spretnosti rok ravenjskih fužinarjev.

Potrošnik teh gredi bodo torej naše ladjedelnice. Ta gospodarska panoga je dosegla v naši državi v kratki dobi nesluten razmah. Dovolj bo, ako povemo, da smo s 300.000 BRT vsako leto izdelanega brodovja stopili po nedavno objavljeni mednarodni statistiki o razvoju svetovnega ladjedelništva, na trinajsto mesto. Po tonaži, namenjeni za izvoz pa z 200.000 BRT ali 66% od skupne proizvodnje celó na sedmo mesto.

Vzporedno z ladjedelniško industrijo pa se s istim tempom razvija v naših ladjedelnicah tudi proizvodnja težkih ladijskih pogonskih motorjev. Zlasti v ladjedelnici »Uljanik« v Puli in »3. maj« na Reki, ki sta obe že takó veliki odjemalec litine in odkovkov ter drugih jeklarskih proizvodov. Naša industrija ladijskih motorjev bo skoro dosegla kapaciteto 300.000 PSe pogonske moči motorjev letno. Ako vemo, da je povprečna pogonska moč enega motorja prilagojena velikini ladij, ki jih sedaj gradimo, okoli 10—12.000 PSe in da je teža kolenčaste gredi takega motorja med 100—120 tonami, bomo lahko izračunali, da bo treba letno izdelati nekaj tisoč ton takih gredi. Tem potrebam pa je tudi prilagojena naša nova projektirana težka mehanska obdelovalnica, ki jo bomo verjetno pričeli graditi že letos.

Priključena bo delavniškim lopam remontnih delavnic, ki so že v gradnji. Njena oprema pa prilagojena sodobni tehnologiji izdelave takih gredi.

Osnovni surovini za izdelavo gredi so jekleni ulitki — osmice imenovani — in odkovki. Eni in drugi so izdelani iz plemenitega ogljikovega jekla po standardih mednarodnih ladijskih kvalifikacijskih registrov.

Posamezni kovani in liti sestavni deli se po njihovi toplotni obdelavi najprej mehansko obdelajo na različnih obdelovalnih

strojih — strožnicah oziroma rezkalnih in skobelnih strojih. V izvrtine kolen se v vročem stanju navlačijo čepi, ki spajajo osmice v kolena in posamezna kolena v celo gred. Sestavljena gred se končno obdelava na posebni strožnici in strožnem obroču, ki služi za končno obdelavo oljničnih čepov kolen gredi. Dimenzije tega stroja si lahko predstavljamo, ako si pokličemo v spomin, da so posamezne polgredi težke do 110 t in da je premer čepov tudi preko pol metra.

Izdelava gredi zahteva izredno točnost obdelave, kar predstavlja pri tako velikih komadih in ozko predpisanih tolerancah poseben problem. Zato so vsi stroji opremljeni z najpopolnejšimi merilnimi in kontrolnimi napravami in aparati. Teži izdelkov je prilagojena tudi delavniška lopa, ki bo opremljena s težkim 100-tonskim žerjavom. Potrebni so tudi posebni vozovi in vlečni stroj za transport gredi iz delavnice do prekladalnega žerjava, kjer se bodo gredi prelagale na posebne železniške vagone za prevoz težkih bremen.

Predračunska vrednost za izgradnjo celega objekta, to so gradbena dela, domača in uvozna oprema z ostalimi stroški znaša okroglo 1700 milijonov dinarjev. Za predvideni obseg proizvodnje potrebna obratna sredstva pa okroglo 600 milijonov dinarjev ali skupno 2300 milijonov dinarjev.

Pri izračunani prodajni ceni gredi, ki je nižja od uvozne cene, po kateri naše ladjedelnice sedaj nabavljajo motorne gredi v inozemstvu, se bo skupna realizacija podjetja povečala za preko 2000 milijonov dinarjev letno.

Tako nam da torej en dinar vloženih osnovnih sredstev 1,23 din, realizacija in en dinar vloženih osnovnih in obratnih sredstev — 0,91 din realizacije.

Iz računa rentabilnosti je dalje razvidno, da se bo po izgradnji tega objekta povečal ostanek čistega dohodka za sklade za ca. 205 milij. din in da se bo investicija v skupni vrednosti potrebnih osnovnih sredstev izplačala v osmih letih. Ker se danes kolenčaste gredi, kot že uvodoma povedano, v celoti uvažajo, in to izključno iz področja konvertibilnih valut, predstavlja osvojitve te proizvodnje v naši železarni tudi velik prispevek k izboljšanju jugoslovanske trgovinske bilance. Razen tega obstoja tudi realna možnost delnega izvoza teh gredi, kar v nadaljnji meri povečuje devizni efekt.

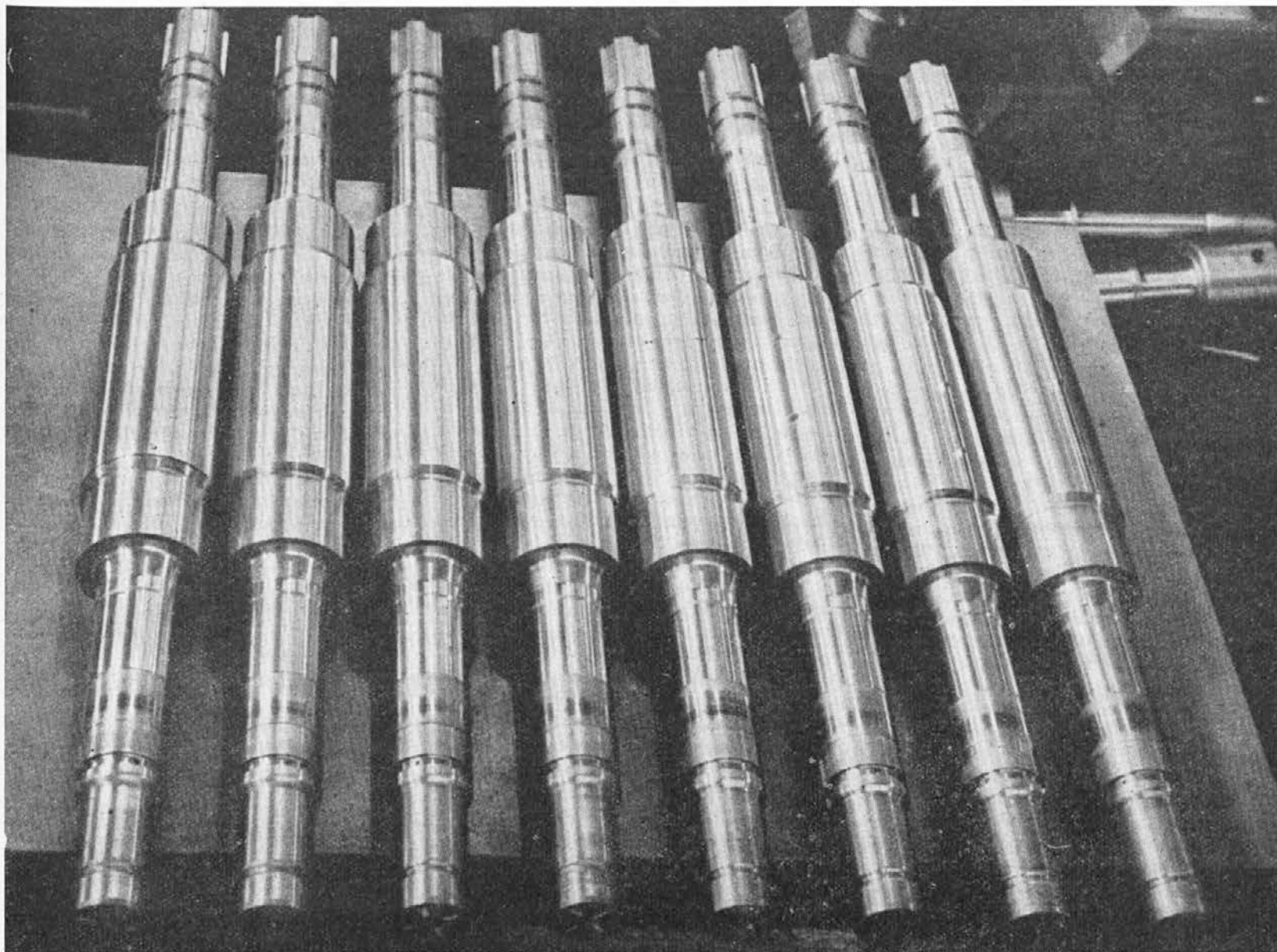
Vse to kratko navedeno potrjuje pravilnost naše odločitve, da v svoj proizvodni program vključimo ta novi proizvod.

Investicijski elaborat, ki smo ga izdelali, je najprej pregledala komisija za gospodarstvo pri delavskem svetu podjetja. Po predhodni obravnavi v tej komisiji ga je sprejel in potrdil tudi centralni delavski svet na svojem zasedanju konec prejšnjega meseca.

Po izdelanem terminskem planu znaša rok izgradnje celega objekta okroglo 20 mesecev od dneva sklenitve definitivne kreditne pogodbe z banko. Investicije bo kre-

iniciatorji ter aktivisti na vseh področjih življenja v komuni.

8. Kadrovska politika članstva v Zvezi komunistov naj se nenehno izpopolnjuje. Člani Zveze komunistov morajo biti aktivni in zainteresirani za razvoj kraja na vseh področjih življenja. Organizacija mora s pravilnim izborom članstva postati vzor discipliniranih in socialistični misli predanih sodelavcev, ki bodo garancija za usmerjeno in uspešno rast kraja in domovine, ki bo dajala ideje in izkristalizirane zopet izvajala v življenje, kar postavlja program ZKJ.

Valji za hladno valjanje kovin so dobesedno trd oreh, ampak toliko bolj zlata valuta ravenske dejavnosti

Delo — »Ka za no veselje je . . .«!

Da, kakšno zadovoljstvo je, če gre posel v redu naprej. In v letošnjih prvih štirih mesecih je bilo tako.

Pojavljale so se sicer tudi gotove motnje (predvsem huda zima, izpad visokofrekvenčnega agregata, pomanjkanje premoaga, hladilne vode itd.), vendar smo s pri-

ditirala Jugoslovanska banka za zunanjo trgovino ob sodelovanju z republiško Splošno gospodarsko banko. Naš zahtevek za kreditiranje banka trenutno obdeluje in upamo, da bo do sklenitve definitivne pogodbe prišlo v bližnji bodočnosti.

Tako lahko upamo, da bo prva domača gred izdelana konec leta 1965, kar bo nov mejnik v zgodovini razvoja koroškega kraja in njegovega železarstva, ki že danes zavzema vidno mesto v okviru jugoslovanske jeklarske industrije.

Zahvaljujemo se direktorju analitsko-planskega sektorja za imenitno obrazložitev te »kolenčaste« investicije, katero smo neki vseeno tudi bolj kolenčasto gledali zaradi njene silovite teže — uredništvo za vse bralce.

zadevanjem celotnega kolektiva in z iznajdljivostjo vse premagali in dosegli lepe rezultate v proizvodnji in prodaji.

Posamezne ekonomske enote so dosegle v mesecih januar—april 1963 v primerjavi z lanskim tem obdobjem naslednja proizvodna povečanja, izraženo z indeksi (januar — april 1962 = 100):

topilnica	115,0
livarna	123,2
valjarna	102,5
kovačnica	94,0
mehanska delavnica	131,1
vzmetarna	104,8

Torej izrazit plus, ki ga menda v nobenem začetnem letnem obdobju že dolgo nazaj nismo bili vajeni (zaostanek kovačnice je v remontu 1800-tonske stiskalnice oziroma v kvaru manipulatorja).

Plan prodaje naših izdelkov je bil v teh štirih mesecih prav tako prekoračen. Realizacija je večja za 12%.

Vrednost prodanega blaga na zaposlene ga znaša v prvih štirih mesecih letošnjega leta 9,5% več kot lani v istem času.

Ob tem uspehu smo vsi veseli. Prepričuje nas o sposobnostih in spodbuja k napredku, ki ga daje samo vredno delo.

Široko izobraževanje upravljalcev

Uspel seminar za člane središnjega in obratnih delavskih svetov

Skozi ves april in še do polovice maja je potekal pri podjetju posebni tečaj za člane delavskih samoupravnih organov.

V namenu seminarja za čim širši družbeno ekonomski razgled je bil izbran in izveden ustrezno obširen program, ki ga je obrazložilo štirinajst predavateljev. Zajete in poglobljene so bile vse take nujne orientacije od gospodarskega sistema v državi, posameznih proizvodnih ter perspektivnega plana pa do podrobnosti organizacijskega ustroja oziroma dela podjetja. Posebej izpolnjena je bila razlaga o družbeno ekonomski ureditvi kakor tudi o odnosu: podjetje — družba, s posebnim poudarkom na komuno. Udeleženci so dobili bližji razgled v poslovno politiko podjetja, v obratne in rentabilnostne oziroma izračune, v probleme in dolžnosti kadrovske politike. Toliko boljše je bilo tolmačeno delavsko samoupravljanje od namena, uvedbe do metod tega dela, prav tako tudi povezava oziroma sodelovanje med družbeno političnimi organizacijami in organi upravljanja v delovnih organizacijah.

Odprta knjiga zgodovine NOB plemeniti mlado generacijo

Govor inž. Pavla Žavcerja na zaključni proslavi koroškega občinskega praznika v Mežici je spominsko in namembno najbolj verno opredelil naš dan

Nekdanji sekretar okrožnega komiteja KPS za Koroško in sedanji predsednik republiškega zbora ljudske skupščine Slovenije je na svečanosti 7. aprila 1963 v Mežici za nas vse in nam vsem takole povedal:

Tovarišice, tovariši!

Ko smo se danes zbrali, da se v zaključni prireditvi udeležimo proslave 20. obletnice ustanovitve I. koroškega bataljona in napada na Mežico ter s tem proslave občinskega praznika ravenske občine, dovolite, da vam in vsem občanom v imenu bivših koroških borcev in aktivistov ter v svojem imenu iskreno čestitam k vašemu prazniku.

Prireditve in proslave ob obletnicah velikih dni iz naše herojske borbe niso le živ spomin in pomnik na naše veličastne borbe in zmage za osvoboditev izpod okupatorskega jarma, temveč so obenem prikaz dela, naporov in stvaritev naših delovnih ljudi pri graditvi socialistične domovine.

Ob takih prilikah se zberemo, da v prijetnih srečanjih obudimo spomine na vsakovrstne dogodke izpred mnogih let; prijetne in bridke, vesele in žalostne, vznemirljive in neverjetne, takšne, kakršni so pač bili ti dogodki, danes že po malem pozabljeni, dogodki iz borb, zaporov in taborišč, dogodki, ki sestavljajo člene v epopeji slavnega obdobja slovenskega in jugoslovanskega narodov, obdobja NOB. Zbiramo se, da ob teh spominih črpamo vedno znova iz zakladnice resničnega, borbenega tovarštva in se zgledujemo ob svetlih vzorih revolucionarnih borcev, da se spomnimo vseh tistih človeških moralnih vrednot, ki so bile cement v vojnih in povojnih letih, da s tem bogatimo našo pripravljenost, nadaljevanje z delom, katerega temelji so bili položeni v dneh NOB.

Spominske proslave, muzeji, spomeniki in razstave NOB odkrivajo mladi generaciji veličino zgodovinskega obdobja, ohranjujejo živ spomin na vsa ta dejanja in dejstva, vzbujajo ponos in spoštovanje, krepijo ter bodrijo mladi rod pri premagovanju težav pri delu in v vsakdanjih življenjskih tegobah, kličejo k ustvarjalnosti, vztrajnosti in doslednosti.

Od očeta do sina, iz roda v rod bo živel spomin na našo veličastno borbo. Odprta knjiga zgodovine NOB plemeniti mlado generacijo, ki stopa v življenje. Spomnimo se, da bodo postali letos polnoletni in enakopravni naši državljani, fantje in dekleta, ki so bili rojeni v prvih dneh svobode, ki so jih v prvih dneh življenja ogrevali sončni žarki v sicer razdejani, vendar že osvobodjeni domovini. Ta generacija danes že stopa v samostojno življenje in se bo v nekaj letih polno uveljavila kot generacija svobodnih proizvajalcev, ustvarjalcev in upravljalcev v socialistični domovini.

Kdo je stal v prvih vrstah borbe, v udarnih in jurišnih enotah in kdo je bil v dobi obnove nosilec poletne ustvarjalnosti v delovnih brigadah, če ne naša mladina? Danes je mladina aktiven činitelj pri naporih za dvig gospodarstva, na kulturnem in družbenem področju.

Vedeti moramo, da je 20—25 let sicer kratka doba v zgodovini naroda in človeštva, da je pa to doba, ki je za naše narode izredno pomembna. Štiri leta oboroženega bojevanja, trpljenja in razdejanja in 18 let povojnega ustvarjalnega dela je v temeljih spremenilo podobo naše dežele.

Pred 20 leti pa je bil v zgodovini koroškega ljudstva zapisan nov list zgodovine, list, ki so ga z velikimi in zlatimi začetnicami izpisovali borci novo ustanovljenega koroškega bataljona, ko so z uspešnim napadom na Mežico v noči med 3. in 4. aprilom 1943 doživeli kot novo formirana redna enota partizanske vojske na Koroškem svoj prvi ognjeni krst. Tovariš Bor, komisar bataljona, je o tem napisal sledeče:

Temna noč je. Tiho se pomikamo preko travnikov proti Mežici. Ustavimo se pred trgov, ki ga močno razsvetlujejo električne žarnice. Na trgu je vse mirno, samo v zgornjem koncu zamolklo laja pes. Tu in tam je v hiši že ugasnila luč — Mežičani se pripravljajo na počitek. Nihče pa ne čuti, da so v njihovi bližini slovenski partizani, in da bo še to noč odmevala po trgu ponosna slovenska pesem.

Jurišni oddelek je obkolil kino dvorano, ki je bila polna ljudi. Predvajali so neki nemški film. Namesto zvočnika je v dvorani zadonela mogočna partizanska pesem, vmes pa je pela druga pesem, ki je zvenela zunaj. Bila je to udarna pesem naših strojnic in brzostrelk. Nemci so namreč skušali priti iz blokiranega orožniške postaje, zaseda proti Črni je hrabro odbijala pomoč, ki je prihajala Nemcem iz Črne. Lepo je bilo slišati naše strojnice, ki so pele pesem svobode.

Najveselejši dogodek za partizane pa je bil pridobitev orožja:

30 avstrijskih pušk s 300 kom. municije, 1 parabola s 130 kom. municije, 1 pištola, 27 nemških vojaških nahrbtnikov, 35 šotorskih kril, pa torbice, kompas, čevlji, uniforme itd.

Medtem prinese tov. Marjetka vest, da je tov. Lenart ranjen. Kri enega najbolj-

ših borcev in sinov slovenske koroške zemlje rdeči Koroško. Rdeče lise na cesti v Mežici nam kažejo pot naprej!

Koroška enota je mlada, njeno moštvo je sestavljeno iz pomladanskih mobilizirancev-novincev. Kljub temu so se ti partizani kakor na akciji tako na umiku in pri težavnem prebijanju skozi nemški obroč sijajno obnesli ter so zato vredni vse pohvale. Z napadom na Mežico, ki leži na koroškem ozemlju, je bil zadan Nemcem težak udarec. Na Koroškem so se pojavili partizani in izvršena je bila prva velika, uspešna vojaška akcija. Velika je jeza Nemcev, ker se je partizanska borba razširila tudi na koroško stran, ker se je tudi na Koroškem pojavilo osvobodilno gibanje OF. Partizani koroške Slovenije, sinovi koroške zemlje pa so porok za novo in lepše življenje.

To je izvelek iz raporta štabu IV. operativne cone.

Ustanovitev prvega koroškega bataljona in napad na Mežico je izredno važen in pomemben mejnik v razvoju NOB na Koroškem, vendar mejnik v gibanju, ki se je začelo že davno prej, leta 1941, ko so se prve uporne borbene skupine pripravljale na aktivno oboroženo akcijo v Prevaljah, Lešah in Dravogradu, ko se je Mežiška dolina vključevala v vsenarodni upor slovenskega naroda pod vodstvom KP. Miloš Zidanšek je iz Maribora s člani KP budil uporno misel v tej zaslužni deželi. Pod vodstvom Henrika Zagernika so te skupine zbirale orožje, pripravljale sabotažne akcije in delile letake. Kljub nezaslišanemu terorju, izseljevanju, streljanju talcev in najbolj perfidni demagogiji, ki so jo tu širili nacisti, upornega duha naših ljudi niso mogli zlomiti.

Mladinske, skojevske skupine so nadaljevale s sabotažnimi akcijami, pohod Savinjskega in Kranjskega bataljona preko tega ozemlja sta vlivala novo zaupanje v osvobodilno borbo pri prebivalstvu. Stane Merhar, Tomaž Verdnik, Ivan Zupanc so organizirali na avstrijskem delu Koroške leta 1942 prve odbore OF, dokler ni v zimi 1942/43 organizirani odpor zajel vse kraje slovenske Koroške. Skupina enajstih revircev in nekaj aktivistov, ki smo novembra 1942 prišli na Koroško, je v tej zimi prerasla v četo, ki je v začetku marca štela 37 mož, ko je krenila v akcije iz bunkerjev v sončni Topli proti Železni Kapli in Podjuni. Ko je zadnje dni marca prišel na Koroško narodni heroj, takratni komandant IV. operativne cone Franc Rozman-Stane, je z njemu lastno daljnovidnostjo in vojaškim čutom, z bogatimi izkušnjami, ki si jih je pridobil v španski državljanski vojni in v prvih letih partizanstva na Štajerskem in Dolenjskem, takoj pravilno ocenil položaj na terenu in v prvi koroški partizanski četi. Formiral je prvi koroški bataljon. Za komandanta bataljona je postavil rojaka iz Železne

Sodelavci, svojci, krajanj!

OB VOLITVAH

opravimo našo

ČAST IN DOLŽNOST.

To toliko bolj, ko ne gre več

za krepitev razcepljenih

pozicij kot nekoč,

temveč samo

ZA KREPITEV

BLAGINJE LJUDSTVA

naše lepe domovine

Kaple Franca Pasterka-Lenarta, ki se je že kot komandir čete prekalil v borbah v gorenjskih partizanskih enotah. Tako je Stane skupno s svojo štabno patrolo povedel bataljon v uspešno akcijo na Mežico.

Zaradi učinkovitih vojaških akcij prvega koroškega bataljona so se še hitreje množile vrste borcev in aktivistov, vrste aktivnih članov odpora, zavednih članov OF, čeprav se je okupatorski teror stopnjeval in je iz dneva v dan postajal vse bolj zverinski in nečloveški. Tov. Karel Prušnik-Gašper v svoji knjigi Gamsi na plazu, piše o tem naslednje:

Ti meseci so bili na Koroškem zelo pomembni, kajti v organizacijskem pogledu smo napravili precejšen korak naprej. Kritika, ki sta jo izrekla Stane in Jug, je bila uspešna. Prešli smo od zaupniškega sistema k snovanju samostojnih odborov.

Zlasti na jugoslovanskem delu Koroške skoraj ni bilo vasi ali tovarne, kjer ne bi obstajali odbori OF in DE. V Črni so bili 3 odbori, v Žerjavu 5, v Guštanju 2, v Mežici 1. V njih so bile tudi delavke. Nekateri odborniki so bili že pravi požrtvovalni aktivisti. V Črni in Žerjavu sta obstajala ženska odbora. Po večjih kmečkih naseljih so delovali odbori OF. Vsi ti odbori so iz dneva v dan pošiljali vedno več mož in fantov v partizane, zbirali so prispevke za partizansko vojsko in nabavljali tehnične potrebščine za naše ciklostilne tehnike.

Na avstrijskem delu Koroške je bilo stanje podobno. Tudi tam smo od zaupniškega sistema prešli k snovanju odborov. Prodrli smo med industrijsko delavstvo.

Pomembno vlogo pri tem delu je opravil tudi partizanski tisk. O tem nam nazorno govori Žolnirjeva knjiga »Partizanski tisk ob Meži, Mislinji in Dravi«.

V času, ko je na zboru aktivistov OF na Pugledu pri Kočevju v dneh 28. do 30. aprila 1943 bila potrjena v borbi skovana enotnost slovenskega naroda, so bili v kratkem obdobju enega samega meseca po napadu na Mežico ustvarjeni pogoji za prvo politično konferenco tudi na Koroškem. V dneh 12. in 13. maja je bila v gozdovih pod Belo pečjo prva konferenca političnih aktivistov slovenske Koroške. Izmenjava izkušenj dotedanjega dela na terenu in v vojski, pregled notranje- in zunanje-političnih dogodkov, ocena položaja, borbeni dogovor za nadaljnje delo partizanov-aktivistov in partizanov-borcev je plod te, za nadaljnjo borbo slovenske Koroške nadvse pomembne politične konference. V brzojavkah IOOF, Glavnemu poveljstvu SNOV in POJ, CK KPS in vrhovnemu komandantu tov. Titu smo s te konference jasno in nedvoumno izrazili pripadnost Koroške skupni borbi jugoslovanskih narodov in smo izrazili odločno pripravljenost, bojevati se do končne osvoboditve.

Rezultati načrtno organiziranega, poglobljenega političnega dela ob vse večji aktivnosti partizanskih enot niso izostali. Plamen upora se je razvnel in razplamtel v vseljudo vstajo ne samo v Mežiški dolini, ampak po vsej Koroški. Koroški gozdovi so oživel in postali domovanje koroških partizanov, mežiških rudarjev in ravninskih fužinarjev, boroveljskih puškarjev, kmetov in bajtarjev, gozdarjev in

drvarjev, ki so zamenjali orodje s puškami in mitraljezi in šli v boj za svobodo svojega ljudstva.

Avgusta je štel koroški bataljon že 320 prekaljenih borcev, ki so se pred kapitulacijo Italije vključili v enote IV. operativne cone in skupno z njimi odšli proti Zasavju in proti Dolenjski. V času po zasedanju kočevskega zbora odposlancev slovenskega naroda, prvega slovenskega parlamenta, je bil formiran koroški odred in postavljen PK KPS za slovensko Koroško kot enotno politično vodstvo za vso Koroško. S tem so bili udarjeni temelji široke in vsestranske ljudske vstaje, ki je v letih 1944/45 zajela vse predele Koroške, preko Svinške planine, Gur pa tja do Dobrača in Ziljskih planin.

Ta pokrajina je bila za okupatorja še posebno važna in pomembna in zato je skušal z vojaškimi in policijskimi metodami najhujšega terorja in fizičnega iztrebljanja zatreti NOB. Ni slučaj, da so se zadnje bitke druge svetovne vojne končale prav v Mežiški dolini in sicer teden dni po kapitulaciji Nemčije, ko je zmagovala JLA premagala zadnje enote nemške in kvizlinške vojske in očistila našo domovino okupatorja.

Dvajset let je minilo od ustanovitve prvega koroškega bataljona. Kako hitro je minilo zadnjih 10 let od mogočnega prvega srečanja koroških partizanov tukaj v Mežici. Takrat smo v uvajanju ustavnih zakonov utrjevali prve izkušnje in rezultate dveletne dobe uvajanja delavskega samoupravljanja in smo se veselili uspehov, ki so bili doseženi pri obnovi in graditvi naše domovine v prvem obdobju po vojni.

Danes je za nami še eno desetletje, izpolnjeno s še večjimi napor in uspehi graditve gospodarstva, komunalnega sistema in poglobljanja socialističnih družbenih odnosov. Če se ozremo samo po naših treh

dolinah, ne moremo spoznati nekdanjih predvojnih krajev. Vsi ti kraji nosijo tako ali drugače pečat bujne rasti v novi domovini od central na Dravi, preko mogočnih proizvodnih dvoran moderne jeklarne in ponosnih domov ravninskih jeklarjev na Čečovju, mežiških rudarjev od Prevalj do Črne in Podpece, novih šol, zdravstvenih domov, slovenjegraške bolnišnice in ravninske gimnazije, na kateri je značilen napis za vse, kar je zraslo novega in mogočnega v teh povojnih letih na prelestnem kotičku slovenskega sveta ob Meži, Dravi in Mislinji. Ta napis nas opozarja, da za vse to velja, da je vse to bilo ustvarjeno »...za spomin padlim, za svobodo mladim rodovom, za rast socialistične domovine«.

Padlim za svobodo pa so se zadnja leta pridružili že novi, ki so omahnili v prerani grob. Smrt je dobesedno pokosila narodnega heroja Okrogarja-Nestla, Franca Primožiča-Marka, med nami ni več Uniona, Pavliča in še drugih.

Umrli so naši najbolj zvesti in zanesljivi sodelavci, — Fek, Hedova dva — oče in mama, Florin, Ledrovška in Rožankova mama in še in še bi lahko našteval njihova imena. Človeke se stisne srce, ko se spomnimo njihove borbenosti, predanosti, njihovega zglednega tovarištva. Prenehala so biti mehka, ljubeča srca prenekaterih partizanskih mamic, ki so tako skrbno in požrtvovalno skrbele v najtežjih dneh za nas partizane.

Danes se napor delovnih ljudi širom po Jugoslaviji kažejo v vsestranskih uspehih na gospodarskem, kulturnem, socialno zdravstvenem področju, predvsem pa v razvoju socialističnih družbenih odnosov. In v času, ko ljudska skupščina sprejema novo ustavo, ki bo uzakonila prehojeno pot razvoja in demokracije, ustavo, ki naš politični sistem še izpopolnjuje, ter omogoča delovnim ljudem čedalje bolj vse-

72-letna žena na vrhu Pece (2126 m)

Lani 30. avgusta sta se povzpeli na ta lep vrh 72-letna Johana Škrubej ter le nekaj let mlajša njena sestra. Najbrž bo to rekord žena za tako turo (čeprav si ga na primer za Uršljo goro lasti Krauperska Tona s petinsedemdesetimi leti). Na desni stoji Fr. Travnekar iz Mežice, ki je organiziral in odstopil sliko

VSO SKRB ZDRAVJU NAŠIH ŽENA

Dr. Rudi Krajnc

Naša zdravstvena zakonodaja je že 1948. leta v Splošnih navodilih o organizaciji zdravstvene službe posvetila posebno pozornost zaščiti matere in otroka. Popolnejši predpis, ki predstavlja temeljni kamen tovrstne dejavnosti, je »Pravilnik o organizaciji in delu dispanzerjev za žene«, ki je zagledal luč sveta jeseni 1949. leta. To leto je torej rojstno leto naših prizadevanj za čim uspešnejšo sistematično zaščito naših žena in našega naraščaja.

Kje so pravzaprav vzroki, da je pozornost zdravstvene službe uperjena ravno v to smer? Odgovor na to vprašanje je zelo preprost: povsem prirodno je dejstvo, da se vsak narod bori za svoj obstanek in da skuša z vso svojo notranjo silo napredovati na najrazličnejših področjih svojega udejstvovanja. Pogoj za takšno rast in vsestranski napredek je zdrav naraščaj, ki ga lahko rodi le zdrava mati. To je prvo neizpodbitno dejstvo. Nadalje pa moramo še ugotoviti, da je ženski organizem zgrajen precej bolj zapleteno od moškega — ravno zaradi tega, ker mu je priroda namenila prav posebno poslanstvo: spočetje, nosečnost in rojstvo otroka. Če torej upoštevamo oba momenta, nam bo jasno, zakaj gre naša posebna skrb prav zaščiti žena in naraščaja.

Oglejmo si, kako je s to zadevo v naši dolini! Takoj 1949. leta, po izidu »Pravilnika«, beležimo prve začetke tovrstne dejavnosti tudi na našem področju. Pionirsko vlogo je odigrala takratna sektorska ambulanta v Črni, ki je osnovala svojo posvetovalnico za žene in pričela s pregledi nosečnic. Na Ravnah je bila ustanovljena istoimenska posvetovalnica nekoliko kasneje: 1956. leta, nekaj let po zaključeni izgradnji zdravstvenega doma. Pred tem časom se je odvijala celotna zdravstvena služba na Ravnah v privatnih prostorih krajevnega zdravnika, ki je moral dolga leta sam reševati vso zdravstveno problematiko v hitro se razvijajočem kraju in seveda ni bilo časa niti pogojev za

preventivno delo. V Črni je nudila splošna bolnišnica dosti ugodnejše pogoje za razvoj zdravstvene službe in tako nam je ta razlika v rojstnih datumih zaščite matere in otroka v Črni in na Ravnah laže razumljiva.

Obe posvetovalnici sta si postopoma utirali pot med našimi ženami. Razumeti je treba, da smo takrat pravzaprav prvič pričeli z uvajanjem tako imenovane preventivne medicinske dejavnosti, katere osnovno načelo je »bolje preprečiti bolezen, kot zdraviti jo«. Potrebno je bilo precej časa, da so se pričeli kazati prvi plodovi našega dela in da se je pričel tajati led nezaupanja, ki ga imajo ljudje običajno do vsega novega. Pa vendarle — naše delo je teklo dalje in 1957. leta je bil v Črni in na Ravnah ustanovljen dispanzer za žene kot širša zdravstvena ustanova za vsestransko zaščito zdravja žena.

Če sledimo rdečo nit nadaljnjega razvoja obeh dispanzerjev, ugotavljamo, da je zaradi pomanjkanja strokovnega kadra zašla ta služba v Črni nekoliko v stransko ulico in od 1958. leta dalje ni pokazala posebnega razvoja. Na Ravnah pa je stanje ugodnejše: dispanzer za žene je razvil svoje delo v štiri smeri: zaščita nosečnic, zaščita otročnic, širjenje sodobne kontracepcije in zdravljenje ginekološko obolenih žena. Delo posameznih enot dispanzerja si bomo ogledali nekoliko pogloblje.

POSVETOVALNICA ZA NOSEČNICE

Posvetovalnica ima največjo tradicijo in se je razvila pravzaprav neposredno iz prvotne posvetovalnice za žene, ki je pričela z delom 1956. leta. Vsekakor je noseča žena osrednje področje našega preventivnega dela v dispanzerju in ji posvečamo prav posebno pažnjo. Naša skrb za nosečnico pričanja takoj, čim jo odkrijemo. V nosečnosti je namreč vsaka žena izpostavljena celi vrsti nevarnosti, ki pretijo njej in bodočemu otroku.

Organizem noseče žene je zaradi svojega stanja dodatno obremenjen. Srce mora poganjati kri ne le po materinem, temveč tudi po zarodkovem krvnem obtoku. Lažje srčne napake in okvare srčne mišice, ki v običajnem stanju ne povzročajo težav, se v nosečnosti lahko kaj hitro prelevijo v resna obolenja, ki ogrožajo materino in otrokovo zdravje, da, celo življenje.

Nadaljnji organ, ki je v nosečnosti prav tako močno izpostavljen, so ledvice. Ledvice, katerih osnovna naloga je odstranjevanje najrazličnejše strupene snovi iz krvi, prav tako morajo opravljati to funkcijo za mater in za plod. Zlasti v drugi polovici nosečnosti so ravno okvare ledvične funkcije zelo pogostne in le najskrbnejša nega, stroga dieta in potrebna zdravila pripeljejo nosečnico varno do poročnišnice.

Redke so noseče žene, ki imajo zdravo zobovje. Skoro pri vsaki ugotavljamo večje ali manjše okvare in idealno bi bilo,

vsako najmanjšo zobno gnilobo, ki se pojavi v nosečnosti, takoj zdraviti v zobni ambulanti. Na žalost to zaradi pomanjkanja zobozdravstvenega kadra trenutno še ni izvedljivo, vendar so naša prizadevanja usmerjena v tem smislu. V zvezi s problematiko zobne gnilobe naj omenimo še izraziti preventivni ukrep, ki ga izvajamo v posvetovalnici že drugo leto: vsaka žena prejme ob svojem prvem obisku v posvetovalnici recept za tablete fluorcalcium, ki jih uživa ves čas nosečnosti in še po porodu, dokler doji. Na ta način sicer ne moremo preprečiti pospešenega nastopa zobne gnilobe pri nosečnici — ki je znan pojav — pač pa omogočimo razvoj zdravih zobnih zasnov pri zarodku in s tem ustvarimo pogoje za rast zdravega in pravilno oblikovanega zobovja pri otroku.

Prav tako izrazito preventivno ukrepanje pri preprečevanju rahitisa — angleške bolezni ukrivljenih in nenormalno razvitih kosti s težkimi posledicami za vse življenje. Z borbo proti rahitisu pričnemo že pred rojstvom otroka. Nosečnica prejme v VII. in IX. mesecu nosečnosti potrebno količino D-vitamina, ki že ob nastajanju in razvoju kostnih zasnov zarodka opravi svojo vlogo in omogoči normalen razvoj otrokovega okostja.

Pogosto ugotavljamo pri nosečnicah razširjene žile na golenih — tako imenovane krčne žile ali krtice. Ta nadloga povzroča ženam kopico težav: krče, bolečine, otekanje nog in ne nazadnje duševno prizadetost zaradi »kozmetične napake« na dokaj delikatnem mestu mlade nosečnice.

Tudi v tem primeru je možno uspešno ukrepati, seveda če se žena pravočasno javi v posvetovalnici. Poleg gornjih obolenj, ki so tako rekoč vsakdanji kruh zdravnika v posvetovalnici, opažamo še dolgo vrsto drugih nadlog, ki spremljajo nosečnico, so pa na srečo redkejšje.

Noseča žena, ki pride na pregled, najprej prejme kartoteko pri medicinski sestri. Nato sledi pregled krvi: ugotavljanje slabokrvnosti, odkrivanje najhujše spolne bolezni — luesa, določanje krvne skupine in Rh-faktorja, ki igra ravno v nosečnosti posebno važno vlogo. Babica pregleda urin, steha nosečnico in zmeri vse dimenzije medenice, ki so pomembne za normalni potek poroda. Sledi pregled pri zdravniku: le-ta ugotavlja obolenja, ki smo jih zgoraj nanizali, nadzoruje krvni tlak in lego ploda, se pomeni z ženo o njenih tegobah in ukrepa po svoji presoji. Ob zaključku pregleda prejme žena potrebna navodila za prehrano in način življenja in recepte za vitaminske preparate ter zdravila, če so potrebna.

Pred leti, ko smo pričeli s pregledi nosečnic, je marsikatera prišla v posvetovalnico zgolj po potrdilo za denarno podporo za otroka, vse ostalo pa ji je bilo kaj malo mar. Danes je velika večina žena že doumela smisel našega dela. Obiščejo nas 100% vse nosečnice, nekatere tudi do desetkrat, če je to potrebno. Vendar nam

stransko in vsebinsko bogatejše samoupravljanje v skladu z materialnimi in drugimi možnostmi družbe in s krepitvijo materialne podlage družbenega samoupravljanja samega.

Smo v dobi epohalnega napredka tehnike in znanosti, sproščanja človekove ustvarjalnosti na vseh družbenih področjih. Naši naporji so še bolj usmerjeni na krepitev miru na svetu, za aktivno koeksistenco med narodi in državami, kar naj ustvarja pogoje za skladno in plodno delo na notranji fronti nadaljnje krepitve našega gospodarstva in socialističnega družbenega razvoja.

Današnja proslava je veren odraz tega našega dela, naporov in stremeljenj.

Zato vzkliknimo naši socialistični republiki Jugoslaviji na čelu s tovarišem Titom z jedrnatim rudarskim pozdravom — SREČNO!

še ni uspelo zajeti vseh žena v zgodnjih mesecih nosečnosti. Še vedno se dogaja — čeprav vse redkeje — da se žena prvič javi, ko je že visoko noseča in je seveda že marsikaj zamujenega. Idealni čas za prvi pregled nosečnice je med II. in IV. mesecem nosečnosti. Le pri ženah, ki se javijo pravočasno, je moč ugotoviti najrazličnejše nepravilnosti že v njihovem zametku in jih povsem odstraniti. Naša želja je, da bi se vsaka žena prvič zglasila pri nas vsaj v IV. mesecu, kajti le tako nam bo uspelo preprečiti vrsto obolenj, ki jih pozneje dosti težje obvladamo.

POSVETOVALNICA ZA OTROČNICE

Posvetovalnica je najmlajša enota dispanzerja za žene in je pričela z delom v začetku 1962. leta. Oglejmo si na kratko njen namen in bistvo njene dejavnosti. Rojstvo otroka je prirodni pojav in pripravi vsaki ženi najlepše trenutke v življenju. Toda pozabiti ne smemo, da se ob porodu in po njem kaj rade pojavijo različne nepravilnosti na ženskih organih, kot so npr.: vnetje nožnice s trdovratnim »belim tokom«, ranice na spodnjem delu maternice in vnetja sečnega mehurja in sečnih odvodil. Po porodu se včasih ugotovi, da se je maternica obrnila navzad — proti križu, da so se razmaknile trebušne mišice in podobno. Pogostoma opažamo pri otročnicah trdovratna zaprtja zaradi zmanjšane aktivnosti debelega črevesja, ki je bilo med nosečnostjo stisnjeno v trebušni votlini zaradi povečane maternice.

Izredno pomembno je, da otročnica obišče posvetovalnico vsaj 6 do 8 tednov po porodu. Ob tej priložnosti ženi ponovno pregledamo kri in urin, jo stehamo in vse podatke zabeležimo v kartoteko, ki jo je prejela pred meseci — še kot nosečnica. Vsako otročnico zdravnik natančno preišče: merjenje krvnega tlaka, pregled notranjih organov s posebnim poudarkom na pregledu srca in ledvic in končno — ginekološki pregled. Pri ginekološkem pregledu praviloma ugotavljamo vnetja nožnice in vnanjega spolovila, »ranice na maternici« in ostala — že omenjena obolenja.

Bistvo pregleda 6 do 8 tednov po porodu je v tem, da vse posledice, ki jih porod zapušča, odkrijemo pravočasno — v svežem stanju in jih tudi takoj zdravimo. Tako so namreč uspehi zdravljenja neprimerno večji kot v primeru, če pride žena v posvetovalnico šele čez nekaj mesecev, ker so jo znaki sedaj že kroničnega obolenja prisilili k temu. V teh primerih je zdravljenje dolgotrajnejše in čisto tudi manj uspešno.

Po dobrem letu obstoja posvetovalnice za otročnice seveda ne moremo pričakovati 100% udeležbe vseh žena, ki so rodile. Prav gotovo bo potrebnih nekaj let, da bodo vse nosečnice razumele, da z zadnjim pregledom v nosečnosti naša skrb za njih še ni končana, temveč da se organsko nadaljuje po porodu. Želimo, da bi čim več žena prišlo po porodu na pregled, kajti le tako se bomo izognili številnim posledicam, ki v primeru zanemarjanja postanejo lahko resna ovira pri skrbi mlade mamice za svojega novorojenčka.

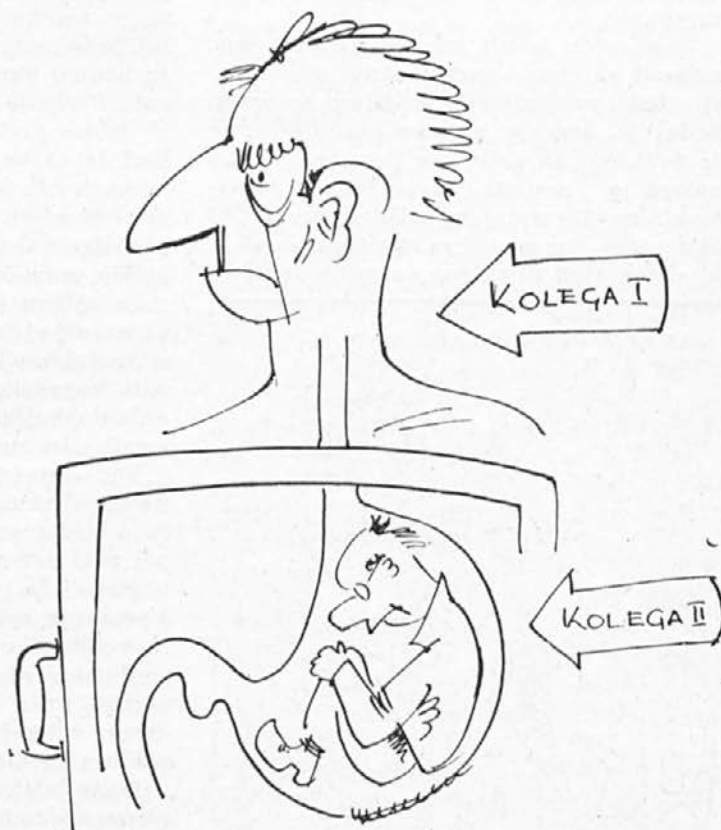
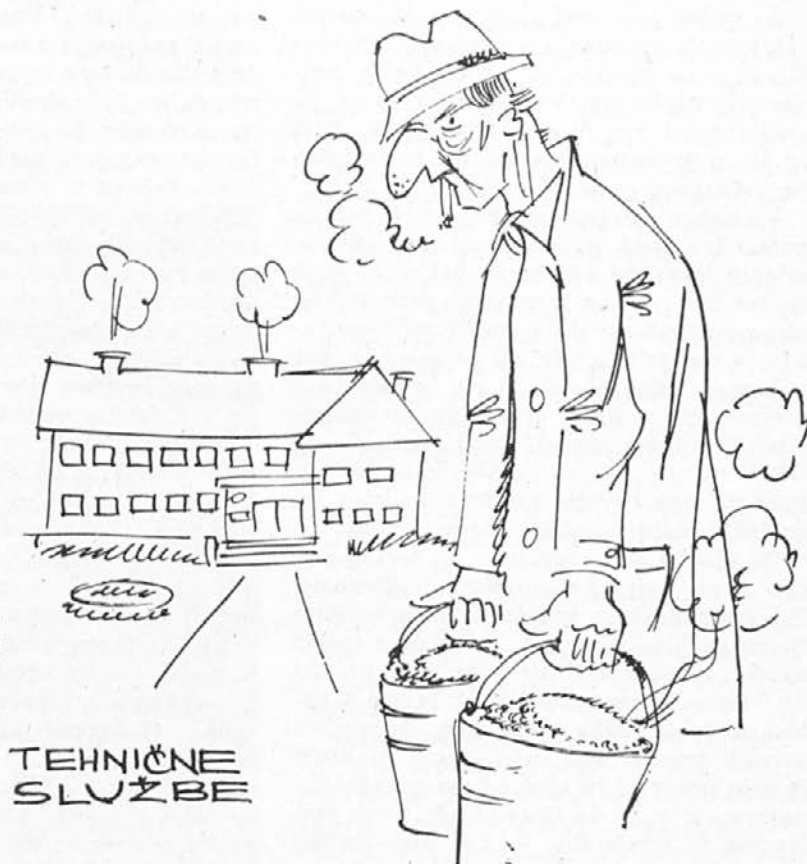
POSVETOVALNICA ZA KONTRACEPCIJO

Posvetovalnica je sicer enota mlajšega datuma, vendar ima že polna štiri leta za sabo. Jeseni 1958. leta smo se spričo nenehnega naraščanja kriminalnega splava odločili za široko akcijo propagiranja sodobnih kontracepcijskih sredstev. Po vrsti predavanj, ki so bila po vseh večjih krajih naše doline, smo v začetku 1959. leta

pričeli z uvajanjem najsodobnejšega zaščitnega sredstva — diafragme.

Problem zaštite pred neželjeno nosečnostjo je tako star kot sam človeški rod. Načini reševanja tega vprašanja so se spreminjali vzporedno z razvojem človeštva in medicine od detomora, ki ga beleži zgodovina, preko uporabe najrazličnejših, pogosto škodljivih sredstev (izpiranje nožnice, vlaganje vložkov, obročkov ipd.) pa do najsodobnejših zaščitnih sredstev.

Vsi ga poznamo —
skrbnika kalorij
v ZD

»V želodcu
ga ima ...«

RENTGEN

Skica: dr. B. C.

Prav gotovo je še vedno najbolj razširjen način kontracepcije med ljudmi tako imenovani *coitus interruptus* — predčasna prekinitev občevanja, ki pa je povsem nezanesljiv. Vedeti moramo namreč, da se že med samim spolnim aktom izliva manjša količina sperme — semena skupno z izločki spolnih žlez, ne da bi moški partner to čutil. Tako namreč si razložimo številne zanositve kljub temu, »da je popolnoma nemogoče, da bi zanosila, saj je vendar vedno pazil«.

Še vedno je precej zakoncev, ki skušajo reševati to vprašanje s pomočjo Ogino-Knausove teorije, ki pravi, da je najmanjša verjetnost zanositve v dneh na sredini med dvema menstruacijama. Tudi ta način je nezanesljiv in kot samostojen ne prihaja v poštev.

Vsekakor spada vprašanje neželenega potomstva med najbolj pereče probleme mladih ljudi, pa naj bo to dekle, ki sicer spolno živi — kar je povsem prirodno — nima pa materialnih pogojev za formiranje domačega ognjišča, ali pa zakonski par z dvema, tremi otroci, ki mu iz meseca v mesec preti neljubi izostanek menstruacije. Kaj torej storiti? Smatramo, da je diafragma skupno s posebnim želejem najzanesljivejše zaščitno sredstvo, ki ga lahko danes nudimo našim ženam.

Ob obisku posvetovalnice za kontracepcijo ženo najprej temeljito pregledamo. Pri ginekološkem pregledu često ugotovljamo različna obolenja, ki bi sicer ostala zakrita in nezdravljena. Nato žena prejme diafragma primerne velikosti in gre k babici, ki z njo vežba toliko časa, da se žena privadi tehniki vlaganja. Način vlaganja je zelo preprost in vsaka žena ga obvlada najkasneje v 10 do 15 minutah. Cena diafragme je minimalna — 150 din (razlika se krije iz sredstev socialnega zavarovanja), mazilo pa prejme žena po potrebi na recept.

V obdobju štirih let našega dela smo naleteli na vrsto nepredvidenih težav, zlasti glede pomanjkanja zaščitnih sredstev. Sedaj je domača proizvodnja diafragme že tolikšna, da krije vse potrebe in naša naloga je, privabiti čimveč žena v posvetovalnico. Do sedaj smo izdali preko 500 diafragm, kar govori za uspešnost metode, ki si vztrajno utira pot do naših žena.

Skica: dr. B. C.

POSVETOVALNICA ZA ŽENSKÉ BOLEZNI

Posvetovalnica je izrazito kurativna enota dispanzerja, ki bi jo lahko imenovali tudi ginekološka ambulanta. Gre namreč za pravočasno odkrivanje in zdravljenje ginekoloških obolenj. Žena je zaradi svojega biološkega poslanstva in specifične telesne gradnje izpostavljena celi vrsti obolenj od najpreprostejših vnetij nožnice do najusodnejših, kot je rak na maternici. Vprašanje ranega odkrivanja začetnega raka materničnega vratu je poglavje zase in predstavlja eno bistvenih delovnih področij posvetovalnice. Rak na maternici je 100% ozdravljiv, vendar le pod pogojem, da ga pravočasno odkrijemo. Težava je v tem, da obolenje v svojem ranem stadiju običajno ne povzroča ženi nobenih težav in prav ta okolnost je često usodna. Ko se pojavijo prvi znaki — krvavkast iztok iz nožnice, neredne krvavitve iz maternice, bolečine v križu — je običajno obolenje že toliko napredovalo, da bo zdravljenje dolgotrajno, uspehi pa na žalost ne vedno zadovoljivi. Kaj nam torej preostane? Vsaka žena, ki je prekoračila 25. leto starosti, naj bi prišla vsaj enkrat letno na ginekološki pregled, čeprav se počuti popolnoma zdravo. Tako bi nam uspelo odkriti obolenje v začetnem stadiju, ki je popolnoma dostopen za zdravljenje.

Nadaljnji problem, ki ga obravnava posvetovalnica, je vprašanje kriminalnega splava s posledicami. Če bi bile žene vsaj deloma seznanjene z nevarnostmi, ki jih prinaša nasilna prekinitev nosečnosti, bi si večkrat premislile, preden se odločijo za ta usodni korak. Takojšnje posledice splava so: slabokrvnost zaradi velike izgube krvi, duševna prizadetost in splošna telesna prizadetost žene. Če je splav potekal z vročino — to je primer pri kriminalnih splavih, ki so izzvani z različnimi okuženimi predmeti — se takoj pojavi vnetje notranjih spolnih organov, ki lahko preide v splošno zastrupljenje krvi in se konča s smrtjo. Prav tako se lahko konča splav smrtno tudi zaradi izkrvavitve, do katere pride, če nesrečnica predolgo čaka, »da se bo izčistila« in ne poišče pravočasno zdravniške pomoči.

Po splavu pogosto opazimo kronično vnetje jajčnikov z okolnimi organi, ki se neverjetno trdovratno upira zdravljenju. Niti kopališko zdravljenje (Dobrna), niti najsodobnejša zdravila v nekaterih primerih niso uspešna.

Nadaljnja posledica splava je tudi izvenmaternična nosečnost, ki lahko ženo življenjsko ogrozi, če ni pravočasno pri roki zdravniška pomoč. Lahko bi jih naštevati še in še, toda to ni naš namen. Vprašanja splava, kot družbenega zla in velikega socialnega problema smo se dotaknili le bežno, z namenom, da opozorimo naše žene in dekleta, naj se ne igrajo z ognjem in naj rajši pravočasno pridejo po diafragma.

Posvetovalnica za ženske bolezni skuša pomagati tudi ženam, ki želijo otroka, a so vsi njihovi upi iz meseca v mesec zaman. Jalovost žene, ki je zelo trdovratna za zdravljenje in zahteva včasih tudi operativne posege, često privede do brodoloma zakona in praktično uniči ženi vse

življenje. Toda ne pozabimo: tudi jalovost je v večini primerov kruta posledica nepremišljenega koraka pred leti, ko je dekle zanosilo in je smatralo splav za edino rešitev iz zagate.

V posvetovalnico za ženske bolezni nam žena ni treba vabiti. Pridejo same, ker so jih nadležni znaki različnih obolenj prisilili v to. Skušamo ukrepati po naših najboljših močeh in reševati, kar se rešiti da, vendar bi se dalo v marsikaterem primeru hitreje in uspešneje ukrepati, če bi se žena javila takoj, ko je opazila prve znake obolenja, če bi prišla na pregled pravočasno po porodu in če bi prišla po diafragma pred izostankom mesečnega perila.

Ob zaključku želimo podati še urnik dela dispanzerja za žene na Ravnah, ki od leta 1962 dalje — po združitvi obeh zdravstvenih domov v dolini — obravnava problematiko zdravstvene zaščite žena cele Mežiške doline.

Na Ravnah delujejo posvetovalnice ob sledečem času:

posvetovalnica za nosečnice vsak ponedeljek od 14. do 17. ure,

posvetovalnica za ženske bolezni vsak ponedeljek od 17. do 19. ure,

posvetovalnica za otročnice vsak torek od 14. do 16. ure,

posvetovalnica za kontracepcijo vsak torek od 16. do 17. ure.

V Črni pa imajo posvetovalnice takle delovni čas:

posvetovalnica za nosečnice vsak četrtek od 14. do 16. ure,

posvetovalnica za ženske bolezni in kontracepcijo vsak ponedeljek od 13. do 15. ure.

Naša želja je, da se žene in dekleta poslužujejo dispanzerja za žene v kar največji meri in se tako izognejo neljubim in često usodnim posledicam.

NAŠI VOJAKI

so čestitali za prvi maj, pozdravljajo in se zahvaljujejo za dostavljanje »Koroškega fužinarja«. Nekaj se jih je udeležilo tudi prvomajske parade v Beogradu in so se še tam ponosni spomnili na svoje fužine. Preljeli smo več pisem in kart, pa na ta način posredujemo to lepo zvezo med vojaki in železarji.

NAJ KDO TOLE POPRAVI

Da se je naš sindikat precej zavzel za oskrbo ozimnice (čeprav bi normalno smel od tega trgovinskega oskrbovanja že odstopiti), vemo. Mnoge mnoge družine, ki so si lahko oskrbele take stvari, pa še po zmerni ceni, so hvaležne. Skozi in skozi je kaj posredoval oziroma so si posamezne skupine nabavljale potrebno robo, tako celo še 10. marca letos. Kup takih gajbic je bil na vhodu tovarne, pa smo le vprašali, kako in kaj. Spet taka skupina si je nabavila jabolka — prekrasna jabolka po 45 din kilogram. Pri kmetih v Prekmurju so jih dobili.

Kaj rečete, po čem so bila jabolka 10. marca po trgovinah? Taka cena je bila komaj jeseni, ko je vse vsipalo. Mi bi rekli samo to, da lepa in poceni jabolka torej so, če pa je trgovina kako zavita, da se ljudem ne da pribaviti tudi cenena stvar, je treba popraviti pač tam.

— Tovariš zdravnik, ali poročeni res dalje živijo?

— Ne, ampak življenje se jim zdi daljše.

Ivan Kokal

OD LIBELIČ DO MOSKVE

V prestolnici Rusije je bilo že leta 1932 deset Ravenčanov

Ivan Kokal-Imre obhaja letos štiridesetletnico svojega političnega delovanja. Začel je tam leta 1923, ko se je zaposlil v tovarni ter navezal stike z Vorancem.

Potem je bilo vse sorte. Nekaj je o tem naš sedaj že res najstarejši aktivist že povedal, in sicer iz dobe do Libelič, kjer je leta 1932 prekoračil mejo za trinajst let emigracije. Po šolanju, Spaniji in tolikih poteh se je julija 1945 vrnil iz Afrike v domači kraj, kjer je bil šestnajst let predsednik OF oziroma SZDL, vmes prvi župan mesta Ravne, po združitvi Mežiške doline v eno občino pa skozi podžupan itd.

Pridobili smo zmerom zanimivega avtorja, da je podaljšal svojo revolucionarno povest vsaj do šolanja in prvih korakov v Moskvi. Svidenje s tolikimi Ravenčani tam že tedaj tudi za Ravne nekaj pomeni. Kokalova beseda je torej tudi pozdrav in spomin tem zgodnjim rojakom iz domačega kraja.

Tedaj sem v »Fužinarju« (št. 4-6, 1957) opisal svoj beg leta 1932 iz domačega kraja do Libelič. Ker me pa urednik nagraja, naj opišem za domačine in mladino še, kako sem prišel iz Libelič v Moskvo, bom povedal še nekaj o tem.

Meji sem se bližal silno previdno. Tik ob meji sem dobro skrit sedel za grmom. Čakal sem, da odide mimo graničarska patrulja. Prišla je in se ustavila blizu mojega skrivališča. Slišal sem pogovor obmejne straže, da je treba dobro zastražiti vrh. Zaradi tega sem se umaknil in šel k libeliški cerkvi, kjer je pravkar zvonilo jutranjico. Pri sosedni bajti sem vzel motiko, jo dal na ramo in krenil po travniku tik za cerkvijo, 300 m proč od graničarske karavle čez mejo v Avstrijo, kot da sem posestnik-dvolastnik in grem delat na svoje polje onkraj meje.

Mejo sem prekoračil na odprtem svetu, ker sem vedel, da tam ne bi streljali name, ampak me zaustavili in vprašali za dokumente. Imel sem dober razgled na vse strani, toda nikjer nisem opazil nobenega graničarja. Tako sem na najbolj nevarnem mestu prečkal jugoslovansko-avstrijsko državno mejo in se podal na težavno pot politične emigracije za dolgih 13 in pol let.

Onkraj meje sem se oglašil pri družini, kjer sem prevzemal literaturo, in jih obvestil, kaj se je zgodilo. Nato sem šel v Pliberk v grad in opozoril sestro Pepco, naj bo previdna. Iz Pliberka sem odšel do Sinče vasi, od tam pa z vlakom v Železno Kaplo, potem pa z avtobusom v Celovec. Moral sem se skrivati tudi pred avstrijsko žandarmerijo, ker so jugoslovanske oblasti zahtevale, da me naj ujamejo in vrnejo, ker da sem v Jugoslaviji ukradel konje, kar mi je Pepca sporočila v Celovec. Ker so imeli politični emigranti v Avstriji azil, sta se jugoslovanska policija in žandarmerija

poslužili tega trika, ki pa jima tudi ni uspel. Zastopnik naše partije v Celovcu je hitro poskrbel, da sem odpotoval na Dunaj in čakal pri neki družini na nadaljnje smernice. Z Dunaja sem se javil z dopisnico guštanjski žandarmerijski postaji in žandarjem svetoval, naj si v bodoče prihrani trud, ki si ga delajo s premetavanjem sena po kmečkih skednjih in senikih ter naj zaradi mene pustijo ljudi pri miru.

Ivan Kokal ob prihodu v Celovec, kjer se je po pobegu čez Libeliče ustavil pri zvezah za zveze za naprej

Najti me ne morejo več, ker sem medtem prišel že tako daleč, da me njihova »roka pravice« ne more več doseči.

Po šestih tednih sem dobil direktivo, naj se odpeljem v Berlin. Z menoj sta potovala še dva srbska politična emigranta, ki nista znala niti besede nemškega jezika in bi zaradi tega sama težko našla pot. Z Dunaja smo z vlakom potovali naokoli do Salzburga. Spotoma smo imeli dovolj priložnosti, da bi opazovali krasoto solnograških Alp, toda tlačile so nas skrbi, kako bomo prišli brez dokumentov v Berlin. Zaradi tega se za naravne lepote nismo mogli prav vneti. Ko bi bil potoval sam, me dober konec potovanja ne bi bil tako zelo skrbel. Ker sem pa odgovarjal za sopotnika, da ju brez zapletljajev pripeljem v nemško prestolnico, sem bil veliko bolj zaskrbljen. Salzburg, ki je svetovno znan po svoji lepoti in slikoviti legi ob reki Salzach, mi je pa le ostal v lepem spominu.

Iz Salzburga smo čez gorovje peš krenili proti nemški meji. Neki domačin, h kateremu so nas poslali, nam je od daleč pokazal, kod teče avstrijsko-nemška meja, in nam naročil, naj pri prehodu pazimo, da

ne bomo naleteli na nemške obmejne straže. Brez posebnih težkoč smo prišli čez mejo. Na tretji železniški postaji v Nemčiji sem kupil vozovnice za München, kar je šlo brez kakih težav.

Na vožnji proti Münchenu so prihajali v vlak Bavarci, nas ogovarjali ter spraševali, kam potujemo. Odgovarjal sem jim na vprašanja, skrbelo pa me je, kako bosta odgovarjala moja sopotnika. Zaradi tega sem kupil vsakemu po en časopis in jima naročil, naj do Münchena »prebereta« ves časopis. Ker sta bila »zatopljena« v branje, nista dajala potnikom priložnosti, da bi se poskušali razgovarjati z njima. To se je dobro obneslo. Naslednji dan sem jima kupil nov časopis, da sta zopet brala, če pa jima je to le postalo preveč mučno, sta morala dremati. V Münchenu smo se okrepčali in si priiskrbeli vozovnice za Berlin.

Zadnja etapa našega potovanja je bila precej dolgočasna. Vozili smo se čez širne ravnine naprej in naprej preko enolične pokrajine, kar silno utruja oko, ki je navajeno pestrega planinskega sveta. Naša največja želja pa je tako bila, da pridemo čimprej v Berlin, kjer bo konec mučne negotovosti.

Po tridnevnem potovanju smo izstopili v Berlinu. Da bi čimprej izginili s postaje, kjer je kar mrgolelo policije in policijskih agentov, sem naročil avtotaksi, ki nas je zapeljal v center mesta na konec Friedrichstrasse. Hitro sem odpravil šoferja, mi pa smo šli v prvo gostilno na kosilo. Po kosilu sem pospremil tovariša v hladen park, kjer sta me čakala, sam pa sem z naslovom, ki sem ga dobil na Dunaju, šel iskat zvezo, ki sem jo dobil v tričetrt ure. Vrnil sem se po tovariša, ju peljal na javko in tako opravil nalogo ter se odkrižal velike odgovornosti.

S tem sem se tudi sam povezal z organizacijo Rdeče pomoči, ki jo je v Nemčiji vodila KP Nemčije in je bila mati vsem političnim preganjancem, katerim je skrbelo za stanovanje in najnujnejše življenjske potrebe. Razmestili so nas po raznih ilegalnih stanovanjih po vsem Berlinu. Zadolžili so me, da sem pomagal tistim, ki niso znali nemškega jezika. Nakupoval sem zanje razne potrebne reči in seveda tudi hrano. Kot kurir sem jih vodil tudi v razne muzeje, ogledovali smo si mesto, parke in jezera, da niso stalno tičali v svojih sobah. To je bilo nujno zaradi tega, da kot tujci, ki niso obvladali jezika, niso zbujali pozornosti in si nakopali policije na vrat. Tako sem Berlin razmeroma dobro spoznal, vendar posebnosti takratnega mesta ne bom opisoval.

Ko sem že kakih 14 dni živel v Berlinu, sem zvedel, da se nahaja tam tudi Prežihov Voranc. Stanovala pa sva daleč naražen. Po časopisih je zvedel za mojo aretacijo in kaj se je z menoj zgodilo, vendar pa ni vedel, da bom prišel v Berlin. Ker pa se je zanimal zlasti za svoje rojake, ki so se zatekali pod okrilje Rdeče pomoči, je

zasledil tudi mene. Po kurirju me je povabil na letališče Tempelhof, kjer so bile neko nedeljo letalske tekme. Nekaj časa sva občudovala pilote iz raznih držav, ki so s svojimi letali prikazovali vratolomne akrobacije, potem pa sva si v lepih nasadih v parku poiskala skrit kotiček, kjer sva se lahko razgovarjala.

Voranc je ves žarel od zadovoljstva, ko sem mu pripovedoval o uspeli politični dejavnosti v domačem kraju. Zlasti ga je veselilo, da smo nadaljevali z delom tudi po njegovem odhodu in kljub zaostreni kontroli jugoslovanskih oblasti. Povedal sem mu, da smo po starih kanalih prenesli iz Avstrije v Jugoslavijo nekaj centov literature in uspešno vodili preko meje politične delavce, ki zaradi svojega revolucionarnega delovanja niso mogli ostati v monarhistični, diktatorski Jugoslaviji.

Prereševala sva vse znane tovarniške delavce in kmete in razpravljala, kako živijo. Za Ivana Dittingerja je rekel, da »Hren« (kakor so ga po domače imenovali, vendar pa tega vzdevka ni nad slišal) ne bo šel nikamor od svoje lesene bajte, ampak se bo raje dal na leto dvajsetkrat aretirati, in če bi ga tudi spravili do Dunaja, ali celo v Berlin, bi odšel peš nazaj domov. Ta pošteni rodoljub je mnogo napravil za organizacijo Sever in za ljudi domačega kraja. Kot blagajnik organizacije ne samo, da je točno odšteval težko prislužene dinarje članarine, ampak je tudi žrtvoval krvavo prihranjeni denar, če ga je organizacija potrebovala, tako da mu je včasih

zmanjkalo sredstev tudi za kruh, saj je bil dostikrat brez službe.

Po nekaj mesecih bivanja v Berlinu sem dobil potrebne dokumente in odšel v SZ.

Dolgotrajno potovanje čez Poljsko je bilo razmeroma brezskrbno, ker sem imel dokumente. Vlak je dirjal noč in dan čez nepregledne poljske poljane, beloruske in ukrajinske ravnine naprej in naprej, vedno dalje od moje domovine. Ob neprijetnem občutku, kako silno se oddaljujem od nje, se mi je vsiljevalo vprašanje, če mi bo kdaj v življenju sreča še toliko naklonjena, da se bom mogel vrniti.

Brez zapletljajev sem se v slabem tednu, nekako sredi avgusta 1932, pripeljal v Moskvo, kjer so bili člani tamkajšnje Rdeče pomoči obveščeni o mojem prihodu. Na kolodvoru me je pričakoval kurir — Slovenec, doma iz Zagorja ob Savi, ki je bil že pet let v Moskvi.

Vodil me je na urad Rdeče pomoči, ki je bila tesno povezana s tedanjo Kominterno (komunistično internacionalo). Takoj so mi dodelili sobo v hotelu Luks v ulici Maksima Gorkega, to je blizu Puškinovega trga v centru Moskve, kjer sem se takoj znašel med Slovenci in drugimi Jugoslovani. Ker so tam vsi živeli pod ilegalnimi imeni in nismo smeli vedeti drug za drugega, kdo in odkod smo, sem tudi jaz obdržal svoje ilegalno ime Imre, ki je bilo v Moskvi že znano iz politične korespondence. Kominterni je le še dostavila »Ivan Stepanovič«. Tako sem pod imenom Imre Ivan Stepa-

novič znan še sedaj med svojimi tamkajšnjimi znanci in sošolci.

V Kominterni so razpravljali, kaj bi z mano počeli. Vpraševali so me, kaj želim, pa sem odgovoril, da bi najraje delal v kakšni tovarni v ključavničarski stroki ter obiskoval večerne tečaje, da bi se čimprej naučil jezika in pridobil na izobrazbi. Toda ne glede na moje želje so sklenili, da moram iti v šolo, kar mi pa ni bilo po volji. Zavedal sem se, da mi primanjkuje predizobrazba. Kljub temu so me že naslednji dan spravili v internat Komunistične univerze nacionalnih manjšin zapada (KUNMS).

Ko sem se bližal kovačnici učenosti, mi je srce močno utripalo. Niti sanjal nisem in nisem mogel doumeti, ali je sen ali resnica, da se bom moral spoprijeti z učenjem. Prišel sem v reprezentativno stavbo univerze na Petroveritskem perologu v centru Moskve, ki je bila obdana z lepim vrtom, kjer so bile razmeščene klopi. Poiskal sem sprejemno pisarno univerze in se javil. Sem so me poslali brez katerega spremstva in sem se moral sam znajti, kakor sem vedel in znal. Potekalo pa je takole: Tovarišica, ki je bila tam zaposlena, me je vprašala: »Kak vaša familija?« Ker sem jo po slovensko razumel, da me sprašuje po družini, sem ji odgovoril, da je nimam. Začudeno me je gledala in vprašala, kakšne narodnosti sem, kar sem pa že bolj razumel. Povedal sem, da sem Jugoslovian. Ker se nisva mogla sporazumeti, je telefonirala jugoslovanskemu sektorju univerze in povedala, da je prišel Jugoslovian, ki nima imena. Verjetno so ji rekli, naj mi da telefonsko slušalko, nakar mi je nekdo na drugem koncu žice naročil, naj povem, kako se pišem. Take so bile moje prve borbe in nesoglasja z ruskim jezikom.

Ko sem opravil v pisarni, sem se podal na univerzitetni vrt. Tam sem našel rojaka Draga Lutra z Raven, ki je »izginil« že konec 1927. leta. Ni mogel verjeti, da me res vidi pred sabo in da sva se po petih letih sešla v Moskvi. Drago je pravkar končal KUNMS. Ni pa bil na univerzi edini Ravenčan. Bili so takrat v Moskvi še: Fajmut Hanzi, strugar, Štelcer Emerik, ključavničar, ki je bil doma iz Vuženice, zaposlen pa je bil v železarni na Ravnah, Krajger Pepi, po poklicu čevljar, zaposlen pa v železarni kot strugar, Blankl Ivan, nameščenec železarne, Matijevac Jože, p. d. Brložnikov Pepi, ključavničarja Zori Jože in Teršek Ignac sta živela tam s svojima družinama. Vsega nas je bilo l. 1932 tam deset; le pet nas je obiskovalo KUNMS, ostali pa so delali v svojih poklicih v raznih podjetjih.

Pozneje smo se razkropili po širni SZ in še dalje. Štelcer Emerik je leta 1945 pisal iz Sibirije. Fajmut Ivan, ki je po KUNMS končal še pravniški tečaj, je bil kot pravnik zaposlen v Volgogradu; tam je bil tudi Krajger Pepi. Teršek Ignac je delal v Nižjem Novgorodu, Zori pa v Kijevu. Med drugo svetovno vojno in po njej so se ti ljudje porazgubili, in ni »ne duha ne sluha« za nobenim, čeprav smo že spraševali za njimi.

V domovini so bili vsi agilni sodelavci prosvetnega društva Svoboda in za naše tedanje pojme dobri člani Partije in so vse dali od sebe za cilje osvoboditve človeka izpod jarma kapitala. To sem napisal o

Oražmov mlin bo naprej opozarjal

Groza, že slika je tako nemogoča, da bi se predvsem splašil ravninskih fotografov, ki ti ne dajo in ne dajo nekaj čistega na papir.

In kaj šele vsebina! Da, sto in stoletja so se pri hiši bali vode (reka jo namreč oplakuje in včasih res tudi zdivia), nesel jih je pa ogenj. 8. marca se je zgodilo. Tisto čiščenje z bencinom v zaprtih prostorih ob vsemogočih odprtih ognjih. Skraja seveda ni nič, potem se nakopiči eksplozivna mešanica, ki se nekje pač vžge in — tresk: hiša na vodi se je eksplozivno vnela, z mesta pa so zadnji hip rešili in odpeljali vseh pet stanovalcev v bolnišnico z opeklinami pri 2000 do 3000 stopinj. Materi ni bilo pomoči. Z globokim občutjem za vse in z goro vencev smo jo pokopali — in glej: ob takem prižiganju lučk — še venci na grobu so zgoreli...

Nikar ne imejmo opravka z bencinom v zaprtih prostorih, nikar in nikoli ob ognju. Dopovedujte in dopovejte to na delovnih mestih in po domovih

njih, da ne gredo v pozabo. Živel so med nami v času, ko se je prebujal proletarijat in se pripravljalo na težke borbe z reakcionarnimi elementi tedanjega režima, kakor tudi z različnimi strujami, ki so bile nasprotne komunističnemu mišljenju. Kljub vsem pomanjkljivostim so prispevali svoje deleže, da se je ljudstvo znalo orientirati in spoznalo ob zgodovinskem trenutku, ko je šlo za življenje ali smrt, kje je njegovo mesto.

V šoli smo bili Slovenci dobro zastopani. Bilo jih je precej iz industrijskih krajev pa tudi iz Ljubljane. Po veselim snidenju so me čakale težke skrbi, in sem imel malo časa za prijatelje.

V letu 1932 so me individualno poučevali profesorji KUNMS ter mi ustvarjali najnujnejše temelje za nadaljnji študij. Na KUNMS je bil jugoslovanski sektor in sem prve nauke sprejemal v slovenščini ali srbohrvaščini, kakršne narodnosti je pač bil profesor. Največ se je mučil in ukvarjal z menoj Božidar Maslarič, ki me je učil matematiko, zemljepis, zgodovino KPJ ter marksizem-leninizem. Tov. Ivan Regent je predeloval z mano slovenščino in zgodovino zapada, ruska profesorica Urina pa ruščino in tekočo politiko ter zgodovino Rusije. To so bili osnovni predmeti, ki sem jih dojemal v prvih dneh svojega šolanja v SZ, in so mi delali velike preglavice. Včasih cele noči nisem zatislil očesa. Sredi noči sem vstajal in hodil zopet in zopet prebirat knjige, da bi naslednji dan zadovoljivo odgovarjal. Včasih sem res že obupaval in se mi je zdelo, da bi bilo manj naporno, če bi 12 ur dnevno cepil drva, kot pa da gnizem trde orehe učenosti. Profesorji so me prijateljsko spodbujali in mi potrpežljivo pomagali preko prvih težkoč. V takem trenutnem obupu sem nekoč poštožil profesorju Maslariču, da ne morem več nositi tega pretežkega jarma učenosti, da mi je glava vseh teh naukov že prepolna. Profesor Maslarič pa mi je prikazal, koliko sem v tem času že napredoval, česar se sam res nisem zavedal. Spomnil me je, da na primer prve dni nisem gladko obvladal niti osnovnih računskih operacij, takrat pa sva se že ukvarjala z algebro in enačbami. Tudi o marksizmu-leninizmu, o zgodovini zapada itd. nisem imel prej nobene pojma. Uvidel sem, da sem res že veliko pridobil, čeprav se tega nisem zavedal. Zopet je šlo naprej. Podajali so mi snov v strnjeni obliki, da sem nekako na hitrico predelal srednjo šolo in se pripravljalo na sprejemni izpit za univerzo. V začetku januarja 1933 se je mojim profesorjem zdelo, da so me dovolj trdno podkovali za sprejemni izpit na KUNMS. 10. januarja sem ga uspešno opravil pred rektoratom univerze.

Takoj sem začel s študijem prvega letnika KUNMS v jugoslovanski skupini, ki jo je sestavljalo 7 Slovencev in 6 Srbov in Hrvatov. Učni jezik je bil srbohrvaški, deloma pa ruski.

Učni načrt za prve štiri semestre je obsegal naslednje predmete: zgodovino KPJ, marksizem-leninizem, dialektični materializem, rusko zgodovino in tekočo politiko, zgodovino VKPb, sovjetsko pravo, ruski jezik, matematiko, biologijo, fiziko, kemijo in zemljepis. Poleg tega je bila za nas Slovence obvezna še slovenščina, za Srbe in Hrvate pa srbohrvaščina. V večernih teča-

jih smo predelovali vojne vede. — Zgodovino KPJ, zemljepis in matematiko je predaval profesor Maslarič, slovenščino Ivan Regent, marksizem-leninizem ter dialektični materializem pa profesor Edvard Kardelj. Težko snov so nam znali razložiti tako lepo po domače, da smo z velikim veseljem sledili njihovim predavanjem in z lahkoto dojemali najtežja poglavja. Ostale predmete so podajali v ruščini profesorji ruske, bolgarske in grške narodnosti.

Prve mesece so nam predavanja, ki smo jih poslušali v ruščini, prevajali na srbohrvaški jezik, da se nam je lažje godilo. Ko pa smo ruski jezik za silo že obvladali, to ni bilo več potrebno. Da smo snov res temeljito osvojili, so nam predavatelji nakazali literaturo, ki je bila v zvezi z njihovimi temami. Približno čez teden dni je bilo treba podano snov temeljito predelati in pripraviti referate. Trije, štirje študenti so na profesorjevo zahtevo podali pripravljene referate, ostali pa so o referatu diskutirali ter dopolnjevali, kar je glavni diskutant izpustil, in popravljali, če ni zavzel pravilnega materialističnega stališča. Tako je prišlo čisto do borbene diskusije, da nas je profesor komaj obvladoval in usmerjal v pravilno smer. Ob zaključku je podal svoje pripombe vsakemu posamezniku in opozarjal na nepravilnosti. Dokler nismo v govoru obvladali ruščine, smo tudi o tistih predavanjih, ki smo jih poslušali v ruščini, lahko diskutirali v srbohrvaščini, ker so predavatelji toliko obvladali oba jezika, da so spoznali, če smo ali nismo snov pravilno razumeli.

Po končanih semestrih smo polagali izpite. Kljub hudi tremi smo jih uspešno opravljali in je naša skupina veljala za eno najboljših.

Po končanem letnem semestru smo imeli počitnice. Takrat so nas poslali na praktično delo. Leta 1933 sem preživel letne počitnice v tovarni Manometer v Moskvi na Voroncovem polju, kjer sem delal kot ključavničar. Izven službe sem bil zadolžen za sestanke in politične krožke z delavci. V Manometru je bilo zaposlenih več tisoč delavcev. Izdelovali smo fine pnevmatične naprave za lokomotive, tramvaje in avtomobile. Med delavci sem se hitro vživel in si pridobil avtoriteto. Zelo so se zanimali za življenje v kapitalističnem svetu, o katerem so slišali, da je polno trpljenja, brezposelnosti, pobijanja in velikega pomanjkanja.

Leta 1933 so se začele v vrstah VKPb velike čistke, ki so trajale vse do leta 1935 in so bile strah in trepet vseh članov VKPb. CK VKPb je postavljala tričlanske komisije, ki so sklicevale odprte partijske sestanke, kjer so morali člani Partije podajati svoje življenjepisne in posebno točno navajati podatke od leta 1917 dalje. Vsak, ki je partijca, ki so ga obravnavali, poznal, je imel pravico, da je podatke, ki jih je navajal v življenjepis, potrdil ali razkrinkal kot neresnične. Komur so mogli očitati nedelavnost ob revoluciji ali trockizem, so ga takoj izključili iz partije, ga odstranili z delovnega mesta, obenem pa ga predali nadzorstvu NKVD. Marsikateri ni bil dovolj na tekočem v vsakodnevni politiki in premalo podkovan v zgodovini VKPb, da ni znal odgovarjati na vprašanja, ki jih je postavljala komisija. Mnogi predani komunisti so tako odpadli zaradi nezgrajenosti.

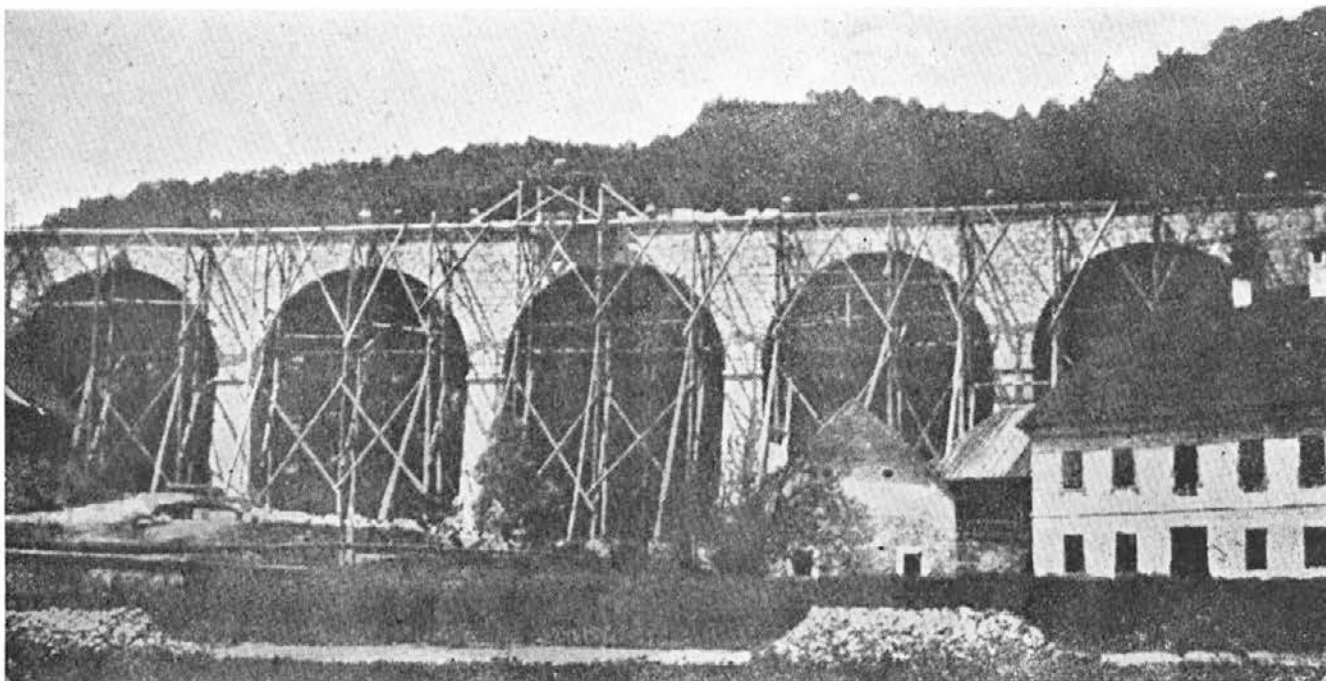
Franc Boštjan: Babica

Naš umetnik bo priredil medtem že tretjo samostojno razstavo. V gorenjsko metropolo so ga povabili, kjer bo pokazal motive iz koroških krajev — pokrajino, obraze, etnografsko značilne objekte itd. Da, čisto upodabljač svoje dežele je, iz vsake slike dahne njen obraz, njena povest.

Babica je pravzaprav študija glave (kreda), ampak le pogledimo jo: še kot babica je bila utemeljiteljica slovesa lepote koroških deklet

Bil sem priča, da so izključili starega kovača, ki je sodeloval v revoluciji, politično pa se zaradi starosti ni mogel več izgrajevati. Odstranili so veliko predanih ljudi, ki niso mogli slediti burni sovjetski politiki.

Medtem ko je bila v VKPb čistka, so divjale v jugoslovanskem sektorju na univerzi med člani KPJ hude frakcijske borbe. Že sam prihod v Moskvo me je vrgel iz prejšnjega tira. Ker pa so me dali v šolo, da bi si pridobil politično in vzporedno tudi splošno izobrazbo, se je moje življenje s tem popolnoma spremenilo. Imeli smo sestanke, ki so trajali cele noči. Mi, ki smo šele prišli v SZ, nismo imeli pojma, kaj se je tam dogajalo, in nam je bilo spočetka vse to nerazumljivo, dokler nismo razčistili, kam vse to vodi. Prav dobro se še spominjam sestankov, na katerih so hoteli Gorkičevi pristaši uničiti naše najvidnejše predstavnike na KUNMS. Toda s svojim bogatim zakladom marksistično-leninističnih nauk in znanja so dokazali, da so njihove trditve na političnem področju pravilne. Ves preplašen sem sledil tem diskusijam in mi ni šlo v glavo, da so mogoča med člani Partije taka nasprotja. Po takih sestankih sem bil razdvojen. V svoji predanosti sem bil pripravljen storiti za Partijo kolikor največ dosega človeška moč, tu pa sem naletel na taka nesoglasja. Spominjal sem se svoje razgibane preteklosti. Mislil sem na rodni kraj in svoje drage, na domače običaje in navade, na vajejška leta, ilegalno delo in preganjanja. Spominjal sem se s trnjem postlane preteklosti, ki pa se mi je takrat zdela lepa in prijetnejša kot neizprosna politična borba v SZ na jugoslovanskem sektorju univerze.

Stoparjev most
ob gradnji

Za 100-letnico naše železarnice še ta slika. Koroška proga je torej končno stekla 31. maja 1863, in sicer od Vuzenice do Celovca, medtem ko je bil prvi del od Maribora do Vuzenice odprt že 12. novembra 1862. Preko 300 mostov in propustov so morali na tej progi zgraditi za dravske pritoke in hudournike. A že na dan slovesne otvoritve (piše v knjigi »Industrializacija Mežiške doline«) je huda nevihta progo na nekaj mestih poškodovala

V dveh mesecih sem v tovarni zaslužil okoli 1000 rubljev, kar je bilo za takratne razmere veliko.

Ob odhodu mi je tovarniška partijska organizacija izstavila karakteristiko o mojem fizičnem in ideološkem delu. Dokumenta nisem dobil v roke, ampak so ga po svoji liniji dostavili naši organizaciji na univerzi. Kakor sem pozneje zvedel, je bila karakteristika pozitivna.

Zopet sem se vrnil v šolo. Začeli smo zopet s študijem. Vse je zopet steklo, kot smo bili vajeni prej. Premetavali smo knjižnice in iskali knjige, ki smo jih rabili za študij. Seznanili smo se z deli Lenina, Marxa, Engelsa, Darwina, Hegla, Kanta, Feuerbacha, grških filozofov, nemških klasikov, skratka z vsem, kar je bilo do takrat na svetu naprednega in revolucionarnega. Za pouk fizike, kemije in biologije smo imeli na razpolago najboljše učila. Pri eksperimentih na žabah, zajcih in golobih so me postavili za kirurga in so mi zato razna pravila, ki smo jih posneli iz praktičnih poizkusov, odlično ostala v spominu. Pri fiziki sem se uveljavil za najboljšega strojnika, saj sem bil po svoji stroki upravljanja raznih strojev najbolj vešč. Nihče ni znal tako dobro spraviti v pogon parne lokomotive kot jaz.

Po dovršenih izpitih leta 1934 nas je odšla cela skupina na severni Kavkaz, v okrožje Salsk v Azov-črnomoški kraj v jugoslovansko komuno Sejatelj, da smo se spoznali s kmetijstvom.

Zgodovino komune Sejatelj nam je njen predsednik raztolmačil takole: člani Sejatelja so bili v Ameriki že od leta 1912. Že tam so imeli velike poljedelske farme. Leta 1921 pa so se dogovorili z Leninom, da so pripravljeni zapustiti Ameriko in se naseliti v SZ, če jim da sovjetska oblast primerno zemljo, kjer bi se naselili in se pečali s poljedelstvom. Lenin in sovjeti so jim dodelili okoli 1500 ha zemlje, ki je bila še neobdelana. Nahajala se je 15 km od mesta Salsk na severnem Kavkazu. Zemljo v Ameriki so prodali in si nabavili 4 kom-

bajne s traktorji, 4 tovarne avtomobile in kompletno mehanično delavnico za popraviljanje svojega strojnega parka. Preskrbeli so se seveda tudi z vsem ostalim potrebnim poljedelskim orodjem. Bavili so se s pridelovanjem pšenice in rejo goveje živine ter svinjerejo. Komuna je imela dvoje središč. Vrhnja pristava je odgovarjala za pridelovanje žita in rejo goveje živine, nižja pristava pa se je pečala s svinjerejo.

Predsednik je pripovedoval, da so imeli ob prihodu leta 1922, pa vse do našega obiska, velike težkoče. Najtežja jim je bila gradnja potrebnih poslopij. Glavne težkoče so v času našega prihoda že premagali, vendar je predsednik trdil, da jim za ugodno življenje še veliko manjka. Pravil je, da so nekateri člani komune, ko jih je pripeljal v to ogromno pusto pokrajino, skoraj obupali. Hoteli so mu uiti nazaj v Ameriko, kjer so pustili udobna bivališča in skrbno obdelano zemljo, tu pa so našli divjino in niso imeli niti strehe nad glavo. S trdo roko in prepričevanjem je zaustavil beg članov komune in jih pripravil do tega, da so si ustvarili nov skupen dom.

Komuna Sejatelj, v kateri je bilo takrat z otroki vred 125 članov, je bila res vzorno gospodarstvo. Polja so bila zelo skrbno obdelana, hektarski donos je bil najvišji v vsej obširni salski oblasti.

Ogledali smo si tudi druge kolhoze in sovhoze v salski oblasti. Skoraj vsi so bili v težkem položaju. Marsikje je članom primanjkovalo hrane, predvsem kruha. Niso imeli pravega vodstva niti strojev za obdelovanje zemlje. Morali so oddajati predpisani procent hektarskega donosa. Ker pa so zaradi slabe obdelave pridelali manj, jim za lastno prehrano ni ostalo dovolj. Mnogi kolhozniki so se ponujali komuni, ki pa jih ni smela sprejeti. Morali so ostati na svojih posestvih in životariti dalje. Prepričali smo se, da je bila jugoslovanska komuna za vzor vsem drugim posestvom v oblasti, ker je imela dobro vodstvo in delovne roke.

V komuni smo se vsi zaposlili. Delal sem v mehanični delavnici in popravljaval motorje in poljedelske stroje, vsi ostali pa so pomagali pri žetvi in drugih poljskih delih. Ker niso bili vajeni poljskega dela, še manj pa vročine azovsko-črnomoškega podnebja, jih je ta praksa stala mnogo truda. Vendar pa so vse te napore junaško prenašali. Ob odhodu smo dobili priznanje, da smo veliko pomagali pri žetvi in mlačvi, torej v sezoni največjega dela.

V komuni smo delali tudi na kulturno-prosvetnem in političnem področju. Organizirali smo gledališke predstave, koncerte, razna predavanja o Jugoslaviji, igrali z njimi odbojko in nogomet. Da smo tako vneto gojili vse športne panoge, je pravzaprav zasluga študentke višje šole za telesno vzgojo, ki je prišla čez počitnice na prakso iz Rostova na Donu. Po svojem programu je razen drugih moral ustanoviti v komuni tudi sekcijo za nogomet. Tako smo sestavili tudi dve nogometni moštvi: člani Sejatelja proti študentom KUNMS. Moral sem igrati nogomet, kljub temu da to ni bil moj konjiček. Toda takrat sem igral prvič in zadnjič. Ker igre nisem bil vajen, sem nehoti povzročil nezgodo. Igra se je močno razvnela. V preveliki borbenosti sem namesto žoge brcnil nos svojega nasprotnika in zadel tako nesrečno, da sem mu ga skoraj odbil. Ponesrečenca so takoj odpeljali v bolnico v Salsk, da so mu nos prišli nazaj na njegovo mesto. Mene je minila še zadnja trohica veselja za nogomet, ostali pa so igrali naprej. Kljub nezgodi ni bilo niti med moštvi niti med posameznimi igralci nobenega nesoglasja ali sovraštva.

Partijska organizacija nas je pohvalila tudi zato, da smo pomagali spraviti v tek fizikalno dejavnost v komuni.

NA ZDRAVSTVENI RAZSTAVI

- Ogiblji se alkohola. Tako ti razje ledvice, jetra in take reči, kar poglej tu...
- V čem pa potem hranijo te dokaze?
- V alkoholu, vendar.

Inž. Mitja Šipek

Pariz - veliki in mali

Kakšen je le ta Pariz? Saj je vendar čisto blizu, dobri dve uri letenja z modernim reaktivcem in že smo tam. Ob enajstih iz Zagreba in ob dveh že sedimo v mični kavarnici na Elizejskih poljanah. Stene lokala so vse obložene z ogledali, da je videti kot neskončno velik čarobni grad. Čeprav ničesar ne razumemo, naročimo »le café« in že nam uglajeni natakari postavi skodelico duhteče kave, ki ni turška, na mizo. Potem pokličemo »le taxi« in že brzimo med tisoči limuzin in med pošvedranimi spački mimo Eifflovega stolpa ob Seini, vržemo pogled na palačo invalidov, kjer domuje Napoleon, se ozremo na očišče zvonike katedrale Notre Dame — v hipu se spomnimo notredamskega zvonarja, ki z demonsko močjo vleče vrv gluščega zvona, in še izegnemo vrat, da bi morda v linah opazili Sofijo Loren, ali katera je že bila, ko so posneli tak film, toda že oddirjamo v ostrem ovinku mimo Madeleine do opere, potem spet ovinek na desno in na ogromnem starinskem dvorišču očrnele neskončno dolge stavbe nas šofer opozori, da smo v sami rezidenci kraljev — v Louvru. Nato še pogled na mogočni vrh Sacre Cœur, ki žari v zahajajočem soncu, in že se poslovimo od Pariza. Caravella se pod strmim kotom dvigne pod oblake, in ko zasijejo na nebu zvezde, se že spet pretegnemo v domači postelji. Bili smo v velikem Parizu. Saj ni mnogo dalje kot do Kotelj! Kdor pa ne prenese letenja v letalu zaradi slabega želodca — zoper to nadlogo se dobijo tablete, ali pa zavoljo cene avionske karte — teh tablet pa še niso iznašli, pa se jutraj usede na vlak za Plüßer ter drugo jutro izstopi na Zapadnem kolodvoru v Parizu.

Mali Pariz pa je povsem drugačen; o velikem sem že nekoč leta 1958 nekaj napisal, ko sem si ga na poti v Ameriko približno tako ogledal, zato tega ne bom več ponavljal. Če pa hočeš videti mali Pariz, pa moraš imeti mnogo časa in moraš dolgo ostati tam, saj Pariz ni Pariz, Pariz so Parižani, te pa tako poznate iz filmov pa iz pesmic — skrivnostni so! Saj ste že slišali o njih — umetniki, pesniki, gangsterji, ljubimci, filmske zvezde, Moulin rouge, eksplozije in rafali, dekoltirane zapeljivke, joj, kako tekmujejo zbadljivi jeziki, da bi po ovinkih dopovedovali ljubosumni ženi, ko je mož odšel na službeno pot v Pariz, kako zagotovo jo bo ogoljufal, če je še nikoli ni. Mož pa nasprotno kuje najbolj neverjetne laži, samo da bi vsaj malo upravičil zaupanje hudobnih jezikov.

Nekoč sem se učil francoščine v šoli. Z oceno se res nisem mogel pohvaliti, toda tega je bil kriv profesor francoščine. Zdelo se mi je, da nekaj francoščine pa le znam. Ko pa sem prišel v Pariz, sem si samo želel, da bi tudi jaz srečal »la koga iz NIŠ«, pa ga nisem! Sicer pa nisem bil namenjen v Pariz. S šoferjem, ki ga je poslal inštitut, kamor sem bil namenjen na večmesečno delo, sva se na letališču zgrešila in tako sem poklical »le taxi«, ki me je pripeljal do kolodvora St. Lazare, od koder sem potem z vlakom nadaljeval

pot. Vse bi še nekam bilo, če se v neskončni gneči avtomobilov ne bi zataknilo in čas je tekel, z njim je tekel števec. Zdelo se mi je, da vedno bolj hitro, tako da sem odrajal šoferju kar čedno vsoto.

No, sem si mislil »la smola« se pričinja! Kar oddahnil sem si, ko se je vlak ustavil na zadnji postaji St. Germain en Laye. To je čedno mestce. Kakih 30 tisoč prebivalcev ima in nad Seino leži. Tik ob njem pa je lep park s prekrasno dolgo teraso še iz časov kraljev. Taksi me je zopet naložil in odpeljal dober kilometer dalje, kjer je med zelenjem čisto na samem IRSID — metalurški raziskovalni inštitut, kamor sem bil namenjen. Predstavili so me šefu, ta podšefu in ta zopet drugemu podšefu in ta poslednji je tolkel za silo nemško. Kar oddahnil sem si. Potem so me zopet naložili in me odpeljali v stanovanje, prijetno sobico v samskem domu in tako so me predstavljali do večera, ko sem bil končno spet sam.

Treba si je čimprej ogledati okolico, sem si rekel in jo mahnil v noč, pa sem imel smolo. Izgubil sem se! Drugi dan pa so mi povedali, da to ni nič čudnega, saj so se drugi tudi. To malo gnezdo je pravi labirint, dokler se ga ne navadiš. Najbolje se orientiraš po gradiču, ki stoji tik ob kolodvoru — ta gradič je pa še prav posebno pomemben za nas, saj so v njem začrtali meje predaprilske Jugoslaviji. Tudi tisto, ki teče med Hauserjem in Sonvrtom; na to sem se najprej spomnil. Drugi dan so mi dali delo — na ultra zvoku, in to preiskavo tračnic. Imel sem srečo, delo je bilo nad vse zanimivo; to sem ugotovil šele pozneje. Sedaj pa nekaj besed o tem inštitutu.

Pravzaprav sem že nekaj vedel o njem, saj je metalurški inštitut v Ljubljani že leta vzdrževal dobre stike z njim in tudi

nekaterim prvkom francoskega inštituta naš ljubljanski ni bil nepoznan, še prav posebno so bili navdušeni nad lepotami našega Primorja, saj smo Slovenci znani po tem, da storimo vse, da bi se dobrodošli gostje pri nas čim bolj počutili, in to gostoljubje so nam Francozi tudi primerno vračali, to pa še predvsem po zaslugi vodstva našega inštituta, kar je potrebno naglasiti.

Inštitut je star šele deset let. V tem času pa je zbral kakih 500 ljudi, povečini priznanih strokovnjakov na področju metalurgije, fizike in fizikalne kemije. Ukvarja pa se še s termično obdelavo in defektoskopijo, predvsem za avtomatizacijo defektoskopskih metod — sekira mi je padla v med! Hvaležen sem vsem članom inštituta in vodstvu železarne, ki so mi omogočili to nad vse zanimivo in koristno specializacijo.

Podrobnosti o delu v stroki bralce najbrž ne zanimajo, bolj pa življenje v tej deželi.

Francozi so znani po silni uglajenosti in neomejeni osebni svobodi. Ravno te lastnosti, ki jih ljubosumno čuvajo, pa jih na prvi pogled storijo odmaknjene. Če pa še jezika ne znaš, pa ostaneš sploh tujec ob njih. Tako se je meni godilo, in ker pač človek mora nekaj govoriti, sem seveda najprej našel ljudi, ki so me razumeli. Prvi je bil Francé, Ljubljčan, ki je tam preživel zadnje mesece svoje specializacije. Brez njega bi mi bilo življenje zares grenko, tako pa mi je pomagal v prvih krčih, tolmačil je, svetoval, interveniral, mi razkazoval okolico, kratkomalo me je skrbno uvajal v novo življenje in v način dela. Ta pa je tamkaj čisto svojevrsten. Delo ti dajo, material in aparate ter literaturo, sedaj se pa znajdi, kakor veš in znaš! Potem

Maske, maske! Taka vedra pogruntacija žen in deklet, da je bilo na pustni prireditvi v Domu železarjev bolj pestro. Ko so prišle, smo pač mislili, da je nastop take igralske skupine od kdovekod. Ko so snele črna lica, smo jim toliko bolj priznali prijetno iznenadenje in lepo izvedbo sicer kratkega programa

te pa čez dva ali tri mesece pridejo previdno vprašat, kako kaj. Ta metoda je videti zelo primerna, da se postaviš na lastne noge, ne da bi gnjavil okolico, ali pa jo pobrišeš.

Tako je teklo življenje dan za dnem, vsak dan nekaj izkušenj več na vseh področjih in vsak dan nekaj besed več v slovarju. Tako sta minila dva meseca, vreme je postalo pusto in vlažno, saj je bil že november, in v teh dneh tudi Pariz ni nič zanimiv, vsaj ne na zunaj. Življenje v Pa-

rizu pa je ravno v teh mesecih najbolj živahno. Sezona gledališč in spektaklov je in tudi jaz sem imel priliko malo pokukati vanje. Bal sem se, da se bom dolgočasil, saj sem kaj s težavo tolkel francoščino, še manj pa razumel, ko pa sem si ogledal Molièrovega »Tartuffa«, sem ga šel gledat še enkrat. Prvič v velikem nacionalnem teatru, drugič pa v nekem od boga zavrženem študentskem gledališču. Prvič, še bolj pa drugič, mi je tako ugajal, da sem bil čisto brez sape. Posebno študentska sku-

pina ga je prikazala tako pristno francosko, da enostavno ni mogoče povedati. Treba je videti, in ko je bilo predstave konec, sem se šele spomnil, da je bila v francoščini. Še nekaj Molièrovih del sem gledal pa še nekaj drugih, med njimi dve amaterski. Moram reči, da so prav interesantna, posebno scena. Za naš okus je naravnost preskromna, nobenega kiča, nobenega pretiravanja pa tudi ne preveč simbolizma. Poudarek je na besedi in na mizansceni. Prepričan sem, da bi ga razumel vsakdo, pa če ne bi znal besede francosko, tako originalno so podajali. Tako sem naletel na amaterje igralce, in ker sem tudi sam amater, smo kaj kmalu postali odlični prijatelji.

Včasih sem jih bil že kar sit, ko so mi vedno rinili kako debelo francosko knjigo v roko in so se potem čez nekaj dni hoteli meniti, kako mi je ugajala in tisoč stvari o njej, jaz pa sem še vedno potil brade pot, ko sem jo prebiral. Ko je pa toliko izrazov, ki jih še nisem poznal! Hoteli so me na vsak način pofrancoziti. To je bil naš bradati industrijski fotograf, zelo prijeten in še to — največji sladokusec, kar sem jih v življenju srečal. Zadal si je nalogo, da me uvede v francosko življenje, da mi razkaže Pariz in to mali Pariz. Neka dne me je posadil v avto in hajd v Pariz že jutraj. Njegova žena je izstopila nekaj kilometrov pred Parizom, kjer je poučevala v šoli neke alžirske kolonije. Če sem kje videl, kaj je revščina, sem jo videl tu. Barake iz lepenke, desk in pločevine, tako tudi prodajalne. Lasje so mi stopili pokonci. Gospa pa mi je pripovedovala, da so otroci prav pridni in zelo zaupljivi, ter da so na najboljši poti, da prekinejo s staro zaostalostjo ter postanejo enakovredni državljani. No, midva sva krmarila dalje in parkirala ob Seini, kjer venomer potujejo tradicionalne tovarne ladje, tovarijo premog in vse mogoče reči. Tu je del malega Pariza. Vse je črno, premog, hiše, ljudje, mornarske beznice in vse se giblje počasi in skrivnostno. Od tu sva krenila proti Bastilji. Sedaj je še samo spominski stolp nekdanje trdnjave, ki je padla v roke revolucionarjem, ko se je rodila moderna Francija. Če kreneš od Bastilje po glavni ulici, si takoj v najmodernejšem centru Pariza. Če pa zaviješ nekoliko na desno, se znajdeš v ozkih ulicah med nizkimi, skoraj razpadajočimi poslopji s stari dvorišči, tesnimi in strmimi stopnišči in izrezljanimi portali. Tudi imena ulic so tu starinska — Ulica pekov, Mesarski trg, ta dva sta blizu skupaj, in malo dalje Ulici pivovarnarja X. Tako je bilo nekoč. Ti obrtniki so bili vodilni gospodje in pek je trgoval v kooperaciji z mesarjem in pivovarnarjem v istem ozkem okolišu. Če so hoteli Francozi dobro živeti, in to so hoteli vedno, so morali kupiti zemlje, meso, pa še piva so se napili.

Ta spomin se še danes vidi. Tu pozabiš na Pariz, stopil si v srednji vek in le televizor v izložbi te opozori, da si v 20. stoletju. Najozja ulica, ki sem jo tu srečal, je široka komaj 1,20 metra in če po njej primaršira nekoliko obilnejši strokovnjak, se mu ne moreš več umakniti, temveč moraš nazaj. Sicer pa je kot tunel, staro zidovje na vsaki strani sili skupaj in je vsaksebi podprto z lesenimi oporniki. Po teh brezštevilnih temačnih ulicah pa je tudi brez šte-

Hedvika Jamšek (na levi) že šestnajst let vodi plesno folklorno skupino ravske Slobode. Koliko plesov in prizorov je že naštudirala, jih vadila in jih s svojimi odličnimi skupinami posredovala za vedre večere doma in na gostovanjih! Toliko vsebin in oblik koroških venčkov, domovinskih barv in posebnosti, pa tudi primerjalnih dunajskih, holandskih, ruskih, reških in madžarskih slik in romanc je že šlo čez odre. Zmerom uspeh. Nedavno smo spet doživeli tak veseli večer. »Ravenski kovinarji« so vmes zaigrali, da je bilo še bogatejše. Skoro kar nova družina je. Hvaležni smo za trud in vadbe in lepoto, čeprav začetkom še trda gre. Na sliki člani in članice, ki so izvajali »diplomatski ples«. Na desni njihov zvesti glasbeni spremljevalec Franc Metelko

Plesalci in plesalke »madžarske romances«

Nekako takšne oziroma tisočkrat lepše bodo tiste hišice na obronku Prežihovega vrha (glej »Koroški fužinar« št. 12a 1962). Okoli šestdeset jih je tam označenih in vse enake — koroške »kašte« z balkoni. Kakih petindvajset graditeljev je že pridno na delu, stanovanjski sklad občine pa pomaga, kolikor doseže. Ob vsej želji srečne gradnje in dograditve pa bi s strani »izkušenih« le izdali, da balkoni od blizu nikoli niso tako simpatični kot morda od daleč. V naših krajih je vsaj že po osem mesecev zanič vreme in tedaj so skoro še okna preveč

vila polmračnih barov in beznic. V vsakem hrešči glasbeni avtomat, med podboji vrat pa uzreš 5 ali 6 skuštranih glav, ki molijo iz globokih dekoltejev, pod modrikastimi očmi tiči v rdečih ustnicah cigareta in izpod gizdavega zvonastega krila bliskata dve kolena. Zaspane oči gledajo gor in dol po ulici, tu in tam se zasliši žvižg ali »č, č« in zopet tli med namazanimi ustnicami zaspana cigareta. Tu in tam je videti gručo radovednih turistov, ki zijajo z odprtimi ustmi, in se režijo proti poltemnim portalom, med njimi pa po kačje mežikajo zelene oči neobritih in izpitih tipov kdove kake rase in plemena. Saj ti kar malo tesno postane in jo ubereš proti glavni ulici Sébastopol, jo prečkaš in se znajdeš pred ogromnimi skladišči — Halles. Tu je trebuh Pariza. Tu od noči do noči prodajajo prehranske artikle, večni trg na veliko. Ogromna kolesa sira — tega je v Franciji okoli 400 vrst in vseh vrst menda še noben Francoz ni poskusil, čeprav mu je sir obvezna vsakodnevna hrana opoldne in zvečer. Sedaj bodo pa baje tudi to zanimivost opravili. Ta trg bodo predstavili.

Tu ni nikoli miru; ponoči dovažajo, dopoldne prodajajo, popoldne pospravljajo in zopet se prične znova. Sedaj pa obrat v desno in znajdeš se v zloglasni Rue St. Denis. Malo je pa res neobičajna, posebno še, če padeš vanjo tako slučajno, ne da bi mislil na to. Kak kilometer je dolga in ima mnogo ozkih temačnih stranskih ulic. Promet je vedno živahen in tu najdeš najbolj zagonetne tipe Pariza vseh narodnosti. Ko korakaš nič hudega sluteč po ulici, ti nekdo podstavi nogo ali ti zmakne čepico z glave. Ko se ozreš, in če imaš slabe živce, zardiš, namesto da bi se razburjal. Kako bi se tudi, saj ti tu nihče nič hudega noče, sicer ti pa nihče ne bo verjel, da si slučajno zašel tja. Na izteku ulice pa padeš naravnost na Montmartre — veliki Pariz! To je eden najbolj razkošnih bulvarjev Pariza. Poleti je dokaj živahno tam. Na obeh straneh so luksuzne kavarne in ob pločnikih vrste igralnic, razni artisti razkazujejo svoje čarovnije, iznajditelji predvajajo svoje izume, kramarji prodajajo, igralci igrajo na srečo, strelci streljajo na glinaste golobe, pravi cirkus ves ljubi dan. Na vrhu griča

na tem bulvarju je postaja podzemne železnice, ki nosi ime »Dobra novica«. Zanimalo me je, kake dobre novice naj bi tu našel in veste, kaj sem odkril? — Urad, prav razkošen, kamor lahko v nabiralnike vržeš anonimno pismo pod šifro in še brezplačno. V tem pismu pa lahko navedeš željo, ki ti le na misel pride. Hočeš prodati avto, želiš kupiti parcelo, želiš zamenjati stanovanje, bi se rad oženil, iščeš sopotnice za prijetne počitnice. Prav vse bo šlo v promet in pod šifro, ki si jo navedel, bodo prišle ponudbe. V avli tega urada pa so obešeni vsi mogoči oglasi. Na primer: »Čedna 21-letna manekenka — fotografija je seveda razstavljena — išče kavalirja od 25 do 30 let, visoke postave, temnih las, inteligentnega, ki ima lastno vozilo, da preživi z njim počitnice na južni obali. Morebitna poroka je mogoča«. Ali pa: »Dobro ohranjena vdova 55 let išče takega in takega tovariša za sprehode« in tam: No, to so torej »dobre novice«!

Ta bulvar se kmalu razcepi v dva prav tako razkošna — italijanski in Hausmannov. Ob teh bulvarjih so tudi največje blagov-

nice Pariza, npr. Lafayette, Printemps. Tu lahko kupiš vse, kar ti na misel pride, in na vrhu pa ga še malo potegneš pol litra odličnega francoskega vina, nazaj dol se pa z dvigalom potegneš. Velik del drobnega blaga prodajajo pred prodajalnami, kjer imajo razstavljene »štante« kot kramarji v Strojni na lepo nedeljo. Tu so kar modne revije na prostem in cene običajno nekoliko nižje, ker se razprodajajo ostanke. Cene padejo tudi za 50% in več, ko je sezona mimo. Če z Montmartrske ulice zaviješ v levo proti Seini, te zvečer pozdravi bleščeča reklama in množica se preriva pred bleščečim lokalom, kjer je napisano »Folie Berger«. Ta znani lokal večina tujcev prvi hip primerja z drugimi razvpitimi pariškimi kabareti. Toda ko vstopiš, vidiš, da si se zmotil. Razkošna avla te še najprej spominja na veliko gledališče, in res. Ves program je na zavidljivi umetniški višini. Nič ni tu plesa in pijače, samo program, ki traja dobre tri ure. Toda izplača se ga videti. Par točk je vmes, ki jih nikoli ne boš pozabil. In cene? Če se odrečeš najdražjim vstopnicam po 6000 din, si nazadnje lahko izbereš tako za 1000 din. To je sicer stojišče, pa se svobodno giblješ, vidiš pa ravno tako dobro kot oni spredaj. Če velja za prave pariške teatre, da je scenerija, predvsem pa kostimi in razsvetljava naravnost razkošna, tako da si komaj moreš še kaj več zamisliti. Če kdaj potu-

jete po Parizu, tega nikar ne zamudite. Če pa opustite ogled Moulin rougea, pa niste tako strašno mnogo zamudili. Revija kan-kan, ki je tu zelo znana in tradicionalna, pač ne odtehta programa v prejšnjem lokalu. Ta lokal je nekakšen prehod med teatrskim tipom in čistim kabaretom. Najmanjša potrošnja je 40 NF, v to je všteta tudi konsumacija. Seveda pa samo s tem težko izhajate. Sicer je pa še mnogo podobnih lokalov v Parizu, vendar po kvaliteti nobeden ne dosega Folieja, pač pa ga presegajo po cenah. France se je nekdo odločil, da me pelje v enega eminentnih kabaretov — pa ne brez žene, je dejal — no, tako smo vsi trije zavili v nekakšen rudnik sredi Pariza — imenoval pa se je nekako »Hiša neumnih konj«, po angleško je bilo napisano. Ko sem bil nekaj ur v njem, sem uvidel, da bi moralo biti napisano nad vhom — »hlev najneumnejših oslov«. Lokal je kot mučilnica za število ljudi, ki jih sprejme. Strašno majhen je, nimaš kam s koleni niti s komolci in se potiš kot v parni kopeli. »Goli« program ni niti slab, vmes pa je še kaka artistska točka, glasba namerna, šampanjec stopi v glavo, o ceni pa rajši molčim. Takrat sem sklenil, da v tak »nobl« spektakl ne grem več. Hudo pa me je zanimalo, kakšna je potem šele kvaliteta v onem, kjer piše pred vhom: vstopnina 3 NF. Če le nasedeš, da vstopiš v to črno kuhinjo, si razočaran že prvo minuto. Takoj se pojavi natakar z vprašanjem, kaj naročiš. Vse, kar naročiš — limonado, kokto, malinovec — ima enotno ceno 12 NF (1800 din). Če pa nič ne naročiš, pa ti povedo, da ti je prostor odkazan na stojišču tam zadaj. Potem se prične program — goli program, pa tako brezbržen, da se pri najbolj volji ne moreš živeti, in si zaželiš svežega zraka kmalu po pričetku predstave. Kdo gre tja-kaj, gre samo enkrat. Takih lokalov je kar cela serija na Pigalu. Tja prideš — če se z Montmartrske ulice nameniš v desno proti griču Montmartre.

Pigale je pravzaprav dolga ulica z nekoliko razvlečenim trgom pod Montmartrom. Tu najdeš znani Moulin rouge ter serijo zagonetnih lokalov z najbolj gurmanskimi jedami in pijačami, vmes pa brez števila igralnic. To so javno dostopni lokali, kjer ni drugega kot sami igralni avtomati. Vanje mečeš kovance in tako jih spraviš v pogon za nekaj minut. Težko je opisati, kaj vse lahko tam počneš, toda vse opraviš stoje. Posebno živahen je Pigale ob večernih urah. Takrat se prične črni trg. Po vogalih se poslanjajo dekoltirane metrese, okoli njih krožijo kot mrhovinarji temni tipi in reka radovednih in zdolgočasnih turistov kroži zdaj sem zdaj tja. Reklame ponujajo, mešetarji oblegajo, poltiho šepetaje ti tišči nekdo v roko šop fotografij v ovitku ter dopoveduje v vseh jezikih, da so prave originalne fotografije, in da jih da po izjemno nizki ceni 25 novih frankov, da jih je v zavitku 20 in če pokažeš količkaj interesa, se ga ne iznebiš več. Nikakor pa ti ne dovoli, da bi si jih ogledal, kajti oko postave je vedno budno in bedi nad javno moralo, zato je treba tako kupčijo opraviti hitro in tiho. Gorje, če nasedeš. Dvajset metrov dalje pa najdeš isto zbirko slik v izloženem oknu ali v kiosku za dva in pol franka, saj so le reprodukcije umetniških slik. Oko postave pa se

včasih zares razjezi nad pohotnimi kršilci njihove dobrodušnosti. Privro organizirano s črnimi »maricami« in tako hupajo, kot bi ves Pigale gorel. Seveda se prešušnice takrat umaknejo za korak nazaj za hotelska vrata, ko pa marica oddirja dalje, pa pokukajo s skuštranimi glavicami zopet v mrak ko miške iz lukenj. Nekoč sem ob belem dnevu krožil okoli katedrale Notre Dame. Tudi tu pred njo in v njej ima bog svojo trgovino in moreš kupiti različne spominčke, razglednice te znane katedrale in še več drugih reči. Nekdo mi ponuja zbirko slik, prva je zunanji videz katedrale v barvah. Že sem jo imel namen kupiti, le cena je bila pretirano visoka, pa sem odklonil — šepetaje seveda, saj je bilo v cerkvi in ne vidijo radi, da turisti v hiši božji glasno govorijo. Mož pa meni nič tebi nič obrne prvo razglednico in tu sem videl zares »prave« fotografije, kajpak, tu je še najbolj varno! Če je vreme lepo, se izplača pešati na vrh griča, na sam Montmartre. Po ozkih stopnicah prideš naravnost do trga umetnikov. Tu je tisti ostanek nekoč tako znane umetniške četrti. Tu vidiš bradate in kosmate, obrite in bose, prave in narejene umetnike, ki rišejo in rišejo brez prestanka, radovedni turisti pa zijajo in fotografirajo, kupujejo, se pustijo risati. Nič ni reči, saj je tudi kaj dobrega vmes, več pa je reklame o starih časih, sicer pa je tu zbirališče bohemov in čudakov. Malo dalje na najvišji točki Pariza stoji cerkev »Presvetega srca«. To je veličastna zgradba novejšega porekla, zelo visoka in močno zatemnjena v notranjosti, kar daje posebno močan vtis dostojanstvenosti. Okoli in okoli pa so seveda zopet kioski in trgovine, ki prodajajo božje predmete ne ravno poceni. Ker si na trgu umetnikov v poletni vročini popil že peto pivo, se moraš seveda te odvisne tekočine nekje znebiti. Tam na desni so urejene take naprave, ker pa si tujec in rad pozabiš, da je treba v Parizu vse plačati, olajšan odkorakaš z resnim obrazom, toda ko si že med vrati, se ti nekdo glasno zahvali z »merci«, da se čisto avtomatsko obrneš in že položiš dvajset centov na pult.

Z Montmartra je čudovit razgled čez vse mesto, vendar te vleče nazaj v reko ljudi, kjer se zdiš tako neopažen kot v vsemirju. Mnogo bolj miren kotiček pa najdeš tik ob Seini.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Naš glavni metalurg, inž. Mitja Šipek, je bil leto in pol na študijskem sodelovanju pri znanem inštitutu za metalurške raziskave v Parizu. Naprosili smo priljubljenega pisca, da pove posebej kaj za naš list ter razširi razgled raje na splošno, kajti pridobitve za delo tako tečejo dan za dnem po službenih posegih. Za uvod je torej takole povedal.

»SAMORASTNIKI« V NEMŠČINI

Prof. Janko Messner je napravil prevod Vorančevih »Samorastnikov« — imenske in drugih novel te posebne knjige. Zaradi vrste lokalizmov in takih prispodob je Voranca znatno težje prevajati, ampak lotil se ga je krajan obeh jezikovnih plati in uspel. Knjiga bo izšla v Celovcu za vse nemško govoreče dežele v toliko večji nakladi.

Poglejmo, to pa takó moti...

Na strani 5 smo se z vzklikom narodne pesmi razveselili dela in uspeha v pravzaprav trdi zimski in še mrzli vigredni dobi. Kako ne, ko pa kaže tako lep rezultat skupnega prizadevanja naših fužin.

In ta vredni potek dela ter pozitivne rezultate motijo primeri nesreč pri delu.

Kaj je treba tega vraga, tega zavi-ranja in krnjenja vrednosti dela!

Ravenski fužinarji so dosegli v dvigu varnosti dela pred nekaj leti že pomembne uspehe — najboljši so bili tudi v tem smislu med vsemi železarji domovine. Kakor bi nas spet nekaj obsedlo pa nezgodni primeri spet naraščajo. V omenjenih štirih, sicer tako uspešnih mesecih smo imeli pri podjetju toliko nesreč:

januarja	16
februarja	15
marca	23
aprila	24

Če smo že nekam pametneje začeli, smo potem dva meseca kvarili in, žal, kvarimo naprej.

Te številke so nesrečne številke za prizadete, za njihove družine in svoje, za podjetje in za vso skupnost.

Sodelavci, prenehajmo s tem, bodimo pri delu previdni in strokovni, da upostavimo varnost na višino za nemoteno srečo posameznikov in večji uspeh podjetja.

Prof. Tone Sušnik

LITERARNOZGODOVINSKI RAZGLED PO MEŽIŠKI DOLINI

Kot bister potok prižubori izpod Olševe Meža, se vije naprej po skalnati strugi pod Koprivno in obronki Pece proti Črni, prvemu večjemu kraju doline, narašča ob potokih, ki ji pritekajo iz stranskih dolin — Tople in Bistre — naraste v deročo reko, da poganja kolesa turbin in žag — pred desetletji pa še repačev — pere v Žerjavu sivo zlato izpod Pece — svinec, do sem se tu in tam le s težavo prerije skozi ozko dolino. Zastrupljena nadaljuje pot ob Mežici in Prevaljah, mimo Raven, kjer je še do nedavnega gnala stroje.

Pod silno Votlo pečjo si je morala počasi zlizati strugo in se naposled izlije v Dravo, še prej pa se združi z Mislinjo. To je Mežiška dolina. Ozka je in strma so ji pobočja. Obronki Pece, Ludranskega vrha, Jankovca, strojansko in šentanelsko hribovje ter Uršlja gora jo utesnjujejo, le nekolikokrat se dolina razširi, na Poljani, od Prevalj proti Ravnam, na Dobrihah, koder so baje bila nekoč jezera.

Sama zase je dolina živela dolga stoletja. Po rebrih so ležale kmetije in trd je bil njihov kruh. Daleč so bili vsaksebi grunti in do fare uro in več hoda. Le ob nedeljah so se zbrali, se ob harmoniki zavrteli, zapeli pod lipo počez, na tretko, da se je čulo do sosednjega hriba.

Pokrajina je dala pečat pesmi in govoru. Počasi steče beseda ljudem, enakomerno padajoče, z naglasom na prvem zlogu in ne preveč izrazitim izgovorom. Pa tudi čas, družbeni in politični premiki, ki so zdaj močnejše, zdaj mileje pognali ritem življenja, tudi to je oblikovalo našo besedo.

Za uvod si najprej kratko obnovimo preteklost doline.

Prvo sled življenja v dolini nam je razkrila votlina na zapadnem robu Olševe — Potočka zijalka; spomin na ledeno dobo.

Katero ljudstvo je le poimenovalo reko? Kelti, Iliri? Slovensko ime ni, Slovani so ga že našli, le po svoje so ga izgovorili. Od nekakšne oblike »Mighia« so napravili »Meža«, kar bi menda naj pomenilo reko, ki nosi umazanijo (die Harnerin). Tako nam je razložil besedo dr. Bezljaj v študiji Imena rek na Slovenskem.

Več spominov so nam zapustili Rimljani, vendar le v materialni kulturi, ne v jeziku in tudi ne v prebivalstvu. Tu so bili gospodarji, tod so si postavili vojaške postojanke in prenočišča ob cesti.

Od Colatiae (Starega trga) sem je vodila rimska cesta v Iuvenco (pri Globasnici v Podjuni) in dalje.

Ostanki rimske ceste so npr. bili na Poljani (4 km od Prevalj). Na »Kselivodi« — Rimskem vrelcu, so našli nekaj rimskih spomenikov, popotniku skozi dolino pa se bo gotovo ustavil pogled na kameniti klopi pri Brančurniku (pri Prevaljah). To je del rimskega sarkofaga. Tam, kjer je danes tovarna celuloze, je bila nekoč rimska postojanka. V to zvezo bi morda mogli postaviti tudi ime zaselka Zagradi, torej za gradom, mestom, naseljem (grad pomeni v

stari slovanščini mesto, kar pomeni npr. še danes Srbom).

Novi prebivalci, ki so dolino naselili, so bili Slovani, Slovenci.

Vse tja do 12. stoletja nimamo virov, ki bi nam govorili o življenju tod. Slovenski živelj se je trdno zakoreninil po teh bregovih, saj je skozi stoletja duhovno in jezikovno asimiliral mnogotere koloniste in priseljence. Za prve vemo, da so prišli v 12. stoletju. To so kolonisti bamberskih škofov, ki so imeli posesti tod od 12. stoletja dalje. Danes o teh prišlecih pričajo le še listine ali pa priimki (npr. Krautberger).

Kdaj in kako sledimo življenju v posameznih krajih?

Leta 1248 se Guštanj prvič imenuje s tem imenom. Ni pa znano, ali je naselje imelo že prej kako slovensko ime. Prvotno se je ime verjetno vezalo le na grad (ostankov tega gradu pa nimamo več), ki je bil last von Gutesteinov. Leta 1361 pa je Guštanj že trg. Torej so tu že prebivali obrtniki in trgovci. Zelo verjetno je, da so bili to nemški priseljenci.

Župnijske cerkve pa trg ni imel, ta je bila na Fari. Je pa trška cerkev, manjša, romanska od 13. stoletja.

Tudi na fari Prevalje je cerkev iz prve polovice 13. stoletja, fara pa se v listinah omenja 1335. leta. Drugače pa so Prevalje v tem času šlo skromna kmečka vas s 5 do 6 kmetijami. Hotuljsko cerkev omenjajo listine leta 1367, v Mežici pa omenjajo kapelo že l. 1154. V 12. stoletju (1137) pa se imenuje tudi že Črna. Ohranili so se predvsem pač cerkveni dokumenti in listine gradov. Nimamo pa zapisane besede o življenju prebivalcev, ki so bili pretežno kmetje. Ohranjenih je le nekaj urbarjev. Najbolj razvit je bil Guštanj. Že leta 1394 je deželno knežji trg, torej je imel posebne

pravice. Dobil je svojo magistralno gospodo, s tem pa tudi nemško obeležje. Tako pravzaprav Guštanj ni nič pomenil v duhovnem razvoju naše doline.

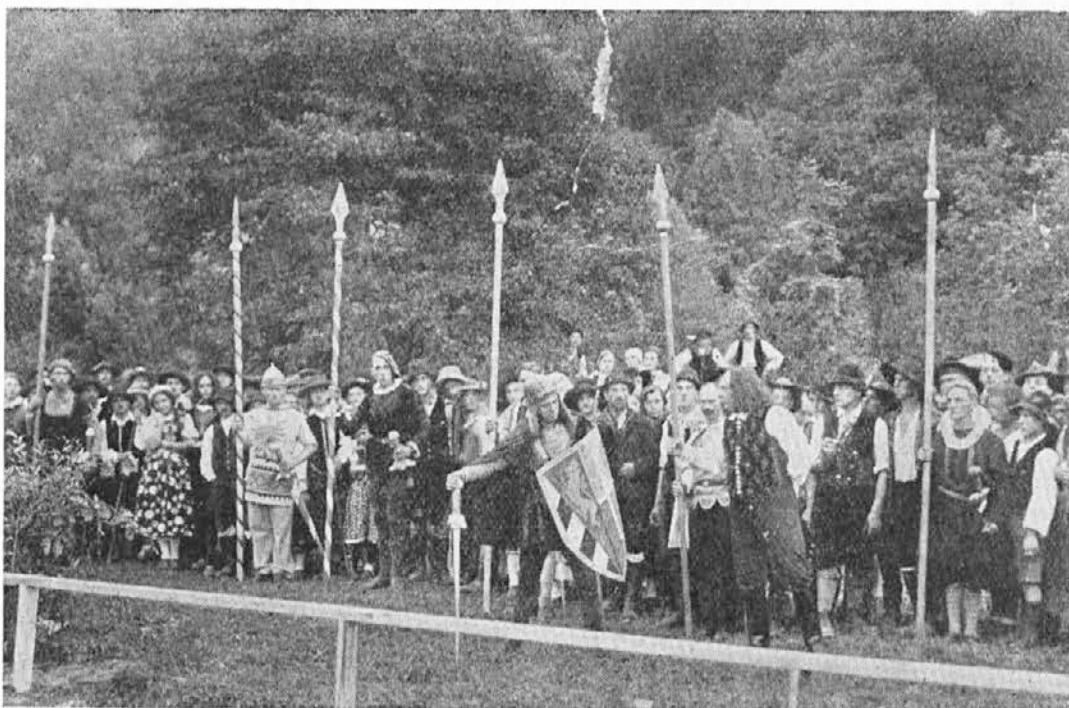
Ob koncu 15. stoletja so dolino pretresli vpadi Turkov. O tem nam pripovedujejo pripovedke, pa tudi Valvasor je v Topografiji Koroške zapisal, da so Turki prodrli na Sv. Mihaela dan leta 1494 s koroške strani in so »z ognjem in mečem delali strahote«. Na Turke spominjajo tudi turške »šance« od Šratneka proti Preškemu vrhu.

V času rekatolizacije so zrasle po hribih nove cerkve: na Lešah so zgradili kar dve, obe v gotskem slogu (spodnja je iz 16., zgornja pa iz 17. stoletja), na Platu — nad Lešami stoji sredi gozda na jasi prav tako gotška cerkvica, z lepim lesenim gotskim stropom.

Leta 1609 pa je ljubljanski škof Tomaž Hren blagoslovil cerkev na Uršlji gori. Sem je prispel, da je »očistil« Slovenj Gradec protestantizma.

Guštanj pa je dobil nov venec fevdalne gospode: grad Ravne — kasneje v lasti grofov Thurnov — in Javornik (Jabornig). To je še bolj utrdilo nemško podobo Guštanj. Tudi 30-letna vojna ni šla brez sledu mimo. V letih 1649/50 so se ustavile tod čete nemške vojske. Eden ali drugi se je tu tudi ustalil.

17. stoletje pa je na splošno razgibalo življenje v dolini. Že v prvih desetletjih so zaropotali repači in so zagorele prve pudlovke. Z gotovostjo lahko postavimo letnico 1620 za rojstno leto našega železarstva. Iz tega leta je vsaj listina, ki govori o nakupu rudoslednih pravic v Črni. Ob Meži so od Črne do Raven zrasle fužine. Železarstvo je poživilo življenje, zbližalo dolino s svetom in povzročilo dotokanje tujcev. Sem so prihajali razni pudlovski

»Ustoličenje«. Prizor z igre na Poljani leta 1933

mojstri, kasneje pa »lesni mojstri« — oglarji. Ti so prišli iz Lombardije, iz okolice Tarcenta (to nam povedo matične knjige), vendar šele v začetku 19. stoletja. Tudi svinec so kmalu sledili in ga kopali. Rudosledne pravice so imeli v glavnem tujci, grof Thurn, baron Schlangenberg, Kompaši. Domačih kdo se ni povzpел do rudokopnih pravic, domačini so bili le težaki. Tako so sestavljali predvsem oba nižja sloja: kmečko tlačanski in proletarsko težaški sloj. Gospoda pa je bila pretežno nemška.

Do velikih družbenih premikov, do pospešene fluktuacije pa je v Mežiški dolini prišlo predvsem v 19. stoletju. V času Napoleonove okupacije se je pomembno razmahnil mežiški rudnik, vekovito pa po svoje usodno se je razgibalo življenje v dolini, ko sta Angleža Rosthorna postavila temelje prevaljski železarni. To je bilo leta 1824. V družbenem pa tudi v političnem razvoju stopita v ospredje Mežica, predvsem pa Prevalje. Bežno si oglejmo fluktuacijo prebivalstva. Delovna sila je prišla pretežno z nicinske strani, kjer so bili življenjski pogoji težki, lesu pa takrat naš kmet še ni vedel cene.

Delavci so prihajali še iz Savinjske doline, s Štajerske in zgornje Koroške. Uradniki so bili iz oddaljenejših nemških krajev. Tuji delavci so se kaj kmalu vrasli v novo območje — pretežno z ženitvami. Uradniki pa so se izolirali in so ob političnih retušah odšli brez vidnejših sledov.

Najvidnejši vpliv nemškega uradništva je pač v tem, da so bile šole nemške ali pa vsaj dvojezične. V Črni, Mežici, na Prevaljah in v Guštanju so bile šole nemške z dvojezičnimi oddelki, drugod so bile dvojezične. Vrednost slovenskega pouka je bila včasih jalova in je bil slovenski pouk le skaženo slovenski.

Industrializacija je spremenila predvsem družbeno in politično strukturo doline. Rasel je proletarijat, ki se je krepil kvantitetno in kvalitativno. Ta sloj je bil najbolj organiziran, a zaradi ekonomske odvisnosti usmerjen predvsem v družbeno dejavnost.

V čisto narodnostnem boju je bil njegov pomen šibek, v Guštanju npr. slovenstvu celo nasproten. Delavec se je najprej vezal predvsem na stranko in ga je v prvi vrsti zanimal lasten ekonomski položaj. Kjer je bilo vodstvo socialnodemokratske stranke nemško, so po personalih pričeli mimogrede govoriti nemški. Kjer pa je bilo slovensko, tam tudi narodnostnega problema ni bilo. Tako je bilo na Lešah, tako v Mežici in Črni. Tod se je pomalem usidrala zavest, da je vendar lahko delavec tudi slovenski narodnjak.

Narodnostno najtrdnjejši je bil seveda kmet, ekonomsko neodvisen in zajet v narodnostno dokaj razgibano dejavnost duhovščine. Najmočnejše se je ta zavest manifestirala ob majniški deklaraciji l. 1917 na velikem taboru v Šentjanžu.

Statistika nam kaže za nekaj zadnjih desetletij pred prvo svetovno vojno od 1850 do 1910 naslednje razmerje med Slovenci in Nemci:

V letu 1846 še Nemcev ni niti v statističnih pregledih, le za Guštanj navajajo nemško-slovensko prebivalstvo.

Leta 1880 je v Črni 441 Slovencev, 53 Nemcev, v Farni vasi (Prevaljah) 938 Slo-

vencev, 541 Nemcev, na Lešah 855 Slovencev, 120 Nemcev. Leta 1900 so uradno našli 93% Slovencev v Črni, v Mežici je isti odstotek Slovencev, na Prevaljah 82%, v Guštanju pa samo 25% Slovencev. Čez deset let 1910 — se je uradno razmerje zmanjšalo.

Uradni zapisovalci so upoštevali predvsem občevalni jezik prebivalstva.

Šole so bile v vseh večjih krajih nemške, z dvorazrednimi, dvojezičnimi paralelka-

Stara ulica. Nekoč so v tem predelu obstajale razne železarske obrti (žičarstvo, žebjarstvo) starega Guštanjja

mi. Šolstvo je npr. kazalo l. 1914 naslednjo podobo: Črna je imela 4-razredno osnovno šolo s podružnico v Podpeci; v Mežici je bila 3-razredna osnovna šola; na Prevaljah 6-razredna in na Fari ter Lešah 2-razredna, na Šelempergu pa 1-razredna podružnica. Enorazrednice so bile še v Koprivni, Javorju, Šentanelu in Strojni. V Guštanju je bila 5-razredna osnovna in 2-razredna utrakvistična šola, v Kotljah je bila 2-razredna šola.

Govorica v uradih, tovarnah, nemški ali skaženo dvojezični pouk, vse to je seveda vplivalo na jezik in na njegovo besedišče. Kljub vsemu temu je bil jezik zemlje dovolj močan, da je zmagal nad vsemi temi pljuski tujcev in nad množico priseljencev.

Že v letih pred prvo svetovno vojno, posebno pa še po njej, se je v dolini razvijala kulturna dejavnost mnogih kulturnih skupin, od »rdeče« Svobode do »črni« prosvetnih društev. Tudi ta dejavnost je odigrala i v nacionalnem i v družbenem življenju važno vlogo. Bila je pomemben činitelj za duhovno in družbeno osveščanje prebivalstva, obenem pa dokaz duhovnega življenja našega delavca in kmeta, ki sta že našla čas, kljub trdemu delu, da sta se notranje, duhovno izživljala.

V času med obema vojnoma je bila največja kulturna manifestacija vse naše doline uprizoritev zgodovinske igre »Poslednje ustoličenje« — leta 1933 na Poljani.

V svojo to kulturno vrenje spada še desetletno delovanje Mohorjeve družbe na Prevaljah. Sem je prišla iz Celovca l. 1919 in je tu ostala do leta 1927. Tu so bile tiskane prve številke družinske revije Mladika.

Sredi tega vrenja, viharjev, snovanja in hotenja je živela domača pesem, ki so jo oplojevale skrivnosti samotnih tolmunov, votlin, skrivnosti ljudskega verovanja o žalik ženah, gorskih škrahtih, pehtri babi, trota mōri. Zaživela je v preprosti rimi ljudskih pevcev in vižarjev in v delih nekaterih se je dvignila v skupni slovenski kulturni krog (v delih Franca in Janka Kotnika, dr. Fr. Sušnika).

Ta bežni oris želi pokazati, kako se je tod ukoreninjal slovenski človek, previharil vse viharje, tiho sanjal v samotni in snoval — pa se je utrnila pesem, pa pripovedka. Vključil se je v krog skupnega duhovnega življenja Slovencev, prejemal je, pa tudi dajal in je dal velikega mojstra slovenske besede — Prežiha.

Po drugi svetovni vojni je završalo novo življenje: gimnazija, študijska knjižnica, gostovanje gledališč, glasbena šola. Globoko zakoreninjen v mitos zemlje poganja novi rod veje v svet. Že rasejo mladi oblikovalci našega življenja.

Duhovne utripe naše doline si bomo ogledali iz naslednjih vidikov:

1. Slovenstva pokazatelj
2. Mitos zemlje
3. Ljudska pesem
4. Spomin na fevdalno gospodo v pripovedkah
5. V slovenskem krogu
6. Prežihov Voranc
7. Pod vplivom koroških gor
8. Glasbeniki in vižarji — naše petje
9. Slikarji in rezbarji.

(Dalje prihodnjič)

Za 12 knjig je teh reči

Državna založba Slovenije bo v okviru »Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev« izdala tudi zbrana dela Prežihovega Vrancana.

Skupno bo izšlo dvanaest knjig, in sicer:

- Povesti
- Samorastniki
- Doberdob
- Požganica
- Jamnica I.
- Jamnica II.
- Potopisi
- Reportaže in zapisi
- Solzice in drama
- Publicistika
- Korespondenca
- Monografija

ampak vse s takimi opombami in razlagami, tako da bo gradivo docela zajeto in posebnosti raztolmačene.

Urednika Vrančevih zbranih del sta Drago Druškovič in Jože Koruza. Prva knjiga je že izšla (druge izidejo zaporedoma vsako leto po tri) ter pokazala skrbni zbor in obravnavo tega samorastnega pripovednika izpod Uršlje gore.

Knjige lahko naročimo pri DZS. Seveda pa tudi stanejo, kakor vsaka reč, če to rečimo Hotuljcev ne bo preveč motilo.

Izdaja upravni odbor Železarne Ravne — Urejuje uredniški odbor — Tiska: CP Mariborski tisk v Mariboru — Odgovorni urednik: Avgust Kuhar

Večje storitve pri manjši obremenitvi človeka

Uspešno posredovanje raziskav oziroma ugotovitev fiziologije dela za učinkovitejši in svetlejši delovni čas

Nedavno so v železarskem mestu Dortmundu, ki ga nekoliko že poznamo iz naše »Poruške povesti«, proslavili petdesetletnico delovanja znamenitega Max-Planckovega inštituta za fiziologijo dela. Zbrali so se iz industrije in znanstva, posredovalci socialne plati in zdravstva ter racionalizatorji in načrtovalci novih delovnih zasnov, da ob tem viru podatkov še bližje prislusnejo neizpodbitnim faktorjem vrednotenja dela. Glas tega inštituta seže namreč po vsem svetu, pa prihajajo na študij delovnih metod in raziskav z vseh strani oziroma upostavljajo podobne ustanove po tem vzorcu v mnogih naprednih deželah.

Tovarniški list železarne Westfalenhütte je objavil ob tej priložnosti načelni razgovor z direktorjem inštituta, profesorjem dr. G. Lehmannom, od koder povzemamo naslednji izveček za prve pojme in toliko raje, ker je poudarjen obzir do človeka pri delu.

»Delovni človek je najvažnejši in najdragocenejši faktor proizvodnje.«

»Ne človek po tehniki, temveč tehnika se mora ravnati po človeku.«

V mislih teh dveh stavkov sta zapopadani osnova in izhodišče celokupnega delovanja inštituta.

Praden smo obiskali direktorja Max-Planckovega inštituta za fiziologijo dela za naš razgovor, smo se informirali, kaj pomeni beseda »fiziologija«. Že »Veliki Brockhaus« iz leta 1956, ki navaja ime našega sogovornika v seznamu avtorjev, obrazloži ta pojem kot »znanost o delovanju in reagiranju posameznih celic, tkiva in organov živih bitij ter o zakonih njihove povezave v celotni organizem. Fiziologija poizkuša s fizikalnimi in kemijskimi metodami analizirati posamezna življenjska dogajanja, jih objasniti v njihovem mehanizmu ter ob skladnosti posameznih funkcij razumeti skupne funkcije oziroma medsebojne odvisnosti organizma.«

Če bi pojem fiziologije dela pojasnili čisto poljudno, bi nekako rekli, da gre pri tem za znanstveno metodo, ki raziskuje, kako reagira človeško telo na določene delovne poteke in delovna okolja oziroma kako ti vplivajo na človeško telo. Cilj te znanosti je torej: upostaviti harmonijo med človekom in njegovim delom. Pod značnico »fiziologija dela« navaja prej omenjeni leksikon Max-Planckov inštitut v Dortmundu ter pojasnjuje, da se tu raziskujejo »najugodnejši pogoji za delo in šport« z namenom: »Čim večje storitve naj se dosežejo s čim manjšo porabo energije.«

Kaj razumemo pod fiziologijo dela? je bilo tudi naše prvo vprašanje prof. dr. Lehmannu. »Fiziologija dela se bavi, če rečemo čisto na splošno, s funkcijami, ki potekajo v človeškem telesu, ko dela. Na eni

strani je človek s svojimi telesnimi in duševnimi pogoji, na drugi strani pa cela vrsta oblik dela kot težko fizično delo, delo, ki zahteva posebno ročno spretnost ali posebno pazljivost, koncentracijo in hitro reagiranje, duševno ustvarjalno delo ter spreminjajoči se pogoji vseh teh del podnevi, ponoči, pod zemljo, ob tekočem traku, na krmilih v obratu itd., da navedemo samo nekaj najznačilnejših primerov. Svojo vlogo igrajo klimatske razmere: vročina, razna sevanja, ropot, tresljaji. Gre tudi za delovna sredstva, za orodje, stroje, naprave, kako je vse to prilagojeno človeškemu organizmu.«

Naloga inštituta je torej, da sistematično preiskuje te mnogoštevilne odnose oziroma zveze med človekom in delom.

Pomemben faktor v tej povezavi je tudi človeška prehrana. Za te raziskave je bil že ob ustanovitvi inštituta leta 1913 določen posebni oddelek, iz katerega se je potem razvila danes že učinkovito posredovalna prehrabna fiziologija te velike ustanove.

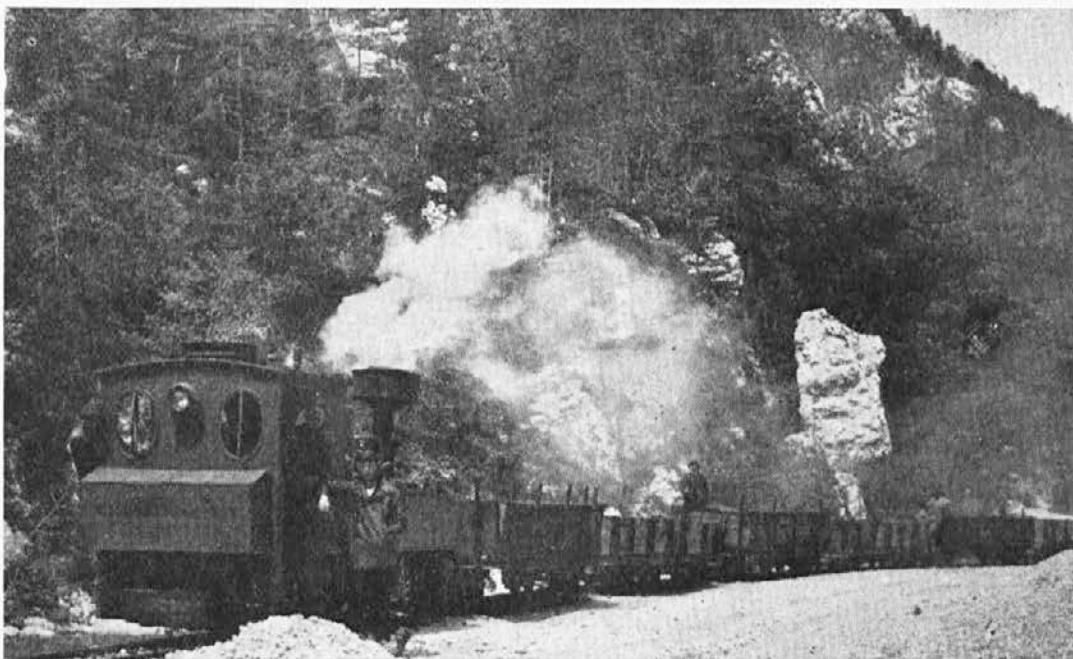
Ko smo ga vprašali po smotru njegovega dela, je profesor dr. Lehmann odgovoril: »Praktičen smisel našega delovanja vidimo v tem, da ustvarjamo osnove za človeku odgovarjajoči način dela, to se pravi način, pri katerem dela človek z visokim učinkom, dosega torej visoke storitve, a da istočasno ni preobremenjen ali poškodovan. Za to pa moramo raziskati telesne in duševne funkcije, ki se pojavljajo pri najrazličnejših delovnih procesih. Dalje je treba raziskati obremenjevalne vplive posameznih delovnih oblik ter jih po možnosti izmeriti. Končno se postavlja še vprašanje obremenilne možnosti delovnega človeka, torej njegova storilnost. Ozko je s tem povezano tudi vprašanje utrujenosti, poteka dela, potrebe po odmoru itd.

TELESNO DELO MORA BITI RACIONALNO

Opredelimo na kratko: »Telesno delo,« pravi prof. dr. Lehmann, »je racionalno tedaj, če se v primeru z učinkom potroši čim manj energije, da izhaja torej človek s čim manj telesnega delovnega napora.« Uporabo energije lahko merimo ter ugotovimo po porabi kisika oziroma po izločanju ogljikove kisline. Ta od kraja zadosti zamotana in le v laboratoriju izvedljiva metoda je danes s pomočjo posebnega prenosnega aparata (taka ura), ki so ga izdelali v Max-Planckovem inštitutu, uporabna v vsakršni obratni praksi. Potrošnjo energije lahko torej sistematično raziskujemo pri najrazličnejših potekih dela. S tem imamo v rokah mero, da moremo pri spreminjenih načinih dela — na primer ob določenih mehanizacijah itd. — točno reči, ali je delo za človeka resnično lažje. Določiti je mogoče znosljivo trajno obremenitev (mejo trajne storilnosti) tako za moške kakor za ženske. Kot mejo znosljive trajne obremenitve (trajne storilnosti) smatramo tisto delovno mero, ki jo lahko človek obvlada skozi vso dnino oziroma skozi vse svoje poklicno življenje, ne da bi se pri tem preveč utrudil, brez škode za zdravje ali se predčasno postaral.

Te mere fiziologije dela za težko telesno delo oziroma po njem povzročene pojave utrujenosti so v industriji že dodobra znane. Upoštevajo jih za oceno delovnih mest ter za uravnavanje dodatnih odmorov pri težkih in najtežjih delih.

Nadaljnja važna mera za težo dela je obremenitev srčnega krvotočnega sistema, ki se lahko ugotovi po pogostosti utripa. Bistvene važnosti je bila tudi tu merilna naprava, ki jo ima danes inštitut v obliki elektronskega merilca utripov, in ki jo

In še enkrat mežiška železnica, ko jo reže iz Žerjava. (Glej prejšnjo številko »Kor. fužinarja«)

je razvil vodja posebnega fiziološkega oddelka prof. E. A. Müller.

Poglejmo še v enega obeh klimatskih prostorov inštituta. V tem prostoru lahko ustvarjamo poljubno klimo, to se pravi temperaturo, vlažnost, hitrost vleka in toplotno sevanje lahko upostavimo, kakor pač za merjenje želimo oziroma potrebujemo. Na ta način ugotovimo vplive klime na človeško delo. Pri tem predvsem raziskujemo znojenje in spremembe rdninskih vsebnosti.

V tej zvezi je bilo objasnjeno tudi vprašanje ustrezne pijače na vročinskih delovnih mestih. Posebej so pri vročinskih delih raziskovali tudi kopičenja v krvnem obtoku, kajti — tako pravi dr. Lehmann, »na vročinskih delih pride tako rekoč do spora za kri med mišicami, ki zahtevajo pri delu več krvi, in med kožo, ki zahteva povečan pretok, da lahko odda toploto. Pri tem so prizadeti seveda največ notranji organi, pri katerih obtok znatno pade ter povzroča svoje motnje na ledvicah. In ker je za telo regulacija toplote važnejša kot krvna oskrba mišic, zmaga nazadnje pri tem prepiru koža. Zaradi tega je pri visokih temperaturah krvni obtok skozi mišice manjši in je tako zmanjšana tudi njihova delovna sposobnost. Ta faktor je pomemben za storilnost na pretopli klimi, kar je posebej važno za rudarstvo. Vprašanje klime je pomembno tudi, če hočemo presoditi in ustrezno urediti ogrevanje oziroma prezračevalne naprave.«

PROBLEMI DELNE AVTOMATIZACIJE

Končno smo se dotaknili problemov mehanizacije in avtomatizacije. Prof. dr. Lehmann je menil: »Čim bolj napreduje mehanizacija industrijskega dela, tem bolj narašča psihična obremenitev človeka na delovnem mestu. Polnoavtomatske proizvodne naprave, ki se same nadzirajo in regulirajo, so pri nas še zelo redke. Pogostejše najdemo delne avtomate, ki jih človek pazljivo kontrolira. Napačno pa je, če mislimo, da je človek za upravljalno mizo s številnimi lučmi in regulirnimi gumbi manj obremenjen kot pa delavec s pretežnim fizičnim delom. Z vrsto preizkusov smo ugotovili, da predstavljajo prav ti nadzorovalni, kontrolni in regulacijski prijemi povečano trajno obremenitev ter morejo povzročiti hitro nastopajočo utrujenost. Prav tu pa se pojavi za nas področje, ki zahteva nujno obdelavo, kajti cilj je vendar, da vsestransko premišljene racionalizacije, mehanizacije in avtomacije istočasno in enakovredno služijo dvigu produkcije ter manjši obremenitvi delovnega človeka.«

Teh nekaj primerov naj pokaže, v kakšnem okviru poteka delo Max-Planckovega inštituta za fiziologijo dela v vseh njegovih laboratorijih in preiskovalnih napravah. Lahko se ozre nazaj na 50 let uspešnega dela. Obenem pa so prav sedaj, v času hitrih tehničnih sprememb, pred njim nove, daljnosežne raziskovalne naloge.

obisku pri dr. Jeretinu v splošni bolnišnici Maribor. Njun pogovor je zmotil dr. Marjan Koršič, ki je pravkar prišel iz operacijske dvorane in dejal: »Šest ur sem operiral pa nisem prepričan v uspeh operacije in to samo zaradi enega umetnega kolka, ki ga nimam.«

Zaradi jasnosti: dr. Marjan Koršič je zdravnik, specialist ortoped. Operiral je starejšo ženo zaradi poškodbe na kolku. Z novejšo metodo; odstranitvijo kolka in vstavitvijo umetnega kolka bi bila opera-

Končno izdelani umetni kolki

cija zanesljivejša, tako pa je bil izid operacije precej nejasen.

Besede dr. Koršiča so padle na plodna tla. Član elektrostrojnega kluba našega podjetja Jože Globevnik je obljubil, da bo s svojimi klubskimi tovariši skušal izdelati umetni kolk. Seveda je bilo potrebno mnogo študija, tako glede izdelave, kakor tudi funkcionalnosti umetnega kolka. Dejstvo, da nobeno podjetje v Jugoslaviji ne izdeluje umetnih kolcev, in da so jih doslej premožnejši posamezniki, ki imajo sorodnike v tujini, dobivali od tam za drage devize, nam zgovorno priča, kako zahtevno je to delo.

Po podrobnem proučitvi vzorca se je pričel lov za ustreznim materialom. V tujini izdelujejo podobne implantate (umetne kolke in druge) iz vitaliuma, pri nas pa so za to uporabili prokron 11 special, posebno legirano jeklo, ki ga izdeluje Železarna Ravne. V kovačnici našega podjetja so skovali odkovek iz prokrona 11 special, nato pa so pričeli z delom Jože Globevnik, Srečko Sahernik in Franc Javornik. Iz surovca, ki je bil težak 3,6 kilograma, so pričeli izdelovati umetni kolk. Najprej so odkovek strojno obdelali na površinah, kjer je to možno, nato pa so delo nadaljevali ročno. Pripomnimo naj, da je umetni kolk izdelan iz dveh delov; votle krogle, ki jo nato nekoliko segrejejo in navlečejo na drugi del koničaste oblike.

Končno izdelan umetni kolk je tehtal 630 gramov in je bil izdelan po naročilu. Z uspešnim operacijskim posegom so ga vstavili 17-letnemu F. Ž., reprodukcijo rentgenskega posnetka objavljamo.

Po uspešno izdelanih in preizkušenihih respiratorjih in krožnem sistemu je tako elektrostrojni klub vpisal v knjigo svojih uspehov še izdelavo umetnih kolcev.

Medicina, zlasti pa še moderna kirurgija, uspešno nadaljuje svoj pohod in brez dvoma smo lahko ponosni, da so drobčen del k tem uspehom doprinesli tudi člani našega elektrostrojnega kluba. -gd

(Glej še sliko na strani 23)

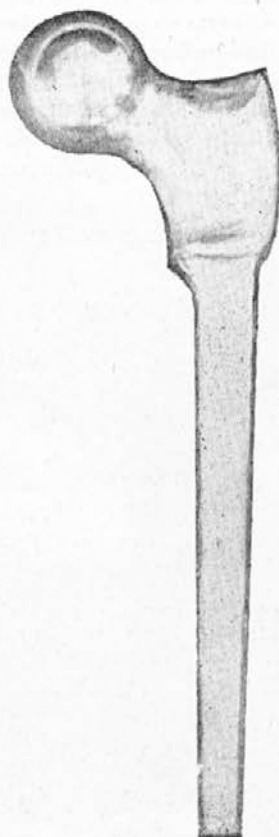
»KOSTI IZ ŽELEZA«

Uporaba ravskega nerjavečega jekla za kirurgijo

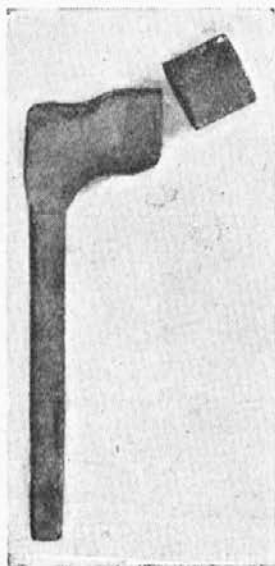
Člani elektrostrojnega kluba Tovarne avtomobilov in motorjev v Mariboru so izdelali prve umetne kolke iz naše kvalitete prokon 11 special. O razvoju in uspehu pove članek v njihovem tovarniškem glasilu iz aprila 1963 pod enakim naslovom, ki ga dobesedno povzemamo:

Po malce nenavadnem naslovu smo dolžni bralcem takoj uvodoma pojasniti, da ne gre za izmišljeno senzacijo, temveč za resničen dosežek članov elektrostrojnega kluba našega podjetja.

Začelo se je pred meseci, ko je bil član elektrostrojnega kluba Jože Globevnik na

Delno obdelani umetni kolk

Surovec umetnega kolka, skovan iz prokrona 11 special

DOBRO NADALJUJMO — SLABO ODPRAVIMO

Poročilo predsednika upravnega odbora podjetja na zasedanju delavskega sveta 26. aprila 1963 ob izteku poslovne dobe

Rotacija, ki je uvedena v celotni jugoslovanski družbeni dejavnosti, deluje kot sistem pri organih delovne samouprave že vrsto let. Delavski sveti podjetij na podlagi volitev vsaki dve leti spremenijo svoj sestav in vključijo nove delavce v upravljanje gospodarske organizacije; upravni odbori pa se volijo za enoletno obdobje.

Naš upravni odbor je bil izvoljen na seji delavskega sveta 20. aprila 1962, dolžnost pa je prevzel od prejšnjega upravnega odbora 3. maja 1962. Dobro leto je torej minilo po izvolitvi našega upravnega odbora. V tej mandatni dobi pa smo imeli 33 rednih sej. Na teh smo obravnavali tekočo poslovno problematiko proizvodnega, investicijskega, komercialnega, gospodarsko-finančnega in splošnega značaja, kadrovsko-izobraževalna vprašanja, zdravstveno socialno problematiko in probleme rekreacije. Upravni odbor je pripravljal in obravnaval material za zasedanje delavskega sveta, predloge sestavnih delov letnega poslovnega plana, redno mesečno obravnaval in sprejemal mesečne operativne plane proizvodnje in realizacije, zasledoval izvrševanje poslovnega plana, prodaje, izvoza, investicijske dejavnosti, reševal organizacijske probleme, izobraževalne probleme, razpisoval in odobral štipendije ter odločal o delovnih zadolžitvah. Zasledoval je gibanje in delitev osebnega dohodka, odobral nagrade racionalizatorjem in novatorjem ter obravnaval tematiko razširitve delavske samouprave in vsebino seminarja za člane delavskih svetov. Poleg poslovne problematike pa se je moral upravni odbor na svojih sejah zadrževati tudi pri reševanju raznih osebnih prošelj in zahtev. Z osnovanjem posebne komisije za reševanje prošelj in pritožb ter komisije za odobravanje oglasov se je sicer obseg dela upravnega odbora, ki je sekundarnega značaja, nekoliko zmanjšal, še vedno pa je ta zajel ne škodo reševanja poslovne problematike precej časa.

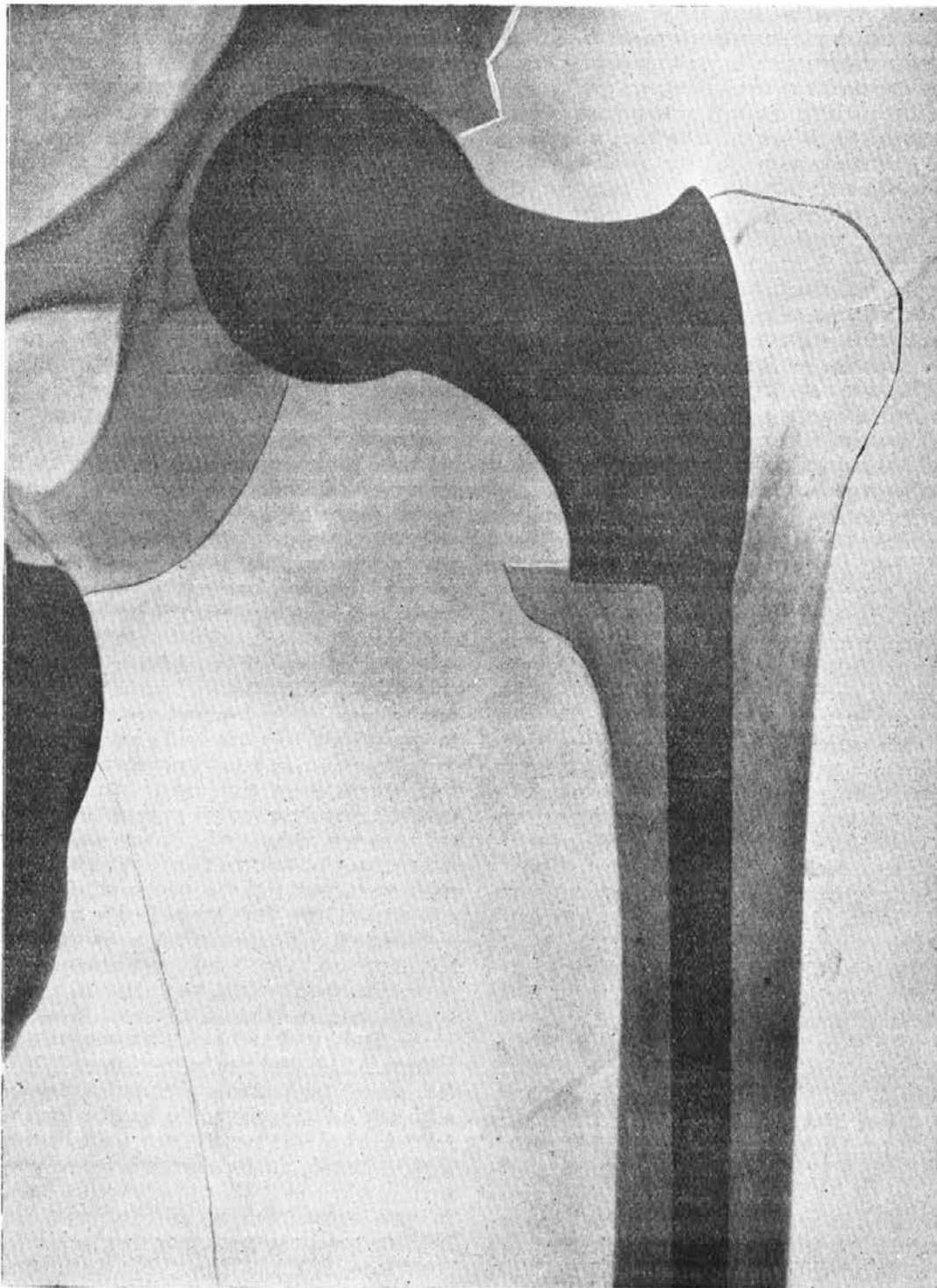
Delavski svet je na svojih zasedanjih obravnaval poslovni uspeh, dosežen v letu 1962, prav tako pa tudi sprejel glavne elemente poslovnega plana za leto 1963, zato bi se tega v tem poročilu le krajše dotaknil. V primopredajnem poročilu bomo seznanili novoizvoljeni upravni odbor z našo poslovno dejavnostjo v preteklem obdobju ter dali svoje sugestije za izboljšanje poslovanja in rast našega podjetja v bodoče.

Poznano je, da smo v letu 1962 ob utrjevanju gospodarskega sistema poslovali pod posebnim pogojem. Poslovni uspeh, razviden iz zaključnega računa, ni pokazal bistvenega napredka v realizaciji, zaradi priznanja le plačane realizacije pa je nazadnje v dohodku, predvsem pa v čistem dohodku naše železarne. Fakturirana realizacija naših izdelkov je znašala 12.951 milij. din, z upoštevanjem lastnih uslug ter prodajo nabavljenega materiala pa je realizacija znašala 13.467 milij. din. Plačana realizacija, iz katere so bila izračunana sredstva, ki pripadajo podjetju, pa je znašala le 11.300 milij. din. Delavski svet je ob upoštevanju

pripadajočega osebnega dohodka za l. 1962 in z uvedbo v družbene, investicijske in šolske sklade ostanek čistega dohodka v višini 807,2 milij. din razdelil na poslovni sklad in sklad skupne porabe. V poslovni sklad je odredil 563,3 milij. din, v sklad skupne porabe pa 243,9 milij. din. S tem je delavski svet usmeril investicijsko izgradnjo na tovarniških objektih in objektih družbenega standarda za leto 1963. Na podlagi te razdelitve in predvidenih najetih kreditov je bil izdelan investicijski plan za letošnje leto, ki je bil sprejet na današnjem zasedanju. Ta plan pomeni do sedaj največje letno investicijsko vlaganje v našem podjetju in predstavlja nov skok v izpopolnjevanju

proizvodnih obratov, pa tudi pri razširitvi objektov družbenega standarda. Realizacija tega plana pa je prvenstveno odvisna od gibanja naše proizvodnje. Z zaključkom I. četrtertletja smo v glavnem lahko zadovoljni.

V prvih treh mesecih smo dosegli 32.599 ton skupne proizvodnje. To je 11,1% več od istega obdobja lanskega leta; pa tudi proti dinamičnemu planu je to 2,9% več. Četudi smo imeli vrsto objektivnih zadržkov (SICE peč je bila še vedno izven obratovanja, zaradi ostre zime so nastale ovire pri redni dostavi materiala — premoga, zaradi zmrzovanja so nastajale težave pri vodi, stalno je pa bilo pomanjkanje čistega

Rentgenski posnetek umetnega kolka — uspelo v organizmu in funkciji

Prisrčno se zahvaljujemo

vsem sodelavcem železarne Ravne, ki so nam ob strašni nesreči in bolezni tako radodarno pomagali s prostovoljnimi prispevki. Materialna pomoč je bila tudi toplo občutje povezanosti z delovno skupnostjo ter tolažilna svetloba v teh črnih dneh in za naprej.

Posebna hvala tovarniškemu sindikatu za spodbudo in izvedbo te bližine in pomoči.

Naj se na tem mestu zahvalimo tudi drugim darovalcem in vsem za vse dobro.

Hudrapovi

plina), smo v skupni proizvodnji proti lanskemu letu skoraj v vseh obratih napredovali. Topilnica je z doseženo proizvodnjo 15.475 ton proti I. četrtletju lanskega leta napredovala za celih 20,3%. Tudi livarna ima velik skok naprej. Dosegla je 2247 t ter napredovala za 19,2%. Valjarna je dosegla 9438 t, kar pa je 0,5% manj od I. četrtletja lanskega leta. Tudi kovačnica ni dosegla iste proizvodnje. Izdelala je 2792 t kovanege blaga, kar je zaostanek za 4,2%. Mehanska obdelovalnica je po tonaži močno napredovala. Skupno ugotovljena proizvodnja iz I. četrtletja letošnjega leta znaša 1656 t, kar je 28,8% več od I. četrtletja lanskega leta. Vzmernarja pa je z dosego 958 t napredovala za 7,8%.

Že iz teh podatkov se vidi, da smo lahko optimisti pri izvrševanju letošnjega plana. Vzroki za zaostajanje proizvodnje v naših toplo-predelovalnih obratih valjarne in kovačnice proti istemu obdobju lanskega leta so namreč v glavnem objektivnega značaja — zadržki na manipulatorju in montaža 1800-tonske stiskalnice, ozka grla v žarenju in adjustiranju — zato v sledečih četrtletjih po rešitvi teh problemov z zaupanjem lahko pričakujemo dvig proizvodnje tudi v toplo-predelovalnih obratih.

Topilnica je svoj uspeh dosegla, četudi v tem četrtletju še ni razpolagala z indukcijsko pečjo SICE, za katero se sedaj že montira nov motor generator. Ta uspeh dokazuje, da bo topilnica po uvedbi četrte izmene in neprekinjenega dela sposobna izvršiti 70.000 t surovega jekla elektro-kvalitet in da bo za dosega letnega plana potrebna le krajša vključitev SM peči v redno obratovanje. Tudi uspeh livarne je treba pohvaliti, saj je v tem obratu 800 t mesečne proizvodnje že postala norma, s tem pa istovrstno v tem obratu zasigurana znatna prekoračitev predvidene proizvodnje za letošnje leto. Mehanska obdelovalnica je bila v I. četrtletju angažirana z zahtevnimi naročili, zato bi pri ugodnejših asortimentih lahko bila proizvodnja tudi večja.

V blagovni proizvodnji, doseženi v I. četrtletju, ne kažemo takega napredka. Evidentirali smo 8310 ton blagovne proizvodnje, to je pa le 1,5% več od istega obdobja lanskega leta. Blagovne proizvodnje nismo dosegli niti v višini dinamičnega plana, za katerim zaostajamo za 1,9%. Livarna je tudi pri blagovni proizvodnji bila uspešna in je dala 23% več od istega obdobja lanskega leta. Iz že navedenega razloga zaostaja valjarna za 6,8%, kovačnica za 7%, mehanska obdelovalnica pa je napredovala za 10,6%, vzmernarja pa za 7,8%. Nižje dosežena blagovna proizvodnja od skupne proizvodnje kaže, da so se povečale zaloge pol-

izdelkov in drugega blaga, ki se zadržuje v obratih.

Samo dosežena tonaža blagovne proizvodnje pa ne da še pravega pregleda poslovnega uspeha. Proti istemu obdobju lanskega leta se je v letošnjem I. četrtletju zopet izvršil premik v kvalitetni smeri na vrednejši asortiment. Realizacija v prvih treh mesecih letošnjega leta je znašala 3495,4 milij. din, to je 12% več kot v istem obdobju lanskega leta; proti predvideni dinamiki pa je to 8% več. V vseh ekonomskih enotah, ki dajo svoje blago in usluge zunanjim odjemalcem domačega in inozemskega tržišča, je bil v primerjavi z lanskim letom dosežen bistven napredek. Livarna je dala po vrednosti 18% več svojih izdelkov, valjarna 11%, kovačnica 4,5%, mehanska obdelovalnica 14% ter vzmernarja 3%. Skupno smo v letošnjem prvem četrtletju dali našim odjemalcem za 350 milij. din več artiklov kot v istem obdobju lanskega leta. Tudi če upoštevamo kasaskonto, ki ga je bilo zaradi boljšega plačevanja v I. četrtletju letošnjega leta več, in sicer smo ga priznali 33 milijonov 648.000 din, smo proti lanskemu letu napredovali za 11%.

Zaradi uspeha v skupni proizvodnji in realizaciji smo bistveno napredovali tudi v produktivnosti dela. Povprečno smo imeli v I. četrtletju letošnjega leta zaposlenih 2639 sodelavcev, kar je 42 več ali 1,6% več od istega obdobja lanskega leta. Pri tem pa topilnica izkazuje celo za 7,2%, mehanska obdelovalnica pa za 3,8% nižji stalež; v ostalih obratih pa je ta nekoliko višji. Ker smo v rasti našega kadra znatno počasneje napredovali kot v doseženi proizvodnji, se to ugodno odraža v doseženi produktivnosti dela. Predvsem je bila ta povečana v topilnici, kjer se je dvignila od 25,73 na 33,42 t na sodelavca mesečno ali za celih 30%. Livarna se je povzpela od 1,35 t na sodelavca mesečno na 1,6 t ali za 18,5%. Valjarna pri robni proizvodnji kaže padec od 7,05 na 6,94 ali za 1,6%. Tudi kovačnica je nazadovala od 4,49 na 4,24 ali za 5,6%. Skok v doseženi produktivnosti dela, merjeni v tonah na sodelavca mesečno, pa je zopet v mehanski obdelovalnici od 0,77 na 1,03 ali za 44%. Tudi vzmernarja je napredovala od 5,40 na 5,91 t (sod.) mesečno ali za 7,7%, tako da celotno podjetje v skupni proizvodnji beleži 4,12 t proizvodnje mesečno na sodelavca, kar je 9,6% več. Zaradi porasta zalog pa ni tak napredek zabeležen v blagovni proizvodnji. Tu nam statistika kaže, da smo se zadržali na lanskeoletni višini 1,05 t na sodelavca mesečno.

Gibanje izmečka, ki je važno merilo doseganja poslovnega uspeha, nam proti I. četrtletju lanskega leta ne kaže napredka.

Medtem ko smo prva dva meseca imeli ugodne rezultate, smo se marca poslabšali ter s tem v vsem četrtletju napredovali od 2,07% na 2,37%. Znižal se je izmeček v topilnici od 3,55 na 3,28%, v livarni od 4,07 na 3,77%, dvignil pa v valjarni od 0,32 na 1,0%, v kovačnici od 1,34 na 2,46%, v mehanski obdelovalnici od 0,32 na 0,52% ter vzmernarja od 0,02 na 0,05%. Povečanje izmečka je delno posledica večje zahtevnosti domačih in inozemskih odjemalcev ter ostrejših notranjih kontrole. Zasledovanje tega elementa, od katerega je odvisen poslovni uspeh in renome našega podjetja, bo moralo biti doslednejše, s primernimi ukrepi pa z izboljšanjem tehnološkega postopka znižati nekvalitetno proizvodnjo. Najbolj boleči pa so seveda primeri, ko odjemalec ugotovi neodgovarjajočo kvaliteto. To se nam predvsem dogaja pri izdelkih, za katere še nismo popolnoma osvojili tehnološkega postopka. V zadnjih letih smo uvedli nekaj novih artiklov, ki smo jih dali na trg brez prejšnje popolne osvojitve proizvodnega procesa. To so industrijski noži iz domačega platiranega — compound materiala, brzoreznega jekla, grelna žica ravnal, monoblok svedri, pa tudi še nekaj drugih artiklov. To so vsi artikli, ki jih jugoslovansko tržišče potrebuje; zaradi zmanjševanja uvoza pa je pritisk na našo železarno, ki te asortimente vodi v svojem programu, iz dneva v dan večji. Potrebno bo zato popolnoma osvojiti tehnološki postopek, da nam ne bi ta za našo celotno proizvodnjo relativno majhen del izdelkov kvaril ugleda podjetja in povzročal škodo med našimi odjemalci.

Izvoz, glavno merilo gospodarske moči posamezne države, v našem podjetju v I. četrtletju letošnjega leta ni potekal po predvidenem planu. Prodali smo za 303.164 obračunskih dolarjev naših artiklov, kar pa je le 50% predvidenega izvoza I. četrtletja. Proti lanskemu I. četrtletju, ko je izvoz bil majhen, smo sicer napredovali za 32,2%; akcijsko pa bo treba ukrepati, da bi izvoz v II. četrtletju letošnjega leta porastel, in da bi I. polletje zaključili s polovico letne kvote, to je z izvozom v višini 1 milijona 250.000 obrač. dolarjev. Ta naloga bo za nas vsekakor izredno težavna, predvsem ker moramo upoštevati, da je potrošnja naših artiklov na domačem tržišču izredno narastla, in da podjetje ne uspe z vsemi interesenti skleniti kupoprodajnih pogodb. Izvoz mora dobiti v naši poslovni dejavnosti prioriteto, zato so vsi obrati dobili zadolžitev, da v II. četrtletju nadoknadijo zaostanek izvoza iz I. četrtletja letošnjega leta. Zavedamo se pri tem, da bodo prizadeti domači odjemalci. Da med temi železarna ne bi zgubila ugleda dobrega dobavitelja, se bodo prioriteto obravnavali tisti, ki redno plačujejo.

Obveznosti naših odjemalcev so se sicer nasproti I. četrtletju lanskega leta znižale. Te so ob začetku leta znašale 3273, letos pa 2110 milij. din; do konca četrtletja pa so se zopet nekoliko povzpele, in sicer na 2253 milij. din. Porast v višini 143 milij. din je bil predvsem posledica slabega plačevanja meseca februarja. Plačevanje januarja je bilo ugodno zaradi plačevanja iz neizkoriščenih kreditov leta 1962, popravilo pa se je zopet meseca marca, saj je inkaso znašal 1380 milij. din, kar je znatno več od dosežene prodaje v tem mesecu. Skupni inkaso v

I. četrletju je znašal 3319 milij. din, kar je relativno ugodno, pa vendar še vedno nekaj izpod višine fakturiranega blaga. S politiko doslednega izvrševanja pogodbenih obveznosti do tistih odjemalcev, ki redno plačujejo, pričakujemo večji priliv finančnih sredstev od naših odjemalcev ter s tem utrjevanje finančne situacije v podjetju.

Ne bomo pa zadosti napravili pri urejevanju naših obratnih sredstev, če bomo dosegli le rednejše plačevanje dobavljenega materiala od naših odjemalcev. Delavski svet je večkrat, predvsem pa ob obravnavanju inventure in zaključnega računa za leto 1962, ugotovil povečanje zalog surovin in polizdelkov ter nedovršene proizvodnje, in izdal ukrepe za njihovo znižanje. Ob zaključku I. četrletja ne moremo ugotoviti nobenega napredka, nasprotno — zaloge nam celo rastejo. Te so na dan 1. I. 1963 znašale 4607 milij. din, na koncu četrletja pa so bile za 313 milij. din višje in so znašale 4920 milij. din. Malenkostni padec za 67 milij. din smo sicer dosegli pri surovinah in pomožnem materialu, vendar smo s stanjem 2366 milij. din na dan 31. III. še vedno relativno zelo visoki. Porasli pa smo z zalogami proizvodnje v teku, polproizvodih in gotovim blagu, ki se nahaja še po obratih za 355 milijonov dinarjev. Malenkosten porast je tudi pri gotovi robi, ki pa je popolnoma utemeljen, in to za 25 milij. din, tako da je

vrednost gotovega blaga v zalogi na koncu četrletja znašala 291 milij. din, kar pa je za večjo elastičnost pri prodaji še zelo nizko, predvsem če ugotovimo, da smo v istem času imeli po obratih za 2263 milij. din nedovršenega blaga. V teh zalogah se tudi vidi vzrok, zakaj smo v I. četrletju v proizvodnji bili uspešnejši v skupni proizvodnji, manj pa v proizvodnji gotovega blaga. V II. četrletju bo treba pospešiti obtok materiala in zmanjšati zaloge nedovršene proizvodnje in zaloge gotovega blaga po obratih, da bi s tem povečali realizacijo in olajšali obremenjevanje obratnih sredstev. Podjetje je v veliki investicijski izgradnji. Poslovni sklad, iz katerega se izgradnja financira, pa združuje osnovna in obratna sredstva, zato smo za razbremenjevanje poslovnega sklada z boljšim poslovanjem obratnih sredstev zelo zainteresirani.

V tem poročilu sem predvsem zajel gibanje naše proizvodnje in prodaje v I. četrletju letošnjega leta; ob primopredaji pa bo novim članom upravnega odbora prikazano celotno stanje naših sredstev, uspeh poslovanja v letu 1962, poslovni plan za leto 1963 ter druge zadolžitve za napredek in rast naše železarnice. Želimo, da bi delavski svet izbral nov upravni odbor, sestavljen iz poštredovalnih sodelavcev, da bi skupaj z delavskim svetom podjetja uspešno izvrševali zadolžitve, poverjene od celotne delovne skupnosti.

Zelo nas zanima vaša najnovejša mladinska povest Jadrna na robu sveta.

Povest se dogaja v Dalmaciji in v Ameriki — na Ognjeni zemlji. Dalmatinci z otoka Brača so se tja izseljevali, ker je bilo rečeno, da je na Ognjeni zemlji toliko zlata, da bi ga lahko z lopatami metali na čolne. A to ni bilo res. Ko so prispeli na Ognjeno zemljo, so bili razočarani, in tudi jadrnica se je razbila ob skalovju. Ostali so tam, denarja za novo jadrnico ni bilo. Začeli so gojiti drobnico, ker sadje in drugi pridelki tam ne uspevajo, je pač takšno podnebje. Poleti vroče, pozimi premrzlo. Vnuki teh Dalmatincev so danes najboljši farmarji na Ognjeni zemlji.

Vam je na Koroškem všeč?

Seveda zelo. A prav težko mi je, da ne morem na vaše lepe planine. Na Koroškem sem bil že pred drugo svetovno vojno. Delavcem v Mežici in na Ravnah sem bral svoje revolucionarne pesmi. Nekoč so me z Raven pregnali žandarji.

Katere slovenske pisatelje najbolj cenite?

Prežihovega Voranca, a ne zato, ker sem med vami. Pred njegovo aretacijo leta 1943 sva tesno sodelovala, se sestajala zdaj tu zdaj tam po Ljubljani.

In od tujih?

Ruskega pisatelja Šolohova in njegov Tihi Don.

Obiskujete kino?

Samo enkrat na leto, pa še takrat mi mora kupiti karto kdo drug.

A gledališče?

Obiskujem. Želim spremljati sodobno slovensko in jugoslovansko dramatik.

Hodite v planine?

Žal ne. Mi preveč nagaja srce.

Kaj delate v prostem času?

Berem knjige, kadim cigarete, gledam televizijo ter se zabavam z vnuki.

Zakaj ste se odločili, da dokončate roman na Ravnah?

Doma v Ljubljani nimam miru. Zdaj me kliče telefon, pa spet sestanek, potem konferenca itd. Tu imam vsaj mir, naravnost skril sem se jim.

Kaj je vsebina romana, ki ste ga pravkar dokončali?

To ni mladinski roman, je roman za odrasle. Dogaja se v prvih dneh okupacije, pravzaprav v enem samem dnevu.

In še vprašanje, ki ga je tov. Seliškar postavil nam:

Katera slovenska mladinska dela najraje berete? (Mene seveda izpustite!)

Mi: Bevk: Pastirci, Mali upornik

Ingolič: Tajno društvo PGC

Suhodolčan: Deček na črnem konju, Skriti dnevnik

Ribičič: Rdeča pest

Zelo radi beremo partizanske zgodbe.

Zapisali:

Maja Plejšek Anica Pavše

ZA 1. MAJ TUDI OBISK BOLNIKOV

Sindikata je tudi letos odločil tisto lepo pot: za delavski praznik je delegacija tovarniškega odbora obiskala sodelavce po bolnišnicah. Šli so v te zavode v Maribor, Slovenj Gradec, v Topolščico in v Črno na Koroškem, kjer je na zdravljenju po nekaj članov, ter prinesli poždrave kolektiva, predvsem pa vzbudili veselje s to lepo bližino.

Tudi posamezni člani upravnega in tehniškega vodstva podjetja so opravili spotoma nekaj takih obiskov svojih sodelavcev.

»TONE SELIŠKAR IN MI«

(Razgovor)

(Iz »VIGREDI«, glasila literarnega krožka osnovne šole na Prevaljah, št. 2/1963)

Pisatelj Tone Seliškar nas je v sredo, 27. februarja, vnovič obiskal. Zvedeli smo, da je po literarnem nastopu (18. febr.) ostal na Ravnah, kjer dokončuje svoj najnovejši roman. Povabili smo ga na sestanek članov literarnega krožka na šoli.

Posedli smo okrog velike mize. Najprej nam je pripovedoval o svojem življenju. Potem pa je pisatelj dal besedo nam. Sprva smo še nekoliko oklevali, nato pa smo korajžno pohiteli z vprašanji.

Spomin iz NOB

V partizanih sem doživel mnogo zanimivega, lepega, a tudi žalostnega in strašnega. Veliko o tem je že zapisanega v mojih knjigah (Deklica z junaškim srcem, Tovariši, Mule).

Mogoče to: Ko smo novembra leta 1943 bili na Ilovi gori, so nas obkolili Nemci. Zmučeni smo po dolgi hoji plegli po šolskih sobah. Še dobro se spominjam, da so na stenah visele slike žiraf in krokodilov. Nemci pa so neprestano jurišali. Proti jutru smo dobili tople juhe. Ko smo pojedli, smo se začeli razvrščati v posamezne gručice, da bi se tako lažje prebili. V tej zmešnjavi sem se srečal s svojima sinovoma. Svetoval sem jima, da se ločimo. Upal sem, da je tako več verjetnosti, da bo ostal vsaj eden od nas živ. A je bilo prepozno. Začeli smo prodirati. Okoli nas so švigale kroglice. No, na srečo smo vsi trije ostali živi.

Ste med vojno pisali in kdaj ste imeli čas za pisanje?

Seveda sem. Pisal sem povsod, pod smreko, ob hiši, ob ognju. Tako je nastala pesniška zbirka V naročju domovine in roman Tovariši.

Spomin iz mladosti

Oče je bil velik ljubitelj ptic. Po vsej naši hiši so bile obešene kletke z liščki, škinkavci, trdokljuni... Nekoč smo se igrali gasilce. In naša hiša je začela »goriti«. Ne vem, kako sem se nenadoma spomnil, stekel v hišo in začel spuščati kletke po vrhovi skozi okno. Vse je šlo brezhibno do papagaja. Pri njem pa se je vrvica utrgala, kletka je padla na tla in se odprla. Papagaj je odletel v svobodo. Ves dan smo ga lovili. Končno ni preostalo drugega, da ga je lovec ustrelil. Od tistega dne je nagačen krasil našo hišo.

Kako je nastala knjiga Bratovščina Sinjega galeba?

Ko sem bil na okrevanju v Dalmaciji, sem se seznanil s kapitanom majhnega ribiškega parnika, ki je takrat edini na Jadranu lovil ribe z vlečno mrežo. Prostora je bilo na ladji dovolj in sem prisedel. Kapitan ladje mi je razodel svoje načrte. Spoznal sem viharno in lepo noč na ladji. Pogovarjal sem se z ribiči, spoznal njihove težave. In potem sem razmišljal, kako bi jim bilo lahko lepše in sem v tem smislu zasnoval tudi svojo knjigo.

Je zgodba o Rudiju resnična?

Deloma. Takrat je bilo takšnih Rudijev veliko. Potovali so za starši v Ameriko.

Šentanelški pevec

Prof. Luka Kramolc 70-letnik

Ravenska Svoboda je zaslužnemu rojaku zapela in zagodla na spominskem večeru

11. maja 1963 je bil v Titovem domu na Ravnah koncert pevcev in mladih godbenikov. Nastopili so harmonikarji in mladinski orkester naše glasbene šole, ženski komorni zbor ter koroški oktet — vse pod vodstvom Josipa Petruna, ravnatelja glasbene šole oziroma vzgojiteljev M. Suhadolca in Gradiška.

Zbrali smo se, zaigrali in zapeli v počastitev 70-letnice kompozitorja koroških pesmi prof. Luke Kramolca. Prireditve se je udeležil tudi jubilar z ženo. Moramo reči: mladina in njegova pesem (na programu je bilo kar deset Kramolčevih) — spomin v domačem kraju!

O koncertu oziroma o nastopajočih bomo več zapisali v prihodnji številki, že tu pa ga z vsem zadovoljstvom opredeljujemo kot eno najlepših in bogatih prireditev v kraju. Mladina na glasbeni šoli sta najbolj optimistična vsebina in korak, pevska zbor pa sta zapela visoko pesem iz koroških src, da bi ju še in še klicali. Vsa dvorana je občutno sodelovala.

V naslednjem podatki o delu in življenju skladatelja — najprej kratko:

Ljudje na slovenskem Koroškem so še močno navezani na ljudsko pesem. Ljubijo jo in v tej ljubezni pojejo o veselju, žalosti in o vsakdanjih skrbih. Prirasla jim je k srcu, saj je to melodija njihovih čustev in želja.

Tak je tudi profesor Luka Kramolc, doma iz Šentanela nad Prevaljami, v obmejni gorski vasi.

Pred prvo svetovno vojno se je šolal na Dunaju, po njej pa je prišel v Ljubljano; leta 1924 je diplomiral na ljubljanskem konservatoriju. V Ljubljani je nato deloval kot glasbeni pedagog na srednjih šolah in na učiteljski šoli. Velik del svojega prostega časa je posvetil skrbi, da bi ohranil slovensko petje na Koroškem. Leta 1929 je začel izdajati koroške in slovenske ljudske in domorodne pesmi. Po osvoboditvi je zbiral ljudske pesmi iz Mežiške doline in dopolnjeval svoje zbirke s tem, da je s številnimi priredbami in izdajami koroških ljudskih pesmi in napevov opozoril na slovenske ljudske motive in jih tako otepel pozabi. Kot glasbeni pedagog se je predvsem posvetil vzgoji mladih pevcev; med njimi sta tudi pevski zbor kluba koroških študentov-akademikov in Koroški akademski oktet.

Tu naprej pa polna povest, kakor pri »Koroškem fužinarju« najraje napravimo, da je vsebina vseobsežna in takó enkratna za vso bodočnost.

V rojstni in krstni knjigi Tom. IV. pag. 35 je zapisano: *Luka Kramolc*, sin Sebastijana Kramolca, posestnika v Sv. Danijelu pri Pliберку, in matere Terezije Desetnik-Domej, po domače Humčarjeva, Cirkovče, občina Blato pri Pliберку, se je rodil 14. oktobra 1892.

S sedmim letom sem začel obiskovati osnovno šolo v Šentanelu sedaj Jamnica, občina Ravne na Koroškem, in jo dovršil z odličnim uspehom. Izostankov opravičenih 48, neopravičenih 116.

Čeravno je bila šola utrakvistična — je poučeval učitelj Šimen Planteu najraje v nemškem jeziku. Peli smo samo nemške pesmi. Prvo slovensko pesem »Poslušam kovača« nas je naučil tunelski učitelj Miloš Svanjak, navdušen Slovenec, ki je nadomestoval našega učitelja. Peli smo s takim navdušenjem, da smo pri besedi »bunkati, bunkati takšen ropot« cepetali z nogami in tolkli s pestmi po klopih.

Verouk je poučeval v slovenščini župnik Ksaver Meško in nas navduševal za slovenstvo. K pouku nam je prinašal razne mladinske knjige in liste. Imeli smo ga radi, pa tudi skrili se nismo nikoli pred njim kot poprej pred drugimi »gospodi«.

V dobi narodnega preporoda je bila šentanelška občina zelo zavedna, ki se je dosledno borila za slovensko šolo in slovenski uradni jezik in je nemške dopise velikovškega glavarstva vedno vračala. Naši zavedni kmetje Dvornik, Kolman, Mikl, Pečnik, Pludr, Zvonik, Žik in drugi so stali ob vseh neprijetnih in hudih dogodkih pokoncu kakor hrasti, neomajno kakor skale naših gora. Toplo mi je pri srcu, ko se jih v hvaležnosti spominjam.

Moj oče Boštjan je poleg kmečkega dela opravljal še druge posle. Bil je mrliški oglednik, izstavljal je živinske potne liste, ob nedeljah in praznikih pa je — kakor je sam pravil — »z orglami boga dražil«. Ker na Strojni niso imeli organista, je hodil moj oče gor. Ksaver Meško ga v črtici »Tiste stezice« (Izbrano delo IV., str. 257) takole označuje: Ali po zimi, v snegu in zametih v Strojno! (Nm 1000) Poti, da so mi uničile zvestega spremljevalca cerkovnika in organista Kramolca. Močen mož, šele štiridesetleten, zelo izobražen, narednik je bil pri vojaki, kar je bilo za kmetškega človeka v Avstriji v tistih časih mnogo. A so ga tiste poti zmagale: dobil je jetiko, mlad je moral v grob.

Bil je samouk, not ni poznal. Igral je vse na pamet, na posluh. Jaz pa sem vlekel

meh na dva jermena. Napeve-viže je delal sam. Mnogo ljudskih viž je prikrojil za cerkev. Slišal jih je peti na jarmaku, kifat — božji poti, pa tudi v gostilni. Tem napevom je podložil primerno nabožno besedilo, določil začetni ton (ce-ton, ef-ton ip.), pesem zaigral na star poklampan klavir in naslednjo nedeljo so jo že zapeli. Moje tete Lena, Liza, Mojca in Neža so bile dobre pevke, pesem so takoj povzele in jo ubrano triglasno zapele. Oče, strica Jurij in Štefan pa so basirali v toniki in dominantni. Ljudstvu je ta vrsta petja zelo ugajala posebno takrat, kadar je bil offer okoli oltarja, ko so peli bolj živahne, poskočne viže. Sploh imajo Šentanevci smisel za lepo, ubrano petje, so na glasu kot dobri pevci.

V takem vzdušju, polnem petja in muziciranja, sem rasel, vzljubil glasbo, jo študiral in po desetletnem študiju postal poklicni glasbeni vzgojitelj.

Prvi, ki mi je dal osnovne pojme o glasbi, je bil moj stric Štefan Kramolc, organist na Fari pri Prevaljah. Učil ga je organist Rascher v Wolfsbergu v Laboški dolini.

Kakor večina slovenskih glasbenikov-skladateljev sem po nasvetu Ksaverja Meška šel v zasebno orglarsko šolo v Celje, ker drugih glasbenih šol takrat v Sloveniji ni bilo. Vodja šole je bil Karel Bervar, doma iz Motnika. Šolal se je v Regensburgu. Klavir in violino me je učil bivši vojaški kapelnik Fran Korun, ki se je šolal na Dunaju. Oba dobra glasbenika-skladatelja in stroga pedagoga. Učili smo se tudi občinskega tajništva in nemščine.

Od doma sem dobival hrano, moko, krompir, zaseko, fižol, sončno olje, ješpren in suho sadje in ob praznikih nekaj suhih klobas. Stanovanje — postelj — sem odslužil z delom. Napravil sem drva, jih znosil v kuhinjo, vsako soboto sem poribal pod. Ob petkih sem moji gospodinj — priletni ženi — pomagal pri žetvi. Gospodinja je bila natančna in dobra. Ko sem se vračal iz mesta — stanoval sem na Bregu — sem se moral postaviti tik pred njo, da je ugotovila, če nisem morda kadil. Po treh letih sem šolo dovršil z odličnim uspehom in s tem izpolnil pogoje za sprejem na akademijo za glasbo in upodabljačo umetnost na Dunaju.

V dobi pred prvo svetovno vojno so se koroški Slovenci sistematično organizirali in izgradili svoja prosvetna društva ter gospodarske in druge ustanove. Že samo v Celovcu je delovalo koncem leta 1914 dvaintrideset slovenskih organizacij. Na ostalem ozemlju slovenske Koroške pa je konec leta 1914 bilo triinšestdeset prosvetnih, izobraževalnih, socialnih, delavskih, pevskih, tamburaških, telovadnih in drugih društev. Večina prosvetnih in izobraževalnih društev je imelo svoje pevske odseke. V številnih večjih krajih, trgih in mestih, npr. Hodiše, Št. Janž in Št. Jakob v Rožu, Šmihel pri Pliберку, Pliberk, Borovlje, Železna Kapla in Celovec pa so delovala samostojna pevska društva. Vse te pevske odseke in pevska društva so vodili večinom organisti-samouki.

Vodilni ljudje pri prosvetni centrali v Celovcu, ki se je tedaj imenovala »Slovenska krščansko-socialna zveza za Koroško v Celovcu«, dr. Brejc, Grafenauer, dr. Rožič, Smodej, Vajncerl in drugi so nameravali ustanoviti centralno glasbeno in pevsko

Beno Kotnik:

Teritev ob koroško-štajerski meji

Frnača pride v muzej

»Frnača« pride torej v muzej. Poleg livarske zbirke, ki jo bo oskrbela spet Muta, bo to tretja zanimiva ponazoritev in ohranitev, ki jo bodo dali kmetijci ravnemu muzeju. Agilni član muzejskega odbora in spodbudnik teh zbirk je torej tu v naprej in za zmerom popisal vse okoli lanu in teritve oziroma frnač s celo vrsto šeg in navad ob tem opravku.

Ampak tudi jezik je značilno lokalno pobarvan in naj korektorji kar pustijo to koroško zvenenje. Pri nas lahko rečemo dan ali pa den, lan in len, ladina in ledina, patek in petek pa tudi tarice (kar smo edino spremenili po pravopisu v terice). Ne bo več dolgo, ko bo na svetu toliko ljudi, da bo morda tudi za eno številko »Koroškega fužinarja« na razpolago na desetine učenih iskalcev, pa bi takrat na tem našli jezikoslovno delo.

Pred dobrim polstoletjem so naši kmečki ljudje živeli bolj preprosto kot danes. Štacun so se kolikor mogoče izogibali, kupovali so le najpotrebnejše, kakor: sol, tobak, mednce (kvas), kake četrt kile prave kave in nekaj sladkorja, razne dišave za začimbo in ponekod tudi turščico (koruzo), kjer zaradi višinske lege ni uspevala. Še s smrdljivcem so varčevali in rajši svetili s treskami, kajti za denar je trda predla. Obleko so si dali napraviti večinoma iz doma pridobljenih surovin, kot: lanu, ovčje volne in kož, ki so jih dali strojiti v irhovino. Kmetova obleka se je močno ločila od one, ki jo je nosil meščan. Takrat je bilo na kmetijah tudi veliko večje trpljenje kot danes, ker je bilo delo v glavnem ročno. Kljub temu pa je bil kmet zadovoljen in je kadar bodi, ko so delo

spremljale razne lepe šege in navade, zapel: »Z nobenim purgarjem jaz kne tavšam«. Med takimi šegami je bila tudi teritev.

V tej kratki dobi so se razmere na kmetijah čudno spremenile. Danes ni več tistih veselih predic, ki so nekdanj ob treski razsvetljavi vrtele kolovrate pozno v noč, zraven pa prepevale lepe pesmi ali pa poslušale branje mohorskih Večernic. Danes prede le še kakšna stara babička volno za nogavice, rokavice in jope za otroke in stare ljudi, ostalim so te že prebore. Stari kolovrati počivajo zaprašeni na jespah naših kmetij. Kavčevska (tkalska) domača obrt pa je popolnoma propadla. Prvotne stare frnače so delno razrušene, z grmovjem in koprivami zaraščene, v njihovih rovih kotijo že lisice svoje mladice. Le redke je kmet ohranil in preuredil tako, da v njih poleg lanu še lahko suši sadje.

Frnače imajo svojo zgodovino tudi iz časov NOB. V njihovih rovih so skrivali kmečki ljudje municijo in orožje za partizane. Tu je bilo tudi marsikje skrivališče propagandnega gradiva. Pri frnačah so bile na več krajih javke, kjer so se srečevali kurirji. Na »derah« so poležavali ranjeni in bolni partizani. Na Ivrti (pri Rožankovih) v Podgori je bila v frnači nekaj časa tudi tehnika.

SETEV LANU IN DELO DO TERITVE

Lan so sejali v zgodnji pomladi. Ozimnega pri nas niso sejali, ker ga je zima pobrala. Najbolj je gratal na stari ladini, v srednje težki ilovnati zemlji, ki so jo pred setvijo nekoliko poškopili s strniščnikom. V ladini sejanega lanu ni bilo treba pleti, ker je bil svet čist: lan je hitro skalil in zarastel in bil proti suši manj

občutljiv. Lan je moral biti sejan zelo na gosto. Merilo je bilo, da je bil pravilno gosto sejan tedaj, če se je na oslonjen palec prijelo devet semen. Sejali so ga ob mladem, ker so verovali, da je takšen rad šel v višino. Lan je imel razne škodljivce in te v plevelu, kot so slak, torica, zebnat, najhujši pa je bil predenec. Da so se tega ubranili, so seme pred setvijo namerili v skledi, iz katere so jedli žganke. Kljub temu pa se je predenec tu pa tam le razširil; takega so na kresno biljo močno pregrabili in s tem uničili predenec in še slak. Zelo lep je bil pogled na cvetoči lan. Ljudska pripovedka pravi:

»K Sv. Križu nad Traberkom so hodili svojčas nemški romarji iz Laboške doline na božjo pot. V Traberci, pa še bolj na Meži, so se napili pri nemškem gostilničarju Hattenbergerju dobrega štajerskega vina. Ko so tako precej omoteni prišli na lepo ravnino Dobravo, ki je bila nekdanj povečini last lošinskega graščaka iz Črneč, so zagledali veliko njivo modrikasto cvetočega lanu. Mislili so, da je jezero. Ker so romarji bili od hude vročine zelo prepoteni, so sklenili, da se gredo kopat, da bi tako čisti na telesu prišli k romarski cerkvi. »Vojvoda« ali »vojvodar«, ki je bil organizator romanja, je iz previdnosti pred kopanjem romarje preštel. Kmalu so bili vsi na trebih v lanu. Ko so napravili nekaj plavalnih vaj, so se oblekli. Vojvoda je ponovno preštel vse romarje in ugotovil, da je eden manjkal. Mislil je, da je ta v lanu utonil. Takoj so preiskali ves lan in ga pri tem še bolj pomendrali. Utopljenca niso našli. Vojvoda bi še ponovno štel, da ni prišel mimo mlad mesar z močno mesarsko palico v roki, ki je kupoval okrog Sv. Križa pri kmetih živino. Ta je takoj ugotovil, za kaj gre, in se pri tem hitro znašel. Da bi ugotovili pravilno število romarjev, je vojvodi svetoval, naj romarji v vrsti gredo mimo njega, on pa bo s palico udaril vsakega po zadnjici, kajti na ta način bo štetje najbolj zanesljivo. Vojvoda je predlog z zadovoljstvom sprejel. Mesarja je v njegovi učni dobi njegov mojster rad večkrat oklofotal, ker ni dovolj zvesto opravljal raznih kuhinjskih in tudi poljskih del. Posebno ga pa ni maral zato, ker je bil sin slovenskega bajtljarja, ki ni obvladal dobro nemščine. Zaradi tega se je mladi mesar maščeval nad romarji s tem, da je vsakega romarja s palico močno pritisnil. Šele tedaj, ko se je mimohod romarjev končal in ko je mesar nazadnje močno hrnil še vojvodo, se je le-ta spomnil, da je bilo število romarjev pravilno, le samega sebe je pozabil šteti. Lan lošinskega graščaka je bil popolnoma poteptan in ni več vstal. Ko je graščak zvedel za vso zadevo, se je sicer nekoliko jezil, vendar ukrenil ni ničesar, ker so bili romarji njegove narodnosti.«

Ko je lan dozorel, kar je bilo vidno na rumenih kobilčicah, so ga popipali in povezali v snope, ki so jih nekaj dni sušili

vodstvo za vso slovensko Koroško. Naloga te organizacije bi bila, da daje pevskim odsekom, pevskim in tamburaškim zborom navodila za skupne prireditve, jih oskrbuje z notnim materialom, organizira pevske tečaje in podobno. Predvidevali so, da naj bi jaz po končani glasbeni akademiji prevzel to kulturno-prosvetno nalogo.

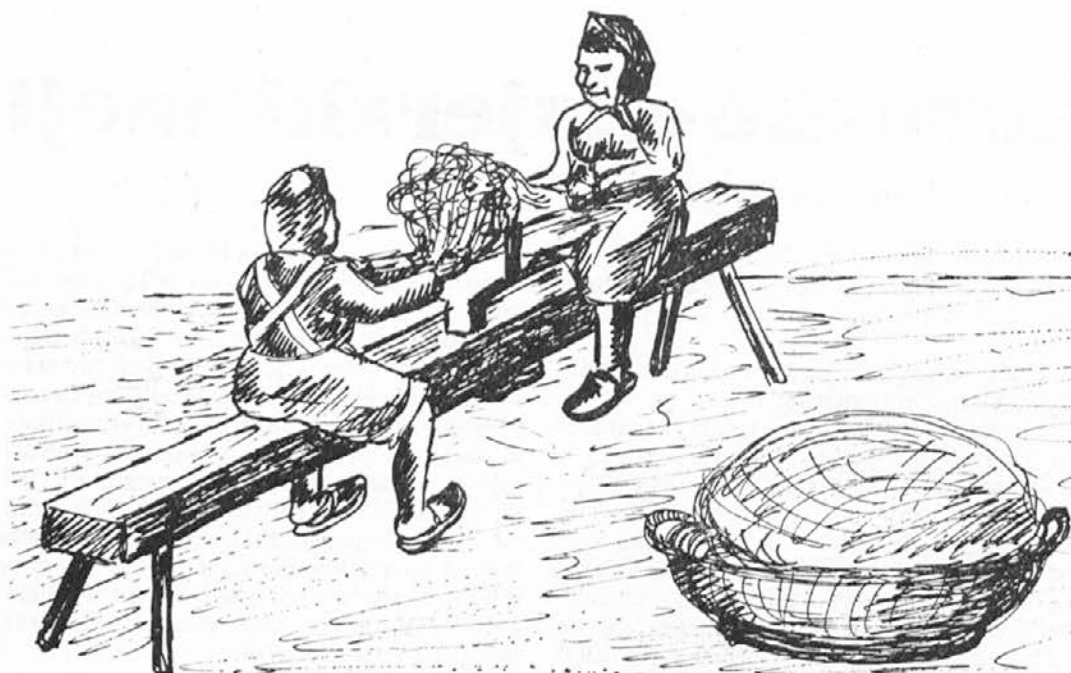
V prvem letu študija so bili moji življenjski pogoji še kar znosni, ker sem bil oproščen plačila letne šolnine. Moji takratni dobrotniki so bili: društvo Drava v Beljaku, Mohorjeva družba v Celovcu, družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, Ksaver Meško, teta Neža in drugi moji ožji sorodniki.

Po končanem prvem študijskem letu sem v cerkvi v Porečah ob Vrbskem jezeru priredil orgelski koncert in s tem opozoril nase tudi nemško javnost. Po nalogu Südmark-Schulvereina in Grafenauerjevega protikandidata v velikovškem okraju Seifritza me je obiskal neki koroški visokošolec

in me povabil, naj pristopim k nemški organizaciji, ki mi bo nudila vso podporo pri študiju in poznejši zaposlitvi. Želel sem o tej zame žaljivi ponudbi imeti dokument in sem zahteval, naj mi ponudbo stavijo pismeno. Nato sem dobil od Schulvereina dopis, v katerem so mi ponovili to ponudbo. Dopis sem poslal Ksaverju Mešku, ki mi je takoj odgovoril: »To je napravil Tomaž Košat, ti fant pa ostani zvest materinem jeziku, sedaj se bo izkristaliziral tvoj značaj.«

Posledice moje odklonitve sem takoj čutil. V šoli so mi očitali, da sem član srbskega Rdečega križa, kar sem v resnici bil, kot so bili tudi drugi koroški Slovenci za časa balkanskih vojsk. Šolnine me niso oprostili, ki je znašala tedaj letno 300 kron, kar je bil visok znesek. Od doma nisem mogel pričakovati nobene podpore, ker je morala moja ohromela mati-vdova Terezija skrbeti še za štiri mladoletne otroke, posestvo pa je bilo močno zadolženo.

(Dalje prihodnjič)

Riflanje (z dveh strani, da opravek ni bil preveč dolgočasen)

na njivi, nato pa zvozili na gumno. Na gumnu so ga s posebnimi grebeni orifljali, to se pravi, ločili kobulčice od stebila. To delo je bilo precej naveličano in zamudno, zato so ga opravljali navadno stari ljudje. Orifljani lan so razgrnili na sončni legi, kjer je ob stanovitnem vremenu ostal okoli štiri tedne, ob slabem vremenu pa so ga že poprej dvignili. Obležan lan so povezali v male snopiče, tako imenovane tečaje. Dvanajst tečajev so s srebrotno trto povezali v pušelj. Te pušeljne so shranili do teritve na suhem prostoru.

Orifljane kobulčice so razgrnili, da so se posušile, nakar so jih stolkli v kakšnem koritu in preveli. Seme so poleg drugih oljaric dali na prešanje. Laneno olje ima poseben okus, zato so ga za jedilno olje rabili le ob največji sili; rajši so ga zamenjali za drugo olje ali pa prodali tovarni firnežev. Potrebovali so ga tudi za zdravilo pri živini, posebno konjarji so ga upoštevali, kajti konji so bili zdravi in so imeli kratko svetlečo se dlako, če so vsako jutro dobili pred krmljenjem z lanenim oljem polit kos kruha.

STARE IN NOVEJŠE FRNAČE

(sušilnice za lan in sadje)

Naši predniki so gradili frnače precej stran od ostalega poslopja, to zaradi varnosti pred ognjem, ker se je lan zelo rad vžgal. Prvotna frnača je bila zidana iz ploščatega kamna, štirioglate ali okrogle oblike in je bila brez strehe. Navadno je bila postavljena na kakšen rob, tako da je bila zgornja stena skoraj cela v zemlji, spodnja pa do polovice. Dolžina zidu je bila ca. 2,20 m, širina ca. 1,60 m, višina oziroma globočina pa ca. 2 metra. Zid je bil pol metra debel, le oba zida širine sta se v notranjosti približno en meter od tal zožila za polovico. Na ta zoženi zid se je položila dera. Na dnu sprednje stene je bila odprtina za dimo — toplovod (šlah) v približni velikosti 30 x 30 x 40 cm. Ta dimo — toplovod je bil od 8 — 10 m dolg, zidan in je bil proti izhodu vedno širši in višji, tako da je odprtina na kraju znašala približno 80 x 60 x 60 cm. Na

kraju so bili vzdani največji kamni, ki so tvorili tako imenovano osteje (ostenje), kjer se je kurilo. Za kurjavo so rabili samo trda in grčava drva, ki niso dala toliko isker kot mehka. Vsaka stara frnača je imela tudi dve deri, na eni se je sušil lan, na drugi pa sadje. Dera je bila zbita iz ozkih 1-colskih štukov. Ona za sušenje lanu je imela na obeh štukih na širini gosto izrezane ležaje za tanke okroglice ali letvice. Lan so trdo stisnili na te letvice ali okroglice, tako da so bile ritine obrnjene proti dnu frnače; to pa zato, ker so bile te proti vnetju odpornejše od končenic. Pri deri za sadje je bil okvir gosto prepleten s srebrotnjem.

Pri tej najstarejši frnači se je moglo tretje le ob lepem vremenu. Naprednejši kmetovalci so si napravili strehe čez frnače. Ostreže je ležalo na štirih močnih stebrih. V prsni višini so pritrdili k stebrom na vsaki strani dve močni bruni, ki sta opirali stebre, poleg tega pa sta služile tudi za to, da so v izglestvene odprtine s kajlami pritrdili tulce od trlic. Pri tako urejeni frnači je lahko trlo do 12 teric ob vsakem vremenu.

Leta 1908 je bila pri nas najbogatejša sadna letina, kar jih pomnim. Takrat je imelo sadno drevje menda res več sadja kot listja. Kmetje so napolnili vso posodo za mošt, naročevali so cele vagone starih vinskih sodov, napravljali gnojnične sode, v katere so najprej vliвали mošt, in po parnah so v otavi shranjevali namizno sadje, ker so bili že vsi odri v kletih polni. Tisto leto so začeli tudi preurejati frnače tako, da so sušili sadje na treh ali štirih derah. Kako so to napravili?

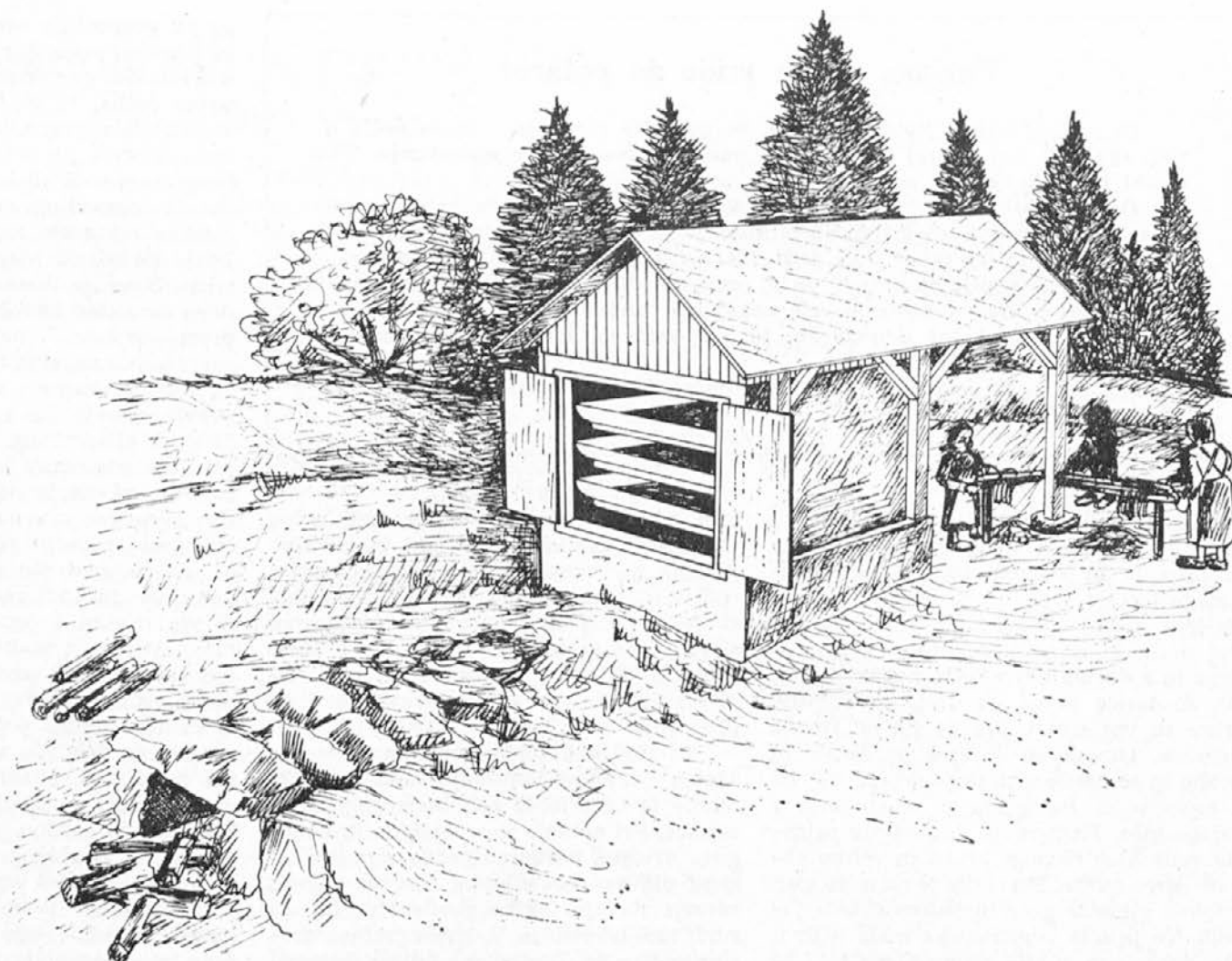
Na vrh starega zidu frnač so potegnili iz opeke nov ožji zid, približno 2 metra visoko, vzdali na obeh dolžinskih stenah v notranjosti toliko štafeljnov 80 x 80 (moralov), kolikor so nameravali imeti der. V štafeljne so izglestili ležaje za lesene rolovce (valje), in to 3 — 4 rolovcev za eno dero. Strop so čokotali ali pa ga obokali. Spredaj in zadaj so bila napravljena tako velika vrata, da niso ovirala der, če so jih potegnili iz frnač. Tako urejena frnača je posušila štirikrat več

sadja kot prvotna. Tisto leto so se napolnile tudi vse stare skrinje na jespah s suhim sadjem in orehi.

Nočem delati propagande za suho sadje, ker tudi dober mošt čislam. Spomin pa mi uhaja na moja otroška leta, ko sem večkrat iztaknil lepo sciran star ključ od velike skrinje na jespi, ki je imela štiri predale, in to za šibrlne, kvoce, čvešpeljne in orehe. Večkrat sem si nabasal polne žepe in te dobrote s slastjo na skrivaj pojedel. Spominjam se časov iz prve svetovne vojne, ko smo proti koncu tudi na fronti že stradali. Če je prišel paket za kakšnega prijatelja, smo si tega z veseljem razdelili, posebno še smo bili veseli, če je bilo vmes tudi suho sadje. Najbolj pa se spominjam tistih dni v decembrski ofenzivi leta 1944 v Savinjski dolini, ko se nas je skupina osmih ljudi prebijala od Velike planine proti Razborju in smo srečno prišli skozi tri nemške obroče. V nobeno hišo nismo smeli, ker so bili povsod Nemci. Glad nas je priganjal, kajti naša pot je vodila pet dni po samih gozdovih visoko v hribih. Sreča nam je bila naklonjena, da smo našli v gozdu nad Ljubnem, pod velikim kupom smrečja kolino od dveh prašičev in dve veliki vreči suhega sadja. To je lastnik gozda skril pred Nemci, kajti vojaki jim niso jemali samo živino, ampak tudi živež. Kolino smo pustili, ker surove niso bile užitne, skuhati ali speči jih tudi nismo mogli, kajti ogenj in dim bi nas lahko izdala. Nabasali smo si pa suhega sadja v vse žepe in sploh povsod, kamor smo ga lahko stisnili. Suho sadje je bilo za nas tista hrana, ki nas je držala pet dni pokonci, da smo šesti dan sicer precej izmučeni, pa vendar kolikor toliko pri moči prišli v Zgornji Razbor, kjer smo se najedli tudi toplih jedil. Kaj pomeni suho sadje, bi lahko povedali o tem oni, ki so po raznih ječah in taboriščih gladovali in hirali. Mislim, da je bila zanje največja radost v taborišču tedaj, kadar so prejeli paket suhega sadja.

TERITEV

Ko je naš kmet v jeseni opravil vsa poljska dela in so bila tudi stelja in drva pod streho, tedaj je vabil sosedova dekleta in še nekaj starejših babičk na teritev. Pri količkaj večjem kmetu so za to delo potrebovali 14 žensk in 1 moškega, »suha baba« se je ta imenoval. Njegova naloga je bila, da je že na večer pred teritvijo zakuril frnačo, pazil na ogenj, pritrdil tericam z lesenimi kajlami trlice, imel skrb, da se je lan pravilno vlagal v frnačo in tudi pravilno jemal iz nje. Že ob štirih vjutru so prihajale terice iz vseh smeri proti frnači. »Suha baba« jih je opazil že od daleč, ker so jim mogočno svetile prižgane smolnice. S prijaznim jutranjim pozdravom jih je sprejel in nato takoj pritrdil trlice na določena mesta. Mlajša dekleta, ki so bila močnejša od starih žensk, so prinesla trlice na dva grebena in so trle na grobo, dočim so imele starejše trlice na tri grebene, ki pa so trle na čisto. To delo ni bilo tako mučno, vendar je zahtevalo več izkušenj. Kakor hitro so zaropotale trlice, je že prišla hčerka ali ta večja dekla z litrskim glažem dobre slivovke, da so si terice kakor tudi »suha baba« privezale duše. Žganje se jim je kar

Frnača —
taka je bila
tedaj pri Lobasu

Skica: Flori Kotnik

prileglo, kajti pritiskal je že pozni jesenski mráz. Terice so postale kmalu dobre volje. Glas njihovih trlic *tr-tr-tr-tr-tr-tr-tr-tr* — sem prišva, popadva, šva, šva —, pa je odmeval v nov jutranji dan. Dekleta so pridno jemala suh lan v pesti in najprej odsekavale s trlicami vrhove, takozvane »končnice«. Takšno predivo bi imele preveč knoflic in bi se niti pri tkanju preveč trgale. Trle so in venomer obračale lan tako dolgo, da so se ločili največji pezdirji od nastalega prediva. Da so predivo lažje očistile od pezdirjev, so predivo razgrnile po trlici in tudi z rokami ločevale pezdirje od prediva. H koncu so lan še močno pretresle. Otrto predivo so po pesteh dajale skrižem. Ko se je nabralo že nekaj pesti, so ga na nasprotni strani, kjer so lan iz frnače jemale, dale ponovno na sušenje. Kmalu so pod trlicami nastali lepi kupi pezdirjev, vmes pa je bilo tudi psino (napol otrto predivo, v glavnem iz končenic). Psino so ločile od pezdirjev in ga spravile na poseben kup. Na kmetih so ga potrebovali namesto vate pri domačih kovtrih. Pezdir so zelo cenili čebelarji. Z njim so zapažali čebele pred mrazom. V ta zapaž tudi miši niso prihajale, ker je bil prebodeč.

Ko je bilo nekaj na grobo otrtega prediva v frnači ponovno posušeno, so ga začele starejše ženske tretji na čisto. Trle so zelo dolgo, ga na trlicah prelagale in obračale ter čistile, da so se ločili vsi pezdirji od prediva. H koncu so z majhnim, gostim riflnom ločile najboljše predivo od ostalega. Najboljše predivo je ostalo v pesti, ostalo pa na grebenu. Najboljše predivo so zvile v kite in to so bile tako imenovane totke. Iz totk se je napredel domači

sukanec in tančica, iz katere je kavc naktal fini hodni prt za srajce in posteljno perilo. Ostalo predivo, ki je ostalo na grebenu, pa so zvile in položile v kakšno večjo košaro.

Okrog sedmih so terice šle na zajtrk; to je bila repičeva župa in z grumpi zabeljeni žganci iz ajdove moke ali pšeničnega zdroba. »Suha baba« je dobil zajtrk k frnači, ker je moral paziti na ogenj. Po zajtrku so prišle pomagat še dekle in odrasle domače hčerke, ki so medtem že opravile pri živini in v hiši. Ko je bila velika košara napolnjena z otrtim predivom, sta dve ženski začeli s stresanjem prediva. Vsaka je imela približno pol metra dolgo, gladko palčico, ki je bila na enem koncu ošpičena. To so bile tako imenovane tresalke. Na tanek konec palčice so nataknille pest prediva in ga stresale tako dolgo, da je predivo bilo očiščeno skoraj slehernega pezdirja in še prahu. Nato so ga po dolgem položile na kakšno klop. Ko so iztresle pet do šest pesti takega prediva, so ga na rahlo zvile; to so bile »kodelje«. Iz kodelj se je napredla navadna preja.

Mala južina je bila kar okrog osterj pri frnači. Navadno so dobile terice močen čaj z belim kruhom. V veliki glinasti grči se je pogreval tudi mošt, ki so si ga terice privoščile tudi med delom, tako da so imele zmeraj namazan jezik. Smeha pri teritvi ni manjkalo. Gospodar se je frnače izogibal, kajti poznal je vse firbične terice in vedel je, da lahko dobi pri njih pšenice. Kaj je to pomenilo? Če se je približal kakšen mož, posebno pa če je bil ta še fant, tedaj ga je nekaj močnih taric takoj zgrabilo. Vrgle so ga na pezdirjev

kup in mu nabuljale pezdirja za srajco in v hlače. Pezdir je bil tako žgoč, da je moral revež oditi takoj v grmovje, se tam sleči in otresti pezdirjev. Bili pa so tudi primeri, da je na tihem in skrivaj prignjal kakšen fant nekaj močnih prijateljev s seboj. Medtem ko so imele terice opravka s fantom, ki se jim je korajžno približal, so v tem hipu skočili njegovi prijatelji iz skritega grmovja in tedaj je tericam trda predla. Terice so dobile pšenico v lase, največ pa tja, kjer so bile najbolj občutljive. Tudi te so morale zginiti v grmovje ali pa na stranišče.

Južina je bila v hiši. Zelo pogosto so postregli s kurjim »ajmohcem« (obaro), zraven pa je bila repica v režljih. Kot drugo rihto je gospodinja spekla »brate« (buhteljne). K temu pa so na vsak kraj skled postavili še dve majhni skledi obležanih rdečih koroških špicelnov. Seveda ni manjkalo dobrega novega mošta, po katerem so terice rade pogosto segale, tako da so bile dobre volje, ko so zopet odhajale na delo.

Medtem ko so se terice zadrževale pri južini, so včasih sosedovi fantje tericam namazali spodnje dele ročajev trlic z mažo za vozove, s katranom ali pa z živinskim blatom. Seveda se je moral »suha baba«, ki je ostal preko opoldneva pri frnači, s fanti strinjati. Ko so prišle terice od južine, je katera od njih hitro zgrabila ročaj in tedaj je imela vso umazanijo na dlani. Kakšni prav štimani dečki so fantje postavili slamnatega moža k njeni trlici, in ko so ga terice opazile, so zavpile: »Glejte, glejte, terc že terbo čaka!«

Delo pri teritvi je bilo preračunano tako, da se je teritev z nočjo lahko končala. Ko

Pazimo, da ne pride do požarov

To je poglavitno. Potem ko gori, že gori. Ne zanašajmo se, še ladja na vodi zgori. In kar naprej kje gori, se uničujejo imovina in stanovanja. Tisti vzdih jo in jo potem so brez haska.

Tudi letošnjo vigred so hodile naokrog skupine otrok, da bi se »razvedrile« ob prižiganju trave itd. Nihče nima proti otrokom ničesar, ampak vsak je imel vžigalice ter razna taka prižigala. Kaj otrok nazadnje ve, kam vtakne ogenj, dopovedovanje ob nesreči pa je prepozno. Na srečo je šlo mimo, ampak tako ni treba. Matere boste morale nekaj reči tudi v tem smislu. Tu ne gre čakati samo na vladne odloke, kaj je prepovedano, sami moramo paziti in pravočasno opozarjati.

Pazimo na delovnih mestih, pazimo doma, da ne bo uničevalnih požarnih primerov.

se je stemnilo, so terice pobrale svoje trlice ter odnesle še ostale kodelje in totke k domu. Terba je vlekla tudi svojega slamanatega terca s seboj in ga postavila v kot na lopi. »Suha baba«, ki že nekaj časa ni več netil, je razgrnil že precej zoglenela drva in z dvema največjima napravil križ. Ko so terice prišle na dom, so odložile trlice in vse stvari, kar so jih od frnače prinesle. Otresle so se vseh pezdirdjev in prahu in se umile v že pripravljeni mevtri s toplo vodo. Polagoma so se spravile v veliko hišo. Medtem je gospodinja prinesla velik hleb rženega kruha in veliko glinasto grčo mošta. Postavila je na mizo tudi majhne glinaste grče in veliko skledo jabolk. To je bila popoldanska mala južina. Čez dobro uro je bila pripravljena tudi že večerja. Tedaj so gospodar, posli in »suha baba« in tudi vse terice zasedli dolge klopi okoli velike javorove mize, ob kateri je bilo prostora za 16 ljudi. Domači in iberžniki pa so se spravili k veliki kadunji, ki je ob takih priložnostih nadomestovala mizo. Dekla je z omelco v svoj predpasnik omela mizo vseh drobtin, nato razdelila žlice in odšla v kuhinjo po juho. Veliko lončeno skledo s svinjsko juho, v kateri je bil tanko in na gosto narezan star ržen kruh, je postavila sredi mize. Gospodar je vzel iz kota pod božjo martro lesen poprovnik in popoprjal prineseno jed, nato je pomolil. Če je bil gospodar z molitvijo predolg, tedaj je kakšen njegov sin ali hlapec pomežikoval kaki lepi mladi terici, da se je ta komaj vzdržala smeha.

Kot druga rihta je prišel na mizo repičev »zos« (krompirjeva omaka). Nanj je bilo na drobno in na gosto narezano svinjsko povojeno meso. K tej rihti si je skoraj vsak urezal kos rženega kruha. Ko so to rihto čedno pojedli, je dekla prinesla še veliko skledo hojenih krapov, nazadnje pa so bili še kuhani mrzli češplji. S takimi rihtami so bile navadno postrežene terice. Po večerji je bilo navadno plačilo. Nekdanji Rdečnik v Sp. Razborju je namesto plačila dal vsaki terici pol hleba belega kruha, po dva krapa in eno pest prediva. Lipolt v Koprivni, kjer so trli na grobo tudi moški, pa je plačal pri teritvi dva »zeksa«, kar je bilo za tiste čase kar lepo plačilo. Povrhu so dobili še vogel kruha. Pri Lipoltu so bile tudi stope za valjanje sukna in resovine. Po domače so jim pravili »vavšunge«. Če je bila teritev še pred poslednjo nedeljo, tedaj so dobili tudi kakšnega mehača. Ples je morala začeti terba s svojim tercem. Seveda je bilo pri

tem precej smeha. Prišlo je tudi nekaj oknarjev, navadno so bili taki, ki so začeli dekleta zalezovati. Brez polštrovega plesa tudi teritev ni minula. Veselje je trajalo še veliko čez polnoč, in tedaj so se vsi poslovili. Fantje so vzeli dekletom njihove trlice in jih nosili do njihovih domov. Navadno jim je bila pot prekratka, noč pa presvetla.

Leta 1923 je kupil že umrli grof Douglas Thurn od stare Lobasinske nekaj nad 30 laktov (1 lakt je 45 col) hodnega prta iz tančice. Pri nakupu je omenil, da ima njegova družina posteljno perilo samo iz takega platna. Ležanje na tem je najbolj zdravo. Ker je takšno perilo trpežno, da zdrži tudi tri rodove, je imela grofova družina gotovo še prte od prednikov, katerim so morali njihovi podložniki dajati desetino v totkah, predivu ali tudi v preji. Graščinski podložniki so bili pa tudi nagejivi pri takih oddajah. Ko je grajski birič iz Starega trga prevzemal od Vuglarja prejo, se je hudoval nad njim zato, ker je bila preja preveč debelo spredena. Vuglar pa mu je odgovoril: »Za vas bi pustil še bolj tolsto prejo presti, pa kolovrati take preje niso hoteli požirati.« Za te besede mu jih je birič prisodil 25 na zadnjico.

Uvodoma sem v svojem opisu omenil veliko spremembo del od nekdaj do danes na naših kmetijah. Mogoče mi bo kakšna kmečka gospodinja očitala, da je bilo na kmetijah takrat dovolj delovne sile, danes

so pa gospodinje same za vsa dela. Dati bi ji moral prav, ker je to resnica. Današnja kmečka gospodinja ni več tista ukazovalna oseba, ki bi lahko težja in slabša ženska dela prevajala na dekle in iberžnice, opraviti jih mora sama, če ji pri tem ne pomaga mož ali že kak otrok. Današnja kmečka gospodinja mora poleg tega opravljati zelo pogosto tudi dela, ki so jih nekdaj opravljali hlapci, iberžniki in pastirji. Sicer je danes tudi kmečki gospodinji z raznimi tehničnimi pripomočki delo precej olajšano. V naših kmečkih domovih sveti že povsod elektrika, v kuhinji je pipa za vodo že kar pri modernem štedilniku, večje perejo že s pralnim strojem in likajo z električnim likalnikom, radio pa pri kuhi gospodinji krajša čas, da laže pozabi na vsakdanje skrbi. Skrben in napreden gospodar uravnava setev tako, da je čim manj ročnega pletja. Kljub temu pa ostane za gospodinjo še toliko ročnega dela, da ga tudi najbolj marljiva težko zmore. Ne bi še omenjal skrbi in nege otrok, kajti kot vsaka mati je dolžna tudi kmečka posvetiti temu vso pozornost. Biti danes vzorna kmečka gospodinja je poklic, ki zahteva veliko potrpežljivost in še več napornega dela. To vidi in spoznava tudi naš mladi rod. Mislim, da je dekle, ki se danes odloči za kmečko gospodinjo, zelo korajžno in takšno, ki ima res še pravo veselje do kmečke grude. Takih deklet bi nam v socialistični ureditvi ne smelo manjkati. Zato bo potrebno posvetiti vzgoji kmečke mladine večjo pozornost. Povedati ji je treba jasno, da ji je le v socialistični družbeni ureditvi zagotovljen obstoj in napredek.

H koncu bi ob tej priložnosti opozoril še na neko stvar. V naših hribovitih krajih se precej opuščajo njive in vedno več je ledin. Lan kot industrijska rastlina bi šel najbrž dobro v denar. Prav bi bilo, če bi posestvo KZ Prevalje in KZ Črna izvedli poskus setve lanu na takih ledinah in napravili rentabilnostni račun. Če bi račun pokazal, bi se lahko organizirala proizvodnja in prodaja lanu, te prepotrebne industrijske rastline. Za našega kmeta bi bil lahko lep vir dohodka in kmet bi videl, da njegov dohodek ne tiči samo v gozdu.

Spomin na mežiško železnico

Kadar koli potujem iz Mežice proti Polani, moram mimo majhnega naselja, ki se imenuje Torčeva žaga in še danes se mi čudno zdi, kako se je moglo razvijati življenje na tej majhni ravnini, kjer so bile vsega tri hiše in prostor za žago, na katerem se je kopičil rezan les in hlodi, ki so jih dan za dnem dovažali furmani iz Črne in Brusnice nad Mežico.

Takrat so posekali vso Brusnijo, kjer so rasla debela in ob tleh košata drevesa, kakršnih ni bilo v vsej mežiški okolici. Dolge in košate veje so segale do tal in zakrivale vsak razgled, da se je človeku zdelo, kakor da bi bil v temačnem začaranem gozdu.

Tam okoli sem nekoč pasel živino in se s čredo najraje zadrževal ob cesti. Včasih tako dolgo, da je bila trava poštipana skoraj do zemlje in bi bil v njej našel iglo.

Cesta me je privlačila z neznano močjo, kakor da me hoče potegniti v neznane dežele. Svoj čar pa je imela tudi takrat še bistra Meža pa enolični zvok žage in enakomerni »ho-hop!« žajmoštrov, ko so vlačili hlode in jih ravnali. Vmes so zapokali biči, zavriskali konji in izza ovinka so se prikazali mogočni furmani, vsi razigrani in veseli, eden med njimi navadno precej natreskan.

Potem se je živina redno vznemirila in moral sem paziti, da se mi ni splašila vsa čreda, kajti od daleč se je zaslislalo sopihanje lokomotive, ropot vagonov in prediren vrisk piščalke. Mimo je prihrumel vlak, ki je prevažal ves važnejši material za rudnik, in za trenutek preglušil vse drugo.

Manj hrupna je bila drezina, ki je vozila ljudi od Žerjava do Prevalj in nazaj.

Nekega jutra, ko sem spet prignal na

Pogumni cilj - zvezna liga

Z občnega zbora odbojkarjev

Tam na začetku leta so se zbrali tudi naši odbojkarji, pregledali svoje lanske delo in sprejeli načrt za leto. 32 odigranih tekem, od tega 24 zmag, požrtvovalno delo funkcionarjev in igralcev, predvsem pa skrb za naraščaj in množičnost tega športa — to je lepa bilanca imenitnega kolektiva, ki je vzgojil tudi že reprezentante.

Poročilo predsednika odbojcarskega kluba »Fužinar« Petra Mihelača prinašamo zaradi razvojnih podatkov tega športa tudi v našem kraju v celoti.

Preden pregledamo delo in razvoj odbojcarskega kluba Fužinar v letu 1962, bo prav, da vsaj na kratko omenimo zgodovinski razvoj tega športa v svetu, v državnem merilu in pri nas na Koroškem.

Nekdaj so vsi mislili, nekateri še sedaj, da je odbojka nastala v slovanskih državah, to pa predvsem zaradi tega, ker je bila tedaj prav v teh državah ta športna panoga na zelo kvalitetni stopnji. Oče odbojke pa ni nihče drug kot Amerikanec William G. Morgan, ki se je okoli leta 1896 odločil ustanoviti še eno športno panogo, to je današnja odbojka. Pri tem pa ni bil povsem originalen, saj je uporabljal za osnovne elemente tenis in košarko. Žogo so namreč lovili in metali preko mreže, ne pa odbijali. Več let je bilo potrebno, da je odbojka dobila približno tako podobo, kot jo ima danes. Nekaj časa so uporabljali namesto mreže zidano steno, tako da se nasprotnika nista videla. Po pravilih, ki so bila sprejeta v ZDA, je igralo na vsaki strani po 9 igralcev. Že po letu 1905 se je odbojka z imenom »majonet« začela naglo širiti tudi v druge države. Posebno je bil hiter napredek v slovanskih deželah. Organizacija Sokola na Čehoslovaškem je to zvrst športa zelo popularizirala. V Sovjetski zvezi je dobila večji razmah v l. 1925.

Za jugoslovansko odbojko je zanimivo, da je postavil njene temelje jugoslovanski

Rdeči križ. Leta 1924 je namreč RK Jugoslavije organiziral v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani tečaje za odbojko. Na te tečaje so bili poklicani učitelji in sokolski vadiitelji. William Vailan profesor folklorne in ljudskih športov iz ZDA je na teh tečajih pokazal, kakšna je in kako se igra odbojka.

Pred drugo svetovno vojno je bila odbojka v Sloveniji najbolj razširjena na Štajerskem. Igrali so jo v Murskem Središču, Ljutomeru, Mariboru, Rušah, Šoštanju, Velenju, precej tudi v Mežiški dolini. Bivša telovadna organizacija Sokol ima največ zaslug za napredek odbojke v Sloveniji.

V Guštanju so začeli igrati odbojko okoli leta 1926, in sicer na prostoru med staro rusko barako in plotom jeklarne na Ravnah. Prostor je bil zelo ozek, tako da je žoga stalno letala v prostor železarnice. Že leta 1927 je bilo na Ravnah okrogno prvenstvo Sokola v odbojki. Ekipa Sokola Guštanj je bila večkrat prvak sreza. Igrali so tudi proti župnemu sokolskemu prvaku Maribor.

Pred vojno so odbojko na Ravnah igrali sledeči igralci: Turk, Leskošek, Štor Stan-ko, Štor Miloš, Wlodyga Ervin, Tomažič Maks, Medvešek Pepi, Konečnik Miha, Harnold Pavel, Dolinšek Maks, Trbovšek Štefan, Plešnik Ernst, Radušnik Anton, Sterčko Anton, Pongrac Avgust, Rebernik Jurij, Globočnik Ivan in Mihelač. Nastopali so v Rušah, Mariboru, Velenju, Šoštanju, Slovenjem Gradcu, Žerjavu, Mežici, Prevaljah in Dravogradu.

Takoj po osvoboditvi leta 1945/46 so odbojkarji bili prvi, ki so začeli na Ravnah s športnim udejstvovanjem. Igrišče se je uredilo na teniškem igrišču v parku. Igrali so v glavnem proti odbojkarjem Slovenjega Gradca, Mežice, Dravograda in Žerjava. V letu 1947/48 so nekateri najboljši igralci odšli k vojakom, ostali so se pa priključili odbojkarjem v Slovenjem Gradcu. Zato je od 1948 do 1950 nastalo na Ravnah odbojcarsko mrtvilo. Po vojni sta odbojko pri nas vodila Ervin Wlodyga in Peter Šte-harnik.

Leta 1950 so odbojkarji začeli ponovno z redno vadbo. Delo je bilo zelo težavno, ker ni bilo rekvizitov, igrišče pa v zelo slabem stanju. Po začetnih težavah se je moštvo zbralo v tejle postavi: Adolf Hanuš, Vlado Polanec, Pavle Cesar, Ivek Krpač, Rudi

Geršak, Peter Šte-harnik in Ivan Šuler. Igrali so v zahodni skupini druge republiške lige ter obsedeli na drugem mestu. Leta 1952 nam je uspelo pritegniti v naše vrste državnega reprezentanta Antekoloviča, ki je bil igralec št. 1 na Ravnah. Prevzel je tudi treninge. Z načrtnim delom in vztrajnim treningom se je začela ekipa uveljavljati. Začela se je doba zmag in veselja na Ravnah. Tako so v l. 1954 odbojcarsko sekcijo reorganizirali v samostojni odbojcarski klub Fužinar. Pri osamosvojitvi kluba smo imeli sledeče igralce: Antekolovič, Pipan, Geršak, Plešej, Mori, Zupančič, Hanuš, Kržičnik, Tušak in Juvan. Prvi odbor je bil: predsednik Peter Mihelač, tajnica Marica Potočnik por. Krivograd, blagajnik Ivan Knez, gospodar Peter Šte-harnik, tehnični vodja Adolf Hanuš, trener Božo Antekolovič. Z našimi zmagami smo uspeli, da smo bili vključeni v hrvatsko-slovensko ligo. Prvo leto smo bili drugi, naslednje leto pa zmagovalci te lige. Leta 1957 je moštvo Fužinarja v postavi Antekolovič, Geršak, Plešej, Peruš, Vavpot, Vrunč, Kovačič in Maks Urnaut, Mori, Zupančič, Pipan, inž. Žvokelj igralo v zvezni ligi z najboljšimi jugoslovanskimi moštv. Trajno nam bodo ostale v spominu tekme s Crveno zvezdo, Jugoslavijo, Mladostjo, Novim mestom in Novim Beogradom. Še si želimo videti igralce iz klubov zvezne lige na Ravnah.

Leta 1962 v mesecu novembru smo bili že blizu naši želji. Z majhnim spodrslijajem v Lukavcu smo ostali tam, od koder smo štartali. V letu 1963 nas čaka velika naloga: s skupnimi naponi moramo letos premagati vse ovire, ki ne bodo lahke, in se povzpeli na vrh slovenske lige, potem pa jurišati naprej — v zvezno ligo. To naj bo v letu 1963 cilj nas vseh. Da pa bomo uspeli, mora vladati med nami jeklena volja do dela in treningov in tovariška disciplina. Odpovedati se bomo morali marsičemu, če bomo hoteli biti v tej bitki zmagovalci. Stran z napakami iz leta 1962!

Z veseljem vam moram sporočiti, da se je vrnil v domače vrste naš bivši igralec Adolf Urnaut. Priključil se je našim vrstam tudi Franjo Virnik. Z uvrstitvijo teh dveh igralcev k našemu klubu lahko z veseljem pričakujemo konec letošnje sezone. Ne smemo pa živeti na lovorikah posameznih igralcev, temveč moramo naše delo in treninge še poostri, ker le z resnim delom bo viden naš napredek.

Vsem igralcem hvala za sodelovanje, odbornikom pa iskrena hvala za marljivo delo, ki ga ni bilo malo, tako da je klub lahko obsedel na vidnem drugem mestu v slovenski ligi. Še enkrat vsem — hvala!

1. maj smo praznovali v naravi

Od leta 1919 do 1929 smo delavci v Mežiški dolini javno proslavljali 1. maj. Zbirali smo se v povorke in manifestirali za boljše delovne pogoje in za večji kos kruha.

Poslave smo prirejali izmenoma eno leto v Mežici, drugo leto v Črni. Že dober teden pred 1. majem smo se v popoldanskih in večernih urah zbirali v določenih prostorih. Fantje in moške smo poskrbeli za zelenje, papir in kar je še bilo treba, dekleta

in žene pa so pletle vence. Poskrbeli smo tudi za harmonikarja, da je šlo delo hitreje od rok.

Potem smo s cvetjem in zelenjem okrasili vse hiše. Kdor za 1. maj ni imel okrašenih oken, ta bodisi ni bil delavec ali pa slep hlapec kapitalistov.

Leta 1929 pa se je vse spremenilo. Šestojanuarska diktatura je prepovedala delavske politične organizacije in seveda tudi

pašo, me je pozdravila čudna tišina. Furmanov ni bilo slišati in tudi žaga je stala. Nekaj ljudi se je stiskalo v polkrogu ob cesti na železnici. Nemo so strmeli v črn kup, ki je bil položen čez tračnice.

Počasi sem se jim približal in groza me je spreletela, ko sem uganil, da je črni kup, pokrit s koco, človek, in da pomeni sveča, ki je brlela poleg njega na tleh, smrt.

Šele čez čas sem zvedel, da je furmana Mrdavsa iz Jazbine povozila drezina, in v trenutku sem ga videl pred seboj, kako je prihajal s Prevalj, dostikrat tako težak, da se je komaj držal na parizarju, medtem ko so pametni konji peljali kar sami.

Z leti je bilo vedno bolj redko slišati pokanje furmanskih bičev. Njihova pesem in vriskanje konj sta zamrla. Železnico so zamenjali avtomobili in leta 1935 je Torčeva žaga utihnila. Starejše delavce na njej so upokojili, mlajše poslali v rudnik. V nekdanje prostore žage so namestili turbino in danes je ostalo samo še ime.

Jože Vačun

proslavljanje 1. maja. Za ta dan so zdaj po cestah patrolirali orožniki in razganjali ljudi, če se jih je kje kaj zbralo.

Ker je bilo v Avstriji proslavljanje tega delavskega praznika takrat še dovoljeno, smo vsako leto pošiljali dva naša delegata čez mejo, da sta se udeležila slavnosti.

Pa tudi to so orožniki hitro izvohali in vsako leto skrbno zastražili mejo. Našli pa so se žal tudi civilisti, ki so jim pri tem radi pomagali.

Kljub pritisku pa nismo klonili in že leta 1931 (morda 1932) smo prvič sklenili, da bomo 1. maj praznovali na skrivaj v naravi.

Vabili smo zelo previdno — samo najbolj zanesljive tovariše (takrat smo rekli: soderuge), obenem pa širili lažne vesti, da npr. nameravamo proslavljati 1. maj v Kotljah.

Orožniki so res nasledili in zastražili cesto v tisto smer, mi pa smo že navsezgodaj začeli odhajati od doma proti pravemu zbornemu mestu.

Prvič smo se zbrali na Hamunovem vrhu nad Mežico. Bilo nas je več ko 200. Vzklkali smo borbena gesla in peli revolucionarne pesmi, poslušali govore. Najzanesljivejši pa smo se zbrali na zaupno sejo, kjer smo se pomenili o političnem delu v tajnih marksističnih delavskih organizacijah.

Prihodnje leto smo se skupaj z leškimi rudarji zbrali na Harmunkovem vrhu. Sodelovala sta tamburaška zbora leške in mežiške Svobode. Zbralo se je okoli 400 ljudi. Kmet Studenčnik je pripeljal sod mošta, kar je prireditev seveda še bolj poživilo.

Tako smo delavci vsako leto na drugem kraju praznovali 1. maj, vse do nemške okupacije leta 1941.

Danes je seveda vse drugače in ljudska oblast skrbi za čim lepše proslave. Ta zapis pa naj ostane za spomin na težke dni.

Benedikt Žagar

Dobra obveščanost — pogoj za dobro samoupravljanje

Več stvari je vplivalo na nekatera velika podjetja v državi, da so začela ustanavljati nove službe z novimi delovnimi mesti. Gre za informativne službe, katerih naloga je, da vsak dan obveščajo kolektiv o dogodkih v proizvodnji in upravljanju in ki skrbijo tudi za to, da je javnost izven tovarne obveščena o dogodkih v tovarni.

Številne ankete so namreč pokazale nezadovoljive rezultate: dostikrat več ko 50 % delavcev ni vedelo za najosnovnejše pojme, ki zadevajo proizvodnjo in upravljanje, da ne govorimo o doseženih planih v lastnem podjetju. Dodajmo temu še, da nova ustava pravi, da je obveščanost pravica delovnega človeka, pa bo jasno, da obveščanost o tekočih dogodkih in problemih lahko ljudi le spodbuja k dejavnosti.

Razumljivo je, da bo imelo delavsko upravljanje svoj polni in globoki pomen takrat, ko bo resnično vsak član kolektiva seznanjen z dnevnimi dogodki, vnaprej obveščen o dnevnih redih najrazličnejših zasedanj DS in družbeno političnih organizacij, ne pa vedno le o zaključkih teh istih zasedanj pa še to morda 14 dni po tem, ko so ta zasedanja bila. Obveščeni in osveščeni član kolektiva bo aktivno posegal v upravljanje, morda pa bo aktivneje posegal v družbeno življenje tudi izven tovarne. Da pa neobveščeni delavec niti ne more imeti o posameznih stvareh svojega lastnega mnenja, je jasno. Na ta način pa je lahko samo slab upravljaev.

Sredstva obveščanja po podjetjih so v veliki večini še vedno sestanki in časopisi. Ker pa ljudje na sestanke ne hodijo radi in ker časopisi — četudi so mesečniki — največkrat lahko le beležijo in komentirajo pretekle dogodke, ne morejo jih pa uspešno napovedovati in pripravljati ljudi nanje, zato vedno bolj segajo tudi po drugih sredstvih in načinih:

1. šapirografirani bilten,
2. razglasna postaja,

3. razglasna deska in stenski časopis,
4. letaki.

1. Šapirografirani bilten je primeren predvsem zato, ker najbolje dopolnjuje tovarniški list. Je poceni, predvsem pa ni vezan na tiskarno in lahko izhaja po potrebi tudi tedensko. Seveda pa zahteva veliko več dela, kot bi kdo mislil. Paziti je treba namreč na to, da so vsa obvestila v njem kratka in vsakomur razumljiva. Iz obsežnega gradiva je treba izluščiti le bistvene stvari in npr. iz 10 strani zajeti bistvo na pol strani.

2. Razglasna postaja je dobra zato, ker v trenutku lahko obvesti veliko množico ljudi na najrazličnejših krajih, slaba pa predvsem za obrate, kjer je velik ropot.

Dobra razglasna postaja bi morala delovati po točno določenem programu. Priporočajo, da so posamezni dnevi namenjeni npr. športnikom, mladincem, kulturi, delovni varnosti itd. Še bolj pa priporočajo, da naj program obsega vsaj v vsaki izmeni po 40 minut, in sicer pred začet-

kom dela, v odmoru in ob zaključku dela. Seveda pa se mora program ponoviti tudi v popoldanski in nočni izmeni.

3. Razglasne deske in stenski čopisi dopolnjujejo razglasne postaje, vsi skupaj pa v zelo kratki in pregledni obliki napovedujejo stvari, o katerih potem časopis piše bolj obširno. Pri njih gre v glavnem za to, da morajo biti okusno urejeni — barvna podlaga, likovna ponazorila, predvsem pa se morajo stvari na njih menjati vsak drugi dan.

4. Letaki propagirajo občasne akcije — boj proti alkoholizmu, delovno varnost, nabiralne akcije itd. Z razmeroma majhnimi sredstvi — nekaj sto letakov velikosti 7 x 10 cm ne stane veliko — opravijo lahko več kot najboljši članek.

Organizacija informativne službe

Vsa ta sredstva obveščanja so seveda lahko učinkovita samo v primeru, če so stalna:

- časopis mora izhajati vsaj vsaka dva meseca ali mesečno,
- bilten tedensko,
- razglasna postaja mora delovati dnevno,
- razglasna deska mora vsaj vsak drugi dan pokazati nov obraz.

Dodajmo temu še, da je treba za prispevke neprenehoma sitnariti, da je malokateri tak, da bi ga bilo mogoče takoj poslati v tiskarno in so obvezne jezikovne in slogovne korekture, da ne govorimo o razliki med konceptom revije (npr. naš Koroški fužinar lahko zaradi svojega formata prinaša stvari v celoti, kar je gotovo določena prednost) in časnika, kjer je treba redno prispevke predelati po novinarskih pravilih. Dodajmo temu še, da se vsepovsod vedno bolj čuti težnja po tem, naj bi pisalo v tovarniški list več delavcev iz obratov in manj ljudi iz pisarn. Seštejmo vse to in videli bomo, da je nemogoče opraviti vse to poleg svojega rednega dela.

Šablonska sistematizacija delovnih mest v informativni službi zato predvideva:

- vodjo informativne službe,
- novinarja,
- administratora.

To pa je vsekakor investicija, ki zahteva premisleka, analiz in priprav.

Marjan Kolar

Novo mestno središče

Na Zavodu za urbanizem Maribor — urbanističnem biroju Ravne planiramo poleg celotnega naselja tudi novi kulturno-upravni in trgovski center mesta, ki naj bi se razvil na prostoru med železarno in starim naseljem. Novi center bo povezoval železarno s starim in novimi deli naselja, obenem pa bo s svojimi funkcijami in ustanovami napajal še širše območje — celotno Koroško regijo. Pri študiju centra sta bili izdelani dve varianti, od katerih sta svet za komunalne zadeve in občinski ljudski odbor na svojih sejah načelno sprejela varianto, ki jo prikazuje naš posnetek.

Da si bodo bralci »Fužinarja« lažje predstavljali novi center našega mesta, dajemo še opis po funkcijah posameznih objektov.

Ob cesti bo stalo novo avtobusno postajališče.

Objekt št. 1: kulturni dom (dvorana za kino, gledališče, koncerte, knjižnica s čitalnico, lutkovno gledališče, klubi in bife).

Objekt št. 2, 3: občinski ljudski odbor z dvorano.

Objekt št. 4: pošta, dom družbenih organizacij, gostinski lokal.

Objekt št. 6: trgovski paviljon (mesnine, banka in DOZ).

Objekt št. 6: Trgovski paviljon (mesnine, delikatesa, mlečna restavracija, ekspresna restavracija, pokrita tržnica).

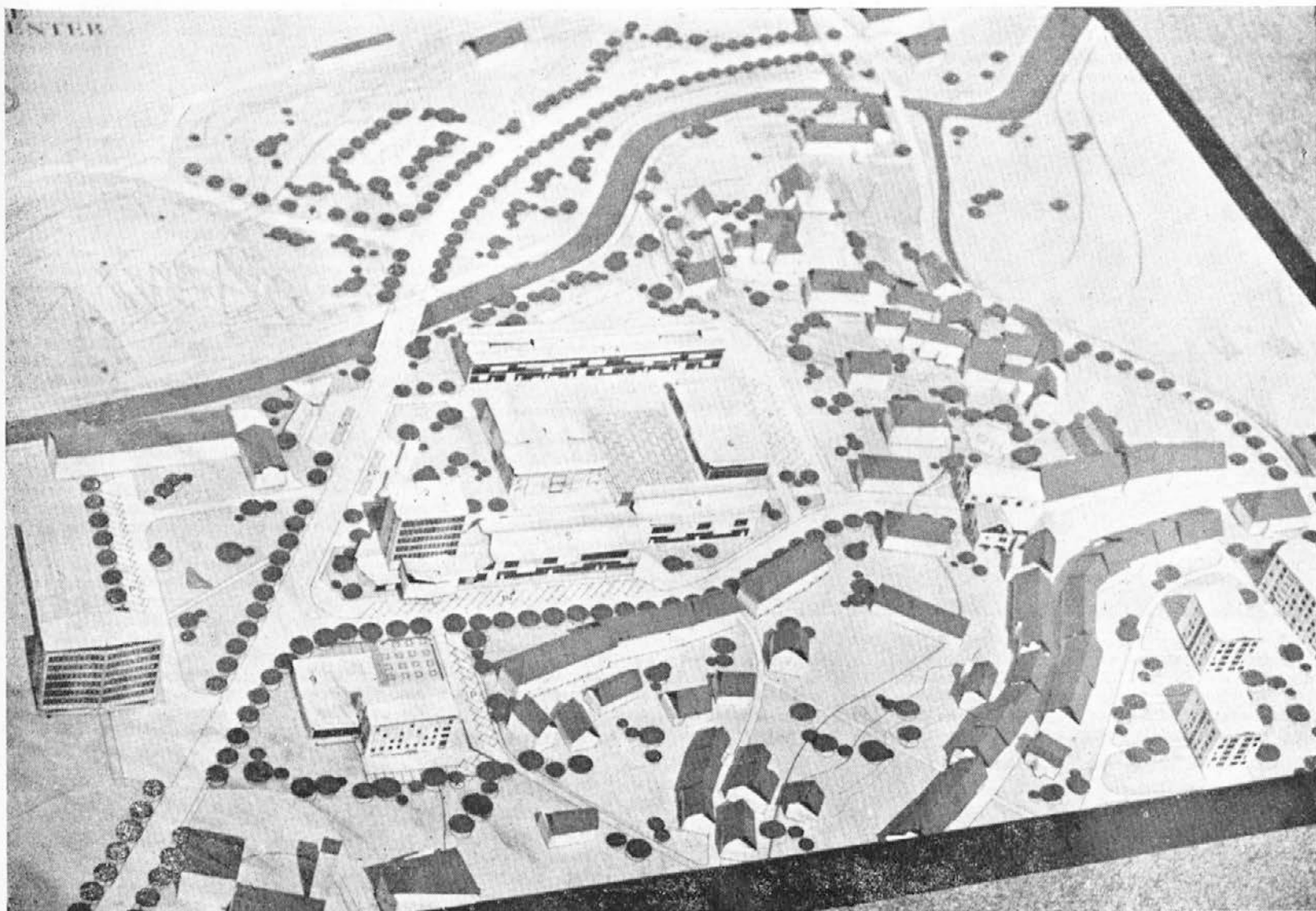
Objekt št. 7, 8: blagovnica z oddelki: pohištvo, preproge, zavese, oblačila, Jugoton, elektromaterial, gospodinjski stroji, galan-

terija, špecerija, konfekcija, pletenine, manufaktura, čevlji, klobuki, nogavice, tehnična trgovina in servisi.

Obrt in trgovina z oddelki: brivnica, česalnica, športni artikli in kioski.

Ob vhodu na stari trg bomo namestili

nove plombe, kjer bodo locirani naslednji lokali: lekarna, drogerija-fotomaterial, urar, narodno blago, papirnica, knjigarna.

Urbanisti povedo vse sami in zadosti razločno. Vseeno pa bi naš list rad še kaj pripomnil, vendar bomo počakali, da se bo več nabralo, zato bomo zadevo opredelili enkrat pozneje skupno

Toliko stvari izostane

Seveda ni potrebno, da bi tovarniški listič o vsem pisal in zmerom vse zajel. Vedno več je v kraju zmožnejših časopisov, ki o stvareh vrednejše povedo in zato ni treba, da bi kdo slabše razpravljaj in ponavljal.

Ampak za take drobne domače reči gre. Na primer »Učenih žena« nismo obravnavali, čeprav bi igralska družina Svobode zaslužila tako pozornost in kup zahvale. Tudi likovna razstava Miloša Vastiča pod okriljem sindikata železarne in Svobode Ravne v klubu Svobode zasluži kritični zapis. Pa razne druge prireditve itd. Edino plesov je na Ravnah toliko, da ni treba o tem vsaj pisati ničesar več.

In nazadnje smrtna kosa te vigredi. Toliko sodelavcev in krajanov se je poslovilo po tej hudi zimi. Toda, bral bi kdo že še, bral, le pisati je huje in takó spomin izostane pri vsej dobri volji.

O statutu podjetja — o določbah in pravih vsega dela v delovni skupnosti, kar se že pripravlja, bomo obširneje zapisali prihodnjič. Gre za stvar, ki zanima vse

sodelavce, gre za osnovni red — nekako ustavo podjetja kot vodilo za vsestransko drobno delo ter opredelitev odgovornosti. Do takrat bo stvar že tako daleč, da bomo lahko vse skupaj bliže zgrabili.

Pri zajetju in obdelavi takih stvari — ko se česa lotimo — si namreč naš listič kljub temu ne more očitati kakih zaostankov. Nikoli še nismo ostali kaj dolžni, prej smo take informacijske zadeve prednostno zajeli. Poglejmo kar zadnje tri številke:

— v decembrski lani smo polno zajeli železarno kot tako (pomen, investicije, rekonstrukcije, postavke posameznih obratov itd.), povedali smo o novih predpisih socialnega zavarovanja ter vse o možnosti šolanja;

— prva letošnja številka je povedala v direktorjevi spomenici vse o delu in gospodarjenju, o napakah in izgledih itd. do razgledov in podrobnosti, da je to čtivo za vse in vse leto. V isti številki je postavila svoje mladina, in sicer polno in razločno, kakor napravi to mladina sama najbolje. Tudi o kulturi in prosveti, o Svobodi smo

zapisali vse, kar so požrtvovalni oratarji na tem področju čutili in rekli;

— naslednja številka je bila sindikalna knjiga — prav tako izčrpno in pomembno berilo za vse leto.

Vmes pa smo še zagodli in zajuckali po šegah in navadah tega kraja.

Za tako polnost se bomo potrudili naprej — in vse bo prišlo na vrsto, prosimo le za čim širše sodelovanje.

POPRAVEK

V prejšnji številki »Fužinarja« na strani 10, stolpec 3, v petem odstavku od zgoraj navzdol so neke tiskovne napake ter se mora odstavek glasiti prav takole:

»Mislim, da bi morali v sedanjem sistemu nagrajevanja tudi oformirati vlogo operativnega kadra, predvsem mojstrov in predelavcev. Tu gre namreč za bistveno menjanje vloge tega kadra, kajti ti nimajo več vloge diktiranja in odrejanja. Te funkcije namreč prevzema materialna stimulacija posameznika ali skupine.«

Poletni čas je sicer v vsem bolj prijeten od drugih letnih dob, ima pa vseeno tudi svoje nevšečnosti in nevarnosti. Česteje namreč pride od neurja, pa celó do toče in obiskov.

Bruno Parma na Ravnah

12-letni Mauhler ga je zadosti presenetil

Ko se je zvedelo, da bo v začetku aprila obiskal koroško metropolo in odigral simultanko slovenski šahovski vele mojster Bruno Parma, smo z nestrpnostjo čakali njegovega prihoda.

mojstru Brunu Parmu. Še več pa se je zbralo gledalcev — okrog 200 jih je bilo.

Po šestih urah je bila simultanka končana. Parma je od 34 odigranih partij dosegel 26 zmag in 8 remijev.

Kavtičnik
ima potezo

Kavarna doma železarjev je dobila povsem drugo, novo podobo. Za velikim kvadratom, sestavljenim iz miz, je posedlo štiriintrideset šahistov iz Mežiške, Dravske in Mislinjske doline, da se postavijo po robu 21-letnemu vele-

Od Ravenčanov so s Parmo remizirali: inž. Jože Zunec, Franc Serafini, Tanas Indovski, Nikola Ristič in Pešl Maks, Milan Praznik iz Črne, Vlado Brezovnik iz Smartna pri Slovenjem Gradcu ter 12-letni Edo Mauhler.

Po končani simultanki je vele mojster Parma za bralce »KOROŠKEGA FUŽINARJA« odgovoril na pet zastavljenih vprašanj:

1. Kakšni so vaši vtisi s simultanke na Ravnah?

— To je moja prva simultanka na Koroškem. Da je ravenski šah kvaliteten, najbolje govori dejstvo, da sem simultanko s 34 igralci igral polnih šest ur.

2. Nad katerim šahistom ste bili najbolj presenečeni?

— Vsekakor nad 12-letnim Edom Mauhlerjem, s katerim sem remiziral. Nad njegovo igro sem bil res navdušen in moram reči, da ima lepe možnosti za uspehe na pionirskem prvenstvu Slovenije.

3. Kakšne so možnosti slovenskih šahistov za vidnejše uspehe v letošnjem letu?

— V zadnjih dveh letih sem nastopal predvsem na mednarodnih in zveznih turnirjih, tako da sem odigral le malo partij z najboljšimi slovenskimi šahisti. Po rezultatih v zadnjih turnirjih pa bodo Musil, Žagar in Jelen vsekakor med favoriti letošnjega mladinskega prvenstva Jugoslavije, ki bo od 1. do 20. avgusta v Dravogradu, medtem ko lahko pričakujemo vidnejše uspehe naših zastopnikov še v zvezni ekipni in pokalni konkurenci.

4. Kakšne načrte imate v letu 1963?

— V letošnjem letu bom nastopal v glavnem na ekipnih turnirjih, in to v ekipi novinarjev v I. zvezni šahovski ligi, kjer bo ZSK Maribor najresnejši tekmeec beograjskemu Partizanu za prvo mesto, nato v reprezentanci Jugoslavije v tradicionalnem dvoboju z ZSSR in v študentski reprezentanci Jugoslavije na olimpiadi, ki bo v Budvi. Najtežje pa bodo vsekakor partije s šestimi sovjetskimi vele mojstri na Reki.

5. Imate morda kakšno skrito željo?

— Da, imam. Želim si, da bi bil sekundant Aleksandru Matanoviću na conskem turnirju, da bi se mu tako oddolžil za sekundantsko pomoč na svetovnem mladinskem prvenstvu v Haagu (Nizozemska), kjer sem osvojil naslov prvaka in mednarodnega mojstra.

Ivan Logar

Filip Večko - Lagoječi Lipej

Podoba: temna, a z vero v življenje.
Pesem: zamaknjena, visoka, prvin-ska.

Kaj, so še romarji s pesmijo? Slikarji, ki jim je galerija kmečki dom? So večni? So vez iz roda v rod? So romarji zaradi nekega velikega osebnega doživlja? Zaradi enkratno pretresljivega?

Podoba in njen ustvarjalec, pesem in pevec in njegova zgodba, ljudje jo poznajo in si jo z njegovo pesmijo in ob njegovih podobah pripovedujejo vsakokrat znova.

Bilo je prvega maja 1900, ko se je rodil pri Lagojetu v Kotu nad Prevaljami. Njegova mati Julijana-Jula je bila Lagoječa hčerka (rojena 1876), oče Franc Večko, Podpečki sin iz Kotelj (rojen 1874). Mati se je priženila na Podpečko. Ko je zbolela, so Podpečko prodali, odšli so na materin dom. Oče je kot izučeni kovač dobil delo v železarni na Ravnah, kjer je delal do svoje smrti leta 1939. Rodilo se jima je enajst otrok: Anzej, Lojza, Tevžej, Gelika, Maks, Micka, Lipej, Flora, Jerčka, dva pa sta umrla kmalu po rojstvu.

Lipej je na Lagoječem »gor rasel« in do treh let ni shodil. Nekoč spomladi 1903. leta je prišla k hiši neznana ženska in jim svetovala, naj ga maja meseca v sami jankici puščajo pred hišo na rosnj travi. Tako so tudi storili. Ko je drsal po zemlji, je bila za

njim kar črna trava, tako mu je bolezen iz nog potegnili. Konec maja je shodil.

Zemlja mu je otroku dajala moč, zemlja domača, bila mu je zdravilo, vse življenje se je vračal k njej...

V šolo je hodil na Prevalje (dobro uro hoje) od 1907. do 1914. leta in naredil šest razredov. Ravnjakovi otroci, Lagoječi sosede, so se s konjem vozili na Prevalje (pouk je trajal od pol 9. do 12. in popoldne in 1. do 3.). Med potjo so Lipeja vedno pobrali na voz, ker je bolj težko hodil. Sam se tega še dobro spominja. Kadar pride na Prevalje, gre zacitrat Lizi Kovačevi za to, ker ga je na voz pobirala.

Ko je bil enajst let star, mu je umrla mati, stara 45 let. Zastrupila si je palec na roki. Razjedlo ji je prsni koš, tako da so videli utripanje srca.

Med prvo svetovno vojsko je Lipej delal doma: bil je voznik, gozdni delavec, mlinar in pastir, eno leto je nakladal premog v leškem rudniku, od aprila do novembra 1918. leta pa je služil vojake pri c. kr. pešpolku št. 7 v Hartbergu in Celovcu. Od novembra 1918 do oktobra 1919 je bil spet pri Lagojetu.

Dne 1. oktobra 1919 so ga sprejeli v prvi letnik takrat ustanovljenega učiteljskega v Velikovcu na Koroškem.

Dr. Franc Sušnik se spominja:

Ko so 1919. leta pripravljali Krekovo proslavo na Prevaljah pri Ahacu, mu je nekdo

omenil, da Lagoječi Lipej dobro riše in da bi morda on naredil Krekov portret. Res so šli ponj in Lipej je naslikal veliko Krekovo podobo. Potem sta šla z dr. Sušnikom v Pliberk h geometru Gvajcu, kjer so se sestali z Gvajcovim bratom, znanim slikarjem. Ta je rad odkrival ljudske talente. Tako je prišel 19-letni Lipej naravnost s paše v prvi letnik učiteljskega v Velikovcu. (Tam je delovala tudi slovenska gimnazija; ravnatelj obeh ustanov je bil dr. Fr. Kotnik z Dobrij.)

S paše v svet? Tako so šli pred njim že mnogi, s slovenske zemlje so šli, tudi z naše zemlje, gnala jih je želja za spoznanji, za velikimi odkritji, iskali so lepoto, in so se potem vračali velikani in so se vračali z grenkimi spoznanji, z bolečino neznanosti in brezimnosti, ali pa se niso nikoli več vrnili...

Po plebiscitu (10. oktobra 1920) je nadaljeval šolanje na učiteljski v Mariboru, kjer je maturiral 1923. leta. Potem je učiteljeval na osnovni šoli v Apačah (1923/24), na državni deški meščanski šoli v Mariboru (1925/26), v Dolnji Lendavi (od 1929 do 1938), v Žalcu (od 1938 do 1941). Leta 1929 je diplomiral na višji pedagoški šoli v Zagrebu iz skupine: matematika, risanje, opisna geometrija. Med okupacijo je bil prisilno zaposlen kot risar pri raznih gradbenih podjetjih v Celju, Mariboru in Celovcu. Tam so ga gestapovci zaprli in ga odpeljali v Weimar. Ženo, rojeno Židino, mu je okupator ustrelil v Celju. Otroka sta ostala sama. Hčerka Rozalija-Ruža je učiteljica, sin Ivan je končal metalurško industrijsko šolo na Ravnah in je zaposlen v železarni.

Je našel v svetu sorodno dušo v ženi? Bila je iz preziranega sloja prekmurskih Židov, preziranega od višje židovske kaste... In ko so mu jo ubili, je bil še večji brezdomec in se je vračal domov... Otroka sta bila kdaj z njim, vsak z oprtnikom, bil jima je tedaj že tudi mati, in so korakali proti Brančurniku, romar s pesmijo...

Iz pregnanstva se je vrnil junija 1945. Služboval je na nižji gimnaziji v Slovenjem Gradcu, nato na gimnaziji v Guštanju-Ravnah 1945/46, potem zopet v Slovenjem Gradcu, nato na gimnaziji v Dolnji Lendavi. Iz Dolnje Lendave se je preselil v Dolnji Logatec in nato 1953 v Medvode, kjer je po 40-letni delovni dobi šel v pokoj in kjer živi še danes. Sedaj največ slika in modelira. Ima okrog sto izdelkov za morebitno razstavo.

In njegove slike so ljudstvu (kljub ali morda prav zaradi svoje geometrijskosti) razumljive, dišijo po našem moštu, svet ni kanil nanje svetovljanskega šampanjca...

Citre so njegove zveste spremljevalke. Rad se vrača v svoj domači kraj s citrami na hrbtu, igra in poje, sebi in drugim. Najljubša mu je pesem o Jeromelu. Zanimalo me je, kako je nastala. Lagoječi Lojz, Alojz Petrič, mi je povedal, da sta jo zložila z bratom Tonijem, sedanjim Lagojetom. Bilo pa je takole.

Jakob-Jaka Jeromel je bil vse: mizar, coklar, urar, ključavničar, rezbar in muzikant. Bil je samotar in za ljudi čudak. Stanoval je v Ravnjakovi žagi, v majhnem štibelcu dvakrat dva metra in si sam kuhal močnik in kuglice. Rad je prepeval, zelo visoko je pel, in takrat se mu je napela velika znamenita golša kot meh.

Ko sta prišla nekoč sredi tedna Lagoječa Lojz in Tonej po cokle, ki jima jih je delal Jeromel, sta ga videla, kako »plava« po bregu dol od Ravnjaka. Pol tedna je popival. Imela sta pri sebi modro kredo, hitro skočita k durim in napišeta nanje pesem, ki sta jo sproti zlagala:

Jakob Jaka Jeromel
cokel devat ne boš smeč,
prišva bo pa huda zima,
cokla pa še ledra nima.

Coklmohar Jeromel,
danes si pa pvavga mev,
jutre boš m'rv priden bit'
in cokli leder g'r pribit.

Hudo je, ko pride zima,
cokla pa še ledra nima,
poleti je pa vse drugače,
vahko se brez cokel skače.

Preljubi coklmohar Jeromel,
kdaj bojo nar'jene
moje cokle lesene,
noge 'mam bose,
me pikajo ose.

Ko sta napisala, sta se mu skrila za grm. Ko je Jeromel prebral na durih pesem, je začel robantiti in vpiti, kaj za en hudič mu je to pesem napisal. Z nohti je krempljal in kraspal pesem z duri, tolkel, jih zbil in nazadnje z nožem zrezal pesem z lesa.

Pesem o Jeromelu živi. Ko pride Lipej, jo na Fari pri Štekeljnu vsi zapojemo, od mojega štiriletnega sina Primoža do 77-letnega Lagoječega Lojza, ki ima tu svoj dom.

Slika od tam davno davno...

Vselej ostane kak dan pri nas. Moja mati, Ravnjakova hči in Lagoječi Lojz se z njim spominjajo svojih mladih let, poti v šolo, vasovanj, ovseti, steljeraj, lepih nedelj...

Ves dan sedi in citra, med delavci, kmeti in furmani je, neutrudno prepeva, pripoveduje, meditira, ob moštu in domačem kruhu, sedi dolgo v noč in potem leže na staro kmečko klop, suknjič si zloži pod glavo, in je zjutraj s soncem pokonci in spet ves dan sedi in citra...

Ko si daleč od domačega kraja zapoje in zacitra pesem o Jeromelu in tisto:

Ko t'mna nuoč storiva se,
s'm stopiv na gorico...

je spet pod Homom, doma, na ozarah njiv, kjer je živino pasel, slikal, igral in prepeval...

... pesem in pevec,
podoba, njen ustvarjalec in njegova zgodba —

mali romar v velikem svetu,
veliki romar za naš mali svet...

Marija Suhodolčan

Še iz stare — zmerom borbene Mežice

Nekaj tudi o Šumcu, ki bo kmalu dal svoje vode za oskrbo Prevalj in Raven

Današnja Mežica je bila ob koncu devetnajstega stoletja le borna vas. V strnjem sklopu je štela komaj dvajset stanovanjskih hiš, od katerih je bilo pet gostiln.

Poleg kovačev-fužinarjev (ki so bili zaposleni v fužinah ob Šumcu) in rudarjev iz bližnjih svinčenih rudnikov so te gostilne radi obiskovali tudi številni vozniki (furmani), ki so prevažali razne žagarske in gozdarske produkte iz okoli Črne naha-jajočih se žag in gozdov ter težke svinčene plošče (ploke) iz rudniških topilnic — na železniško postajo Prevalje.

Iz Mežice je lep pogled na visoko sivo Peco in na k njej se stikajoče hribe, na katerih so raztresene številne kmetije. Iz teh hribov izvirajo pritoki, ki množijo vodo Šumca.

Šumc je bil svojčas Mežičanom neobhodno potreben, saj se je ob njegovi strugi vrtelo kar trideset vodnih koles, ki so sukala kamne številnih mlinov, poganjala žagne jarme in vodna kladiva (repače) kovačnic — fužin — pokarc in stop za drobljenje smrekovih škorij.

Zaradi teh obratov je bila voda v potoku onesnažena, a kljub temu so jo uporabljale vse hiše v vasi za domače potrebe, ne samo za pranje in pomivanje, ampak tudi za pitje in kuho.

Kadar pa je ob neurjih in nevihtah postala kalna in neuporabna, je bila vsa Mežica brez pitne vode, ker v neposredni bližini in v vasi ni bilo nobenih studencev. Morali so ob takih dnevih donášati vodo iz oddaljenih izvirkov, ker vodovodne napeljave Mežica takrat še ni bila deležna.

Neke noči se je drvarski mojster Capelari močno vinjen vračal domov in je ob zgornjem toku Šumca pri Encnovem mlinu padel v potok in v njem obležal. Tri dni in noči je ležal v vodi, preden so ga našli. Vaščani pa so, ne vedoč za to, v istem času rabili vodo. Omenjeni neprijetni dogodek

je povzročil, da so se takratni Mežičani začeli zanimati za gradnjo vodovoda.

Prvi vodovod si je omislil in zgradil bogati posestnik in gostilničar Kravt. Vodo je napeljal iz studenca pri Smrečniku in so jo uporabljali le pri Kravtu za lastne potrebe.

V letu 1897 je isti posestnik dal zgraditi nov in močnejši vodovod iz studencev pri oddaljenejši kmetiji Encn. Napeljave in vode iz tega vodovoda so bili deležni še: stara šola, stanovanje takratnega nadučitelja Eberla in hiša gozdarjev grofa Thurna. Drugi prebivalci vasi pa so še vedno bili navezani na vodo iz Šumca.

Tako stanje je trajalo do l. 1926, ko sta na prošnje, pritisk in zaradi hudih borb rudarjev, delavcev in članov takratnega občinskega odbora ter učitelja Möderndorferja — s takratnimi angleškimi lastniki rudnika — le bila zgrajena nova šola in vodovod.

Borba proletariata s kapitalističnimi postojankami pa je bila dolgo tvegana, nevarna in se je navadno tudi končala z zmago kapitalizma in porazom proletariata. Tako vsaj zgodovina priča: že v starem Rimu borba Spartaka in drugih sužnjev z mogočnimi patriciji — kmečki upori proti fevdalni gospodi in še drugi. Tako se je tudi omenjena borba končala s tem, da so borbeni člani takratnega občinskega odbora biti odpuščeni in tako rekoč vrženi na cesto. Nekateri od njih so morali iti v tujino — s trebihom za kruhom. Učitelj Möderndorfer pa je moral zapustiti Mežico in Mežiško dolino.

Razmere in stanje po prvi svetovni vojni.

Mežiška dolina je bila po prvi svetovni vojni kmalu priključena k državi oziroma kraljevini SHS. Svinčeni rudnik z vsemi obrati vred je postal državna last. Za državnega sekvestra je bil dr. Cihelko.

Nekega dne meseca maja 1921 se je v Mežici nenadoma pojavil angleški lord Bergatte in razglasil po vasi, da je neka angleška družba kupila rudnik. Toda državnemu nadzorniku in sekvestru dr. Cihelki o kaki prodaji rudnika ni bilo nič znanega. Anglež pa je baje imel dokazila, podpisana od ministrstva v Beogradu.

Še isti večer je Anglež priredil veličasten miting in banket, na katerega je povabil rudniške uradnike in rudniško godbo. Banketa se niso hoteli udeležiti nekateri zavedni slovenski uradniki in tudi godba ni smela igrati, ker je prišla prepoved z orožniške postaje. Kljub temu se je banket nadaljeval. Na razpolago je bilo obilo dobre pijače in jedače in vse brezplačno za mnogoštevilne udeležence. Nekateri zavedni uradniki in delavci so hoteli tako gostoljubje Angležev preprečiti, ker so smatrali, da si bodo le-ti prilastili Mežiško dolino kot kolonijo.

Na banketu je Anglež govoril, kako da so oni (Angleži) dobrosrčni, kako znajo ceniti delavstvo ter kakšnih dobrot bo obilno deležno prebivalstvo Mežice in še in še... Izjavil je tudi, da pozna našo zgodovino in kulturo ter da so mu znani naši dolgoletni boji za svobodo. Trdil je celo, da so si prebivalci Mežiške doline — s tem, da so Angleži prevzeli rudnik — pridobili svobodo.

Vse te obljube in izjave je po prevodu tolmačev strojepisec St. Viznjak v množini

pretipkaval in razdeljeval med udeležence banketa.

Ko pa so se Angleži že nekako udomačili v Mežici, so na obljube popolnoma pozabili in so ravnali ravno nasprotno. Delavci jim niso bili dovolj marljivi. Zasluzke so jim zmanjševali. Opuščali so jih množično iz službe itd.

Tako postopanje Angležev je izzvalo ogorčenje med delavci in prebivalci Mežice in Črne. Zato se je delavstvo začelo organizirati in se zanimati, kam gre ogromni dobiček pri prodaji svinca, ker za velike potrebe občine nikdar ni bilo toliko denarja na razpolago, da bi se te krile. (Čeprav je bilo mnogo perečih in nujnih potreb.) Najnujnejše pa je bilo staro šolsko poslopje povečati — prizidati in zgraditi vodovod, ki bi dajal dovolj vode za vso vas. Angležem ni bilo preveč všeč, da bi oni morali k takim potrebam dajati od svojega dobička.

Šola je bila stara in premajhna oziroma pretesna za številne šolobvezne otroke (saj je moral biti en razred v neki privatni stavbi) in tudi stanovanjskih prostorov za učitelje ni bilo. Bilo je nujno in zelo potrebno šolsko poslopje razširiti — povečati s prizidavo. To je bila želja takratnih Mežičanov. Angleži pa baje o tem niso hoteli nič slišati in so, namesto da bi to akcijo podprli, še nasprotovali, ker so na hitro zgradili tik ob šolskem zemljišču mogočno vilo. Tako je bila povečava šolskega poslopja onemogočena.

Tako početje je Mežičane zelo razburilo. Zato so takratni občinski odborniki, ki so bili razen učitelja Möderndorferja sami rudarji, ostro nastopali proti bogatemu Angležu, ki je njihovo prizadevanje onemogočal. To je bilo vsekakor nasprotno temu, kar jim je pri svojem prihodu obljubil.

Te borbe so opisane v brošuri »Boji in napredek mežiških rudarjev«, ki je izšla leta 1926 in jo je izdala in založila organizacija JSDS in KDZ v Mežici.

O teh borbah vesta povedati tudi nad osemdeset let stara upokojenca Leopold Ozimic in Martin Komar, ki sta bila člana občinskega odbora od leta 1918 do 1926 in sta tudi deležna posledic te borbe — preganjanja in odpusta iz službe.

Šumc je postopoma izgubljal svojo vlogo. Najprej so obstala vodna kolesa šestih fužin, nato še kolesa nekaterih mlinov, žag in stop. Njegova voda se ni več potrebovala v takih množinah kakor prej. Z drugimi besedami bi lahko rekli: postal je brezposeln in nepotreben. Mirno je tekla voda v njegovi strugi. A 21. VI. 1961 je ob strahovitem neurju, ki je od severozahoda proti jugovzhodu v širini kakih osmih kilometrov zajelo Mežico in njeno okolico od Mušenika do Poljane — nenadoma zdivil in naredil ogromno škodo. Odnesele so mostove, izruval in odnašal je drevje in zemljo ter cele drvarnice s kurivom vred. Razlil se je preko bregov, si izril novo strugo, poplaval velik del Mežice, zasul s kamenjem, blatom in gramozom vrtove in travnike. Terjal je tudi človeško življenje.

Toliko o Šumcu. Povrnimo se zopet k borbam za graditev nove šole.

Leta 1923 so bile volitve treh strank.

Socialne — levičarske — rdeče, liberalne — narodne — bele in krščansko — socialne — klerikalne — črne.

Levičarska je dobila večino. Ta stranka je sestavila občinski odbor, v katerem so bili (razen enega) sami rudarji. Občinski odbor je sestavljalo petindvajset članov. Levičarji so jih imeli osemnajst, ostali dve stranki pa obe skupaj le sedem. Člani tega odbora so si prizadevali, da bi bila zgrajena nova šola, ker jim je bila povečava stare šole popolnoma onemogočena.

Leta 1925 je okrajni šolski svet prišel do spoznanja, da je za Mežico neobhodno potrebna nova šola. Višji šolski svet iz Ljubljane je povsem podprl mežiški občinski odbor pri njegovem prizadevanju. Zaradi gradnje pa sta nastala dva tabora. Eden je bil za gradnjo nove šole, drugi pa je hotel, da bi se le stara povečala, če drugače ne, pa v višino in nadzidavo. Višji šolski svet je uvidel, da se mora zgraditi nova šola, in sicer osemrazredna osnovna s štirimi razredi meščanske šole. Večino denarja za gradnjo je morala dati angleška rudniška družba kot največji plačevalec davka. Toda ta se je vedno otepala na razne načine tega plačila. Zato je bil občinski odbor vedno v borbi s to družbo.

Ker je socialnodemokratska stranka prevladovala, so tudi govorniki te stranke večkrat prihajali iz Ljubljane in Maribora na shode, kjer so imeli razna predavanja. Eden izmed njih je v svojem govoru primerjal kapitalizem z gnojem. Dejal je, če gnoj na kupu leži, nima od njega nihče koristi, če pa se raztrosi po njivi in podorje, se kmalu pokaže njegova korist. Prav tako je s kapitalom. Nadaljeval je: »Pri vašem rudniku se delajo veliki dobički s prodajo svinca. Od tega dobička pa vi delavci-rudarji le malo dobite. — Treba bo dognati, na kateri kup se steka dobiček od proizvodnje in prodaje svinca — da za vaše potrebe nič ne preostaja.«

Taka predavanja so dala pogum članom stranke in članom občinskega odbora, da so se začeli resneje zanimati za to zadevo. Z učiteljem Möderndorferjem (ki je bil najbolj navdušen za gradnjo šole) so začeli poizvedovati pri upravi rudnika, da bi dobili čimveč denarja za gradnjo šole.

Da bi se bogatim Angležem delavci predrznili tako rekoč na prste gledati, kam da oni dajejo ves dobiček od mežiškega rudarstva, je bilo nekaj nezaslišanega. Zato so urade premestili oziroma preselili v Zagreb. One delavce, ki so se za njihove dobičke zanimali, so enostavno odslovili in jih tudi izselili iz rudniških stanovanj.

Šolo so začeli graditi septembra 1925. Gradnjo je prevzelo podjetje »Slograd« iz Ljubljane. Takrat se je intenzivneje začelo razmišljati tudi o neobhodno potrebnem vodovodu. To gradnjo je prevzel občinski odbor v lastno režijo. Obrnili so se na velikega župana v Mariboru za posojilo. Izplačilo posojila je bilo poverjeno slovenjegraški posojilnici.

Vodovod in šola sta bila dograjena leta 1926. Septembra istega leta je šola že sprejela prve šolarje. Mnogi šolarji so se z leti izsolali in izobrazili ter s tem prišli do boljšega kruha in do lažjega življenja.

Ne bi bilo napačno, da bi današnja mladina, ki se izobražuje v tej šoli, vedela, s kolikšnimi težavami se je bilo nekdanj treba boriti za nastanek šole, ki jo oni obiskujejo.

UVEDIMO IN VZDRŽUJMO DISCIPLINO UPORABE PRAVIH ZAŠČITNIH SREDSTEV

Zaradi pogostih primerov poškodb oči, ker prizadeti ne uporabljajo ustreznih zaščitnih očal in obrazne zaščitne mreže, bo podjetje dodatno — kazensko obremenjeno.

To pa ni več pametno, zato je sklep delavskega sveta, da se poostri disciplina uporabe zaščitnih sredstev. Obratovodstva, ki tega ne bodo uvedla, bodo kazensko obremenjena za vsak tak propust.

Sodelavci, uvedite in vzdržujte red predvsem sami, za vid gre, ki ni nadomestljiv.

Tudi jeklo še brizga po nogah in teče za čevlje, ker pri ulivanju neki ne uporabljajo predpisane azbestne zaščite oziroma zaščitnih gamaš.

V valjarni oplazijo žile itd., kajti tudi tu niso polno uvedene zaščitne gamaše.

Ekonomske enote, glejte na to in uvedite red. Toliko nesreč homo preprečili, če homo dosledno uporabljali prava zaščitna sredstva.

Tu gremo včasih prav krivo pot. Opuščamo disciplino in mislimo na vsemogoče drugo. Na primer poleti je kar živahno iskanje tistih lažnih »zaščitnih« očal z aerodinamično linijo, ki se pojavijo iz te zaloge kdaj pa kdaj tudi na plaži. To ni nič in teh fičfiričev ne homo nabavljali več, ker čisto ničesar ne ščitijo.

Na zaprašenih mestih zahtevajte in uporabljajte prašne ščitnike. Kakršne boste želeli, homo oskrbeli — samo take, da tudi kaj zaležejo.

Obratovodstva — dopolnite pravo zaščito po delovnih mestih, upostavite in vzdržujte disciplino, pa bo takoj polovico manj nesreč in škode pri delu.

Nam upokojemcem, ki objavljamo ta pričujoči opis, bi bilo vseč in prav, da bi javnost, posebno pa še oni nezadovoljneži in nergači, ki škilijo in stremijo za dobrotami in ugodnostmi v tujih državah, domačih pa nočejo videti in priznati, spoznali današnji napredek v naši domovini. Na primer: borci osvobodilnega boja v naši državi so deležni spoštovanja in drugih ugodnosti, medtem ko so si dosluženi vojaki (veterani) in vojni invalidi v stari Avstriji morali z dovoljenjem cesarsko-kraljeve oblasti, z lajnami ali s kakim drugim brenkalnim instrumentom — hodeč iz kraja v kraj in od hiše do hiše, služiti vsakdanji kruh. Pokojnine, kakor smo je mi dandanes v naši domovini deležni, takrat navadni delavci niso imeli.

Tudi slovensko ljudstvo je bilo zapostavljeno — zaradi nemško nacionalističnega »südmarkovskega Schulvereina«, ki je imel nalogo Slovence ponemčiti z geslom: biegen oder brechen (upogniti ali zlomiti). Člane skromnih pevskih društev, če so po vasi ali v gostilnah peli slovenske pesmi, so klicali na zagovor v sodišča in še mnogo drugega.

Če so se v kraljevini SHS napredni delavci zavzemali za boljšo izobrazbo delavskih množic, so jih smatrali za komuniste in državi nevarne elemente ter jih zapirali.

Enako se je zgodilo tudi prej omenjenim članom mežiškega občinskega odbora, ki so bili zaprti v celicah z velikim rdečim napisom »Komunisti«.

Pripomba: Lani, to je leta 1962, je minilo šestintrideset let, odkar je bila zgrajena šola. Nekaj članov takratne borbe za gradnjo šole še danes živi. Leta 1941 bi bila morala biti proslava petindvajsete obletnice. Govorilo se je takrat, da bo proslava za trideseto obletnico. Do danes, po šestintridesetih letih, še ni bilo take proslave. Vprašanje je, zakaj ne?

Zapisali:

Leopold Ozimic
Ivan Travnekar
Martin Komar
Jože Gradišnik

Ukaz rdečega zmaja — nova mladinska igra Leopolda Suhodolčana

Prevaljska Svoboda je skupaj z osnovnošolskim pionirskim odredom 6. aprila letos krstila novo mladinsko igro domačega pisatelja Leopolda Suhodolčana »Ukaz rdečega zmaja«. Glasbo je za igro napisal skladatelj Radovan Gobec, medtem ko je naštudirala pesmi in plese, režirala igro in vodila šolski orkester Mira Stresova.

Igra je spojina sodobne snovi in pravljčnih elementov. V njej gre za tradicionalni boj med dobrim in zlim, v katerem zmaga dobro.

Pijan šofer se zaleti z avtom, pa hoče zvaliti krivdo na nedolžnega dečka, ki da mu je avto ukradel. Dečkovi tovariši se zberejo v družino Rdečega zmaja. Papirnata igrača zraste v simbol dobrote in pravičnosti, otroci pa razkrinkajo krivca.

Delo je polno besedne in situacijske komike, prepleteno s pesmimi in plesi. Živa scena Darinka Plevnika in pravljčni rekviziti — medved, sneženi mož, ples balončkov

— so prava paša za oči, skratka: igra mora pritegniti otroke, pa tudi odrasli se za dve uri sprostijo ob njej.

Od igralcev gre priznanje sosedi Fruli — Liziki Ličnovi, Tinču — Vojku Bračku in poštarju — Jožetu Angelu. Vseh seveda ni mogoče naštet, ker jih je bilo enostavno preveč.

Posebno priznanje zasluži požrtvovalna režiserka Mira Stresova. Voditi in učiti ansambel nad 50 igralcev in glasbenikov, pri tem pa tako tekoče izpeljati predstavo, da človek ne ve, ali so bili boljši tisti na odru ali oni iz orkestra pod njim, to je veliko delo.

Na kraju še priznanje prevaljski Svobodi, ki deluje v zelo neugodnih pogojih, pa vendarle tisto, kar napravi, napravi kvalitetno. Škoda, da igralska družina s tako bogato tradicijo, ki ima toliko mladih talentov, ne igra pogosteje.

n. r.

Ob prazniku mežiške doline

(Spremljava po domačem radiooddajniku ob letošnji slovesnosti)

Pravzaprav je težko strniti našo osvobodilno borbo, kot se je razvijala tam okoli Pece in po Koroškem, v kratko pripovedovanje, saj je zgodovina Mežiške doline tudi zgodovina vseh koroških Slovencev.

Pred 20 leti, nekaj dni zatem, ko je prišel v koroške gore komandant severne slovenske vojske Franc Rozman-Stane in ustanovil koroški bataljon, samo nekaj dni zatem je ta prekaljeni španski borec povedel partizane koroškega bataljona preko Pece in izvedel z njimi drzni napad na Mežico, kar je silno vznemirilo Nemce.

Pomlad 1943 je že itak pomenila za nacistično Nemčijo začetek konca, Rusi so jih namreč zdrobili pri Stalingradu, enako usodo so doživljali Nemci tudi v severni Afriki od Angležev. In v tem stanju je prišel za Nemce tedaj še upor na Koroškem, v sami notranjosti nemškega rajha.

Zadeva okoli naših Korošcev je zares zanimiva! Brž ko so Nemci leta 1941 priključili Koroški tudi Gorenjsko, se je narodnostna zavest koroških Slovencev silno okrepila, zato so Nemci že v jeseni 1941 zaprli staro mejo na Karavankah, toda

osvobodilna misel je kljub temu prehajala preko gora. Začetke OF zasledimo kaj kmalu tam pri Železni Kapli, v Kortah, Selah, v Beli, po Obirskem. Prvi aktivisti OF so odšli že poleti 1942 iz Gorenjske na Koroško, zato sta koroški gaulajter Gainer in Grazioli sklepala junija 1942, kako bi vendar uničili slovensko osvobodilno gibanje. Toda naša borba je šla po načrtani poti naprej. Proti koncu avgusta 1942 so morali Nemci mobilizirati delavce v Mežiški dolini, da so z njimi hajkali za partizani Kranjčevega bataljona, ki je prišel iz Dolenjske čez Gorenjsko in Koroško v severno Slovenijo. Te partizane poznamo kot poznejše borce pohorskega bataljona. V pozni jeseni 1942 je imela tudi Mežiška dolina prvo partizansko četo. Sneg še ni povsem skopnel, ko je četa prerasla v bataljon, obiskal jih je takratni komandant druge grupe odredov Stane, ki je z akcijo na Mežico v noči na 4. april 1943 razpametel ogenj naše osvobodilne borbe na vso Koroško. — So pa še tudi druge važne zanimivosti! Na Peci je bil že od pozne jeseni 1942 tudi sekretar koroškega okrožja KPS tov. Matjaž. Njegovo poslanstvo je bilo dokaj težko, z besedo in stalnim prepričevanjem je širil ideje osvobodilne fronte ter vzgajal mladince tako dolgo, da so prostovoljno vstopili v partizanske vrste in postali zavestni borci, ko je večja skupina domačinov naredila prvi izpit ob napadu na Mežico.

Naša Mežiška dolina, sploh naša Koroška, je dala že leta 1943 veliko pomoč ostali Sloveniji. Takoj po napadu na Mežico je odšlo 12 koroških partizanov na Pohorje; poznamo jih kot Bogdanovo četo. Poleti 1943, ko je bila ustanovljena Šlandrova brigada, kot prva štajerska brigada, je Koroška dala zanjo 320 borcev, ki so se takoj nato napotili preko Save na Dolenjsko, saj je tedaj že dišalo po italijanski kapitulaciji. In še enkrat v tistem letu smo videli Korošce, ko jih je IV. operativna cona poklicala konec decembra 1943 na Pohorje, kjer so 7. I. 1944 ustanovili pohorsko ali Zidanškovo brigado, v katero se je vključilo tedaj 96 koroških borcev. Zares, vsa čast Koroški in njenim sinovom!

Posebno veliko začudenje in preusmeritev v korist naše osvobodilne borbe pa so povzročili med koroškimi Slovenci Nemci sami. Vemo namreč tudi to, da so Nemci takoj po priključitvi Avstrije mobilizirali v svojo vojsko tudi koroške Slovence. Ko pa so tudi ti bežali februarja 1943 tam od Stalingrada in Kavkaza nazaj, so videli številni koroški Slovenci tam po Ukrajini, južno od Harkova in Rostova pokrajino »Neukärnten« ali Novo Koroško z nazivi vseh koroških vasi. Nemci so namreč spomladi 1943 nameravali preseliti 50.000 koroških Slovencev v Ukrajino. Poraz pri Stalingradu je preprečil ta nemški načrt. Tu pa je tisti razlog, da so koroški Slovenci-dopustniki množično bežali ob prvi priložnosti med partizane in eden takšnih je bil tudi komandant koroškega bataljona, narodni heroj France Pasterk-Lenart, ki je padel pred 20 leti ob napadu na Mežico.

Kmalu po prihodu XIV. divizije v severno Slovenijo sta pričela na Koroškem z akcijami vzhodno- in zahodnokoroški odred, ki sta izvajala napade pod enotno komando, pod vodstvom štaba koroške grupe odredov. V drugi polovici leta 1944 je prav

Montažne hiše na Čečovju

(Glej »Koroški fužinar« št. 12 a 1962)

Čeprav je na Čečovju zmerom in vse prav izpadlo, pa se za te ute ne moremo navdušiti. Ali ne bi kazalo uporabiti prostor za nekoliko večje hišice, ko sta temelj in streha že tu. Pri nas na Koroškem je kmalu tolikšna družina, da sobe na vrhu prav pridejo

VKO izbojeval eno najsijajnejših zmag, ki jo poznamo kot bitko pri Črni na Koroškem in je odjeknila daleč po svetu, saj je prejel komandant KGO — narodni heroj Franc Simončič-Gašper posebno pohvalo zavezniške komande v Evropi. Razumljivo, da pripada čast za veliko junaštvo prav vsem koroškim borcem.

Leto 1944 je pomenilo pravzaprav splošno ljudsko vstajo v vsej severni Sloveniji. V poročilih takratnih okrajnih komitejev in okrajnih odborov OF zares beremo, da je bilo ljudstvo našega koroškega kota skoraj povsod stoodstotno na strani naše osvobodilne borbe, še prav posebno izven dolinskih središč, ki so jih držali Nemci do konca vojne v svoji oblasti. Takšnemu ugodnemu stanju pa sta predvsem pripomogla še dva faktorja, ki sta bila pravo-

časno ustanovljena; od spomladi 1944 je bilo celotno slovensko koroško ozemlje združeno v pokrajinski odbor OF za slovensko Koroško. Sekretar je bil Karel Prušnik-Gašper, partijske posle oblastnega komiteja KPS za slovensko Koroško pa je vodil naš stari znanec inž. Pavle Žaucer-Matjaž. Ni torej čudno, da so se v enotni osvobodilni borbi hkrati razplamtele vse koroške pokrajine, tako Zila kot Podjuna, Rož in Gure, pa Svinjska planina in Golica, zato je bilo spomladi 1945 od naših Libelič in Kotelj tja do Bistrice na Zili preko 2000 raznih antinacističnih odborov, pri čemer so mnogo pripomogle tudi koroške partizanske tehnike Obir, Netopir, Celovec, Velikovec in druge.

To so le nekateri drobni podatki v zvezi z obletnico začetka oborožene borbe na

Bralce »Fužinarja« smo že v eni prejšnjih številkih seznanili z urbanistično problematiko na Ravnah. Med drugimi parcialnimi zazidavami smo na biroju izdelali tudi ureditveni načrt za južni del Čečovja. Kompleks je delno že pozidan z vrstnimi in individualnimi hišami; po ureditvenem načrtu bodo na tem delu Čečovja zgradili še tri polstolpice s skupno 51 stanovanji, štiri vrstne hiše — skupno 19 stanovanj, ter na vzhodnem pobočju proti Kameniku pod gozdom 19 individualnih montažnih hišic.

Po večkratnih diskusijah med predstavniki železarne Ravne in projektanti urbanističnega biroja smo se odločili za gradnjo lesenih pritličnih montažnih hišic, ki jih proizvaja lesno industrijsko podjetje »Jelovica« iz Škofje Loke. Od projektov, ki so bili na razpolago, smo izbrali dva tipa, ki po svojih dimenzijah in notranji ureditvi najbolj ustrezata našim razmeram. Teren, ki je na razpolago za gradnjo, bo treba najprej asanirati. Nujno je treba položiti drenažne cevi ter preusmeriti vodo, ki pronica s pobočja Navrškega vrha, da ne bo več zamakala predelov stanovanjskega naselja. Ko bo teren osušen, se bo sam utrdil, in ne bo več problematičen za gradnjo manjših objektov. Normalno bi bilo, da bi najprej uredili v tem predelu ceste, ki so sedaj vse prej ko dobre.

Zaradi razgibanega terena bomo morali za vsako stanovanjsko hišo posebej določiti točno nivoletno klet oziroma pritličja, preveriti najboljši dostop do objekta ter možnost parkiranja in garažiranja.

Objekti bodo vsi podkleteni, zaradi nagiba terena bodo kleti gledale delno iz zemlje. Vse do kletne plošče bodo lahko posamezni investitorji izvajali dela v lastni režiji, nakar bo ekipa podjetja iz »Jelovice« montirala celotni gornji del hiše z instalacijsko baterijo in vsemi vgrajenimi elementi opreme. Izbor materialov za notranjo ureditev prostorov je odvisen od zahtev posameznega investitorja (omet ali tapete, ladijski pod ali parket itd.).

Za ilustracijo gornjih vrstic prilagamo prospekt podjetja »Jelovica«, da se bodo posamezni interesi lažje odločili za gradnjo montažne hiše.

Koroškem, spomladi 1943 v Mežici. Komandant partizanskega bataljona, ki je napadel leta 1943 Mežico, je bil koroški Slovenec, doma onstran versajške meje; praznik Mežice, današnji veliki dan Mežiške doline ni samo praznik naših Slovencev ob Meži, to je dan vseh koroških Slovencev, ki so se uprli nacistični tiraniji, da bi zaživel v svobodi, pa tudi v združenji Sloveniji.

Bogdan Žolnir

TUDI POLETI ŠE KAR GRE

V zadnji neki številki smo povedali, da je ob zmružovanju na Ravnah z vodovodi navsezadnje še kar fletno: pustiš pač pipe odprte, pa se varujejo zmružline, kakor se vedo in znajo. Seveda, neke prizadene, ker voda poide, ampak na kaj vse naj bi se človek oziral na tem ljubem svetu.

Tudi poleti je pri nas zadeva z vodo kolikor toliko brezskrbna, čeprav kdaj suši. Toliko je še že priczuri, da lahko na nižjih napeljavah pošteno opereš kak avto oziroma poškropiš gredo. Oni na višjih legah bodo seveda spet godrnjali, ampak to jim takó ne uide, je pa le, kar je.

Tla so bila postelja, čevlji pa blazina

— zapiski partizana interniranca

Dne 15. avgusta 1944 sem šel prostovoljno v partizane, in sicer iz Pliberka. Še isti dan proti večeru sem prišel preko Pece v Toplo. Takrat je bil 3. bataljon koroškega odreda pri Frajmutu. Komandant bataljona je bil Modras (Konečnik). Bil sem dodeljen prvi desetini kot strelec, čez nekaj dni so mi dali mitraljez. Ko je tovariš Modras bil premeščen v štab odreda za operativnega oficirja, ga je nadomestil Brico, nato je bil določen za komandanta bataljona Šavta Joža.

Bil sem pri raznih akcijah kakor tudi pri raznih borbah. Po akcijah, kakor po navadi, so nas še isti dan prišli Nemci hajkat. Če smo imeli dobro zasedo, so bili Nemci gotovo poraženi. S policijo nismo imeli veliko opravka. Kadar so nas napadli, smo jih z lahkoto odpravili. Gestapovci ali SS-ovci so bili bolj zakrknjeni, kajti njih je bilo zmeraj težje odpraviti s položaja, kljub temu, da so bili poraženi.

Meseca oktobra sem bil dodeljen minerskemu vodu. Za vodnika je bil neki Marjan. Tam sicer ni bilo borbe, ampak je bilo naporno. Podnevi smo hodili, ponoči pa smo minirali. Naš teren je bil Dravograd-Pliberk. Tam sem bil tri tedne. Ker sem si izvil nogo v gležnju, sem bil za to hojo nesposoben, zato sem se vrnil nazaj v bataljon, ki je takrat bil v Koprivni. V bataljonu sem bil do konca meseca novembra, kjer sem tudi zbolel. Imel sem močan išijas, tako da skoraj nisem mogel hoditi, in tako sem prišel v pokretno bolnišnico, ki je bila v bližini Solčave.

V začetku meseca septembra so napravili Nemci generalno ofenzivo. Takrat so udarili na Štajersko, zato smo morali iti iz te bolnišnice. Od tam smo šli v Luče, kjer se nas je že precej nabralo, in še v temi krenili v Podvolovlek. Tam je bilo že precejšnje število ljudi. Tu smo bili iz pokretne bolnišnice ter starci, ženske in otroci. Bilo nas je nekaj čez sto. Ker so Nemci že zavzeli Ljubno in prodirali proti Podvolovleku, sta prišli dve brigadi na pomoč ter zadržali Nemce, da jim ni šlo tako gladko. Med Ljubnim in Podvolovlekom so brigade obkolile Nemce ter jih zadržale cel dan, da smo mi mogli nadaljevati pot proti Veliki planini. Imeli smo s seboj dvojce glav živine, ki pa je nismo mogli prignati do vrha, ker je bil prevelik sneg. Edino mule so zdržale to naporno pot. Nemci so med tem časom dobili pomoč, predrli obroč ter ropali in požigali. Kljub temu, da so se brigade srdito borile, so Nemci prodirali proti Veliki planini celih deset dni. Nemcev je bilo zelo veliko. Neki komandant nam je sporočil, da tako ne bo šlo dalje, ker pač ni več hrane, obenem pa smo bili noč in dan v snegu. Zاپovedal je, naj se po majhnih skupinah prebijemo skozi in naj gre vsak na svoj dom. Ta komanda je napravila precejšnjo paniko med civilisti in partizani. Jaz sem se priključil skupini, ki je srečno prišla v Solčavo. Tam Nemcev ni bilo več. Nato sem šel v Koprivno ter se javil pri obveščevalnem oficirju (Kader-Mozgan). Tam sem ostal za obveščevalca.

Dne 8. januarja 1945 sva šla s Kadrom čez Peco proti Globasnici. Ko sva se bližala

dolini, sva šla v precejšnji razdalji drug za drugim. Šel sem spredaj ter prišel v zasedo in nisem mogel skočiti nazaj, temveč sem treščil nižje v dolino. Kljub temu sem dobil košček granate v nogo. Nato sem spremenil smer in odšel pod Peco, da bi šel čez Heleno in v Toplo. Nad Libučami me je ujela policija iz Pliberka in me odgnala v Pliberk. Tam sem prespal eno noč v meščanski šoli. Nekaj časa so me zasliševali, drugi dan pa odpeljali v Dravograd. V Dravogradu so me takoj odgnali v bunker, kjer nisem mogel ne ležati ne stati. V bunkerju je bilo polno blata in vode. V njem sta bila tudi Franc Kotnik iz Kotelj in neki Beno z Dobrij.

Drugi dan so pripeljali še Gradišnika Hermana iz Holmeca, katerega so čez nekaj dni raztrgali policijski psi. Še istega dne so mi pobrali vse, kar sem imel v žepih, vezalke, pas itd. In tako smo morali ves dan držati hlače na sebi. Hrana je še kar bila, samo da smo bili vsak večer pretepeni s pestmi. Ko so me zasliševali, so mi izbili zobe ter zlomili nosno kost. Bil sem tako strašno zdelan, da me moj sotrpni ni spoznal. Tam je bilo precej gestapovcev, in to nekaj Slovencev, Nemcev in Rusov. Glavni komandant je bil Čeh; ta mi je spravil zobe v red. Tam sem bil pet dni. Nato so nas pobrali iz vseh celic, nas odgnali na postajo in nato v Celovec. Sprejem je bil v Celovcu zelo krut. Dali so nas v 75. celico, v kateri nas je bilo zelo veliko. Spali smo slabo, kajti tla so bila moja postelja, čevlji pa blazina. Hrana je bila slaba in zelo malo je je bilo. Večkrat smo bili lačni. Uši so se kar sprehajale po podu in po nas. V Celovcu nas niso zasliševali, samo nekatere so poklicali na delo in se potem niso nikdar več vrnili. Tam sem bil osem dni. Zgodaj zjutraj so nas zbudili ter nam vrnili vse naše reči, potem pa nas odgnali na postajo. Dali so nas v živinske vagonce. Ujetnikov je bilo nekaj čez petdeset. Bili smo iz raznih držav. Vožnja je bila zelo dolga in spremljala nas je huda lakota. Vozili smo se dva dni in dve noči. Zgodaj zjutraj smo se približali Dachauu. V vagonih so nam spet pobrali vse naše reči, katere so nam šele pred kratkim vrnili. Od postaje smo hodili nekaj časa peš, da smo prišli do velikih vrat, na katerih je pisalo »Arbeit — macht frei«. Tam so nas sprejeli »blokači«. Ti moške so bili močni in so zelo dobro izgledali. Ker smo bili zbegani in zastrašeni, so nas tolažili, da je v Dachauu prav dobro in da ni nobene lakote. Saj se lahko prepričamo, ker tudi oni zelo dobro izgledajo. Ni bilo dolgo, ko so nekateri že sprejeli njihovo vpljudnost v obliki krepkih zaušnic. Jaz sem bil zmeraj bolj v sredini. Saj nikdar nisi bil varen pred branci in zaušnicami. Zaenkrat so nas spravili v barako, kjer smo čakali jutra. Bili smo seveda dobro zastraženi. Ti moške so nosili črne plašče, od zadaj pa so imeli širokim srebrnim trakom všiti X, na desnem rokavu pa napis »Blockführer«, pač v kateri blok je spadal.

Ko se je začelo daniti, so nas spravili vse premražene v neko pisarno. Tam so nam pobrali vse, kar smo imeli pri sebi, nas

slekli do nagega in zahtevali od nas podatke. Potem so nas še ostrigli in smo odšli v kopalnico. Kopalnica je bila lepo urejena. V njej se je lahko kopalo kar sto ljudi. Notri se je že kopalo precejšnje število. Ko sem videl te grozno suhe ljudi, me je kar spretel mraz od nog do glave. Tisti, ki je bil prej debel, mu je bila sedaj koža trikrat prevelika.

Po kopanju so nas preoblekli v civilne obleke s prišitkom X proti barvi. In tako smo prišli v blok št. 22. Blok je bila baraka, razdeljena na štiri dele. Jaz sem prišel v tretjo sobo. Tam je bilo že nekaj sto ujetnikov. Ti ujetniki so bili iz vseh držav. Od začetka smo se še kar lepo razumeli, potem pa smo se zaradi velike lakote nekako od-tujili.

Notri v baraki — karanteni — ni bilo poštenega dela. Zjutraj smo vstali ob 6. uri, se šli umivat, potem je bil zajtrk. Kava je grenka. Potem smo odšli pred karanteno. Tam smo morali hoditi gor in dol do pol-dneva. Prostor je bil majhen, tako da smo med hojo suvali drug drugega. Učili smo se pozdravljati gestapovce in tako smo se morali vrteti do kosila. Za kosilo je bila voda s korenjem, kolerabo, zeljem, fižolom itd. Vse to je bilo zelo redko, skoraj sama voda. Po kosilu smo se spet šli »vrteti« nekaj časa, potem pa v sobo iskat uši. Čez eno uro so prišli kontrolorji kontrolirat, če smo res v redu pobrali vse uši. Gorje tistemu, ki so našli pri njem uš! Ta je dobil kos kartona, na katerem je bila napisana njegova številka in zvečer je prišel gestapovec pobirati tiste nesrečnike. Te so gnali v kopalnico, tam so morali oddati svojo obleko in so celo noč morali čakati na svojo obleko v ledeno mrzli kopalnici popolnoma nagi.

Zvečer pa je bila spet čisto redka juha, zraven pa kruh-komis, ki se je delil na dvanajst oseb. Ta kruh smo morali imeti do drugega večera. Postelje so bile vgrajene kot kakšni zajčniki. Zaradi prevelike gneče, ker je pač bilo vse zasedeno, so nas pretepali z bikovkami.

Lakota je bila vsak dan hujša. V karanteni sem bil tri tedne. Potem smo šli na kopanje za barakami. Tam sem prvič videl na kupe zravnanih mrličev. Vsak je imel na nogi pritrjen na palcu listek, kjer je bila zapisana njegova tekoča številka. Takrat sem popolnoma izgubil upanje, da se bom še kdaj vrnil v domovino. Seveda sem bil tega že nekako navajen, saj je v naši baraki umrlo skoraj vsako noč precejšnje število ljudi.

Ko smo prišli iz vode, smo bili tako izčrpani, da smo komaj prilezli iz kopalnice. Od takrat naprej sem se zelo pazil tuša. Oddali smo civilno obleko ter dobili cebraste.

Ko smo odšli nazaj v barako, sem imel priliko videti, kako smo zastraženi. Dachau je bil lepo urejen. Pred vsako barako sta rasli dve brezi, med barakami je bila široka cesta in velik prostor, ki so mu pravili »apel-plac«. Tam je bilo tako čisto, da nisi našel niti šibice na tleh. Dachau je bil zelo dobro zastražen, tako da je bil beg nemogoč. Okoli teh barak je bila žična ograja s tokom, nato tri metre visoka zidna ograja in štirje

visoki stražarski stolpi. Na stolpih so bili protiavionski mitraljezi.

Nato smo bili premeščeni v 27. blok. Tam v četrti sobi nas je bilo še veliko več kot prej v karanteni. Mi smo bili sedaj pripravljeni za zunanjo komando. Vstajanje je bilo ob 3. uri zjutraj in to z največjo brzino. Tisti, ki je bil zadnji, jo je že dobil z bikovko. V teku sem pograbil porcijo kave ter odfrčal naprej in mimogrede pil kavo, kolikor je pač nisem razlil. Potem smo prišli na zbirališče — »apel-plac«. Apel-plac je bil velik kot nogometno igrišče. Tam se nas je zbralo okrog tisoč ljudi ter so nas grupirali po petdeset mož skupaj. Skupine so nazivale po abecedi. Nato so prišli kapi in SS-ovci s svojimi policijskimi psi. Blokač je dal komando, da naj izstopijo vsi tisti, ki so bolni. Če jih je od tisoč stopilo iz vrst več kot dvajset mož, so jih pretepli in nagnali nazaj v skupine. Večkrat je kdo obležal od onemoglosti.

Ob 6. uri so prišli rokodelci, ki so imeli črne obleke in prav tako zadaj prišit X. Ta skupina je stala precej daleč od nas. Imel sem občutek, da so s tistimi ujetniki veliko lepše ravnali kot pa z nami.

Ob 7. uri so odšli rokodelci, šele potem smo mi dobili povelje za odhod na delo. Bili smo »zunanja komanda«. Hodili smo nekaj časa peš, nato smo prišli do postaje. V vagonih so nas že čakali kotli z juho. V enem vagonu je bilo petdeset mož. Ravno med delitvijo juhe so priključili stroj in to s tako brzino, da nas je vrglo na tla. Od tega kosila smo imeli zelo malo, saj je šlo skoraj vse po tleh. To se je dogajalo dnevno.

Ko je bilo tega konec, smo se odpeljali v München. Tam smo morali popravljati železnice, spravljati ruševine itd. Delo je bilo naporno, lakota pa zmeraj hujša. Ko smo odstranjevali ruševine, smo večkrat našli kakšen odpadke čebule, krompirja in kaj podobnega. Bili smo tega takrat najbolj veseli, saj je bilo za nas kot najboljša slaščica.

Večkrat, ko smo brskali po smetišču, je nastal tudi pretep. Spomnim se še, kako smo imeli na neki ulici delo (smo namreč pospravljali) in je pripeljal mimo traktor s prikolico krompirja. Pri vožnji ga je nekaj stresel in mi smo takrat planili po njem. Seveda brez tepeža to ni šlo. Imel sem srečo, da sem prišel do enega krompirja. Pojedel sem ga s tako slastjo, kot bi bil najboljše kuhan.

Nekega dne sta ušla dva ujetnika iz druge skupine. To sem zvedel šele potem, ko smo nehali delati. Delo se je končalo ob 16. uri. SS-ovci so bili zelo razkačeni, kapi pa zbegani. Za kazen smo morali stati in čakati ta dva ujetnika. Tam smo bili od 16. do 23. ure. Ujetnika so iskali s policijskimi psi. Čez nekaj časa je privlekel pes eno od ujetnikovih oblek. Toda ujetnika niso ujeli, ker sta se preoblekla.

Potem so nas nagnali v vagone. V vagone sami nismo mogli priti, ker smo bili pre-slabi. Morali smo pomagati drug drugemu in se tako nekako zvleči v vagon.

Ko smo izstopili, smo se morali postaviti v vrste. Držali smo se za roke. Eden od ujetnikov se je malo opotekel v stran od izčrpanosti. To je opazil SS-ovec in ga ustrelil v nogo.

Krogla pa se je odbila od kamna in zadela drugega ujetnika v stegno. In tako smo

sedaj imela dva ranjenca, ki smo ju vlačili s seboj v Dachau.

Tam so nas zopet postrojili in klicali vsakega po imenu. Ko je prišel kapo do sredine, se je zmotil in spet začel od kraja. Čeprav je klical na ves glas, ga vendar desno in levo krilo ni slišalo in tako so ponavljali vso noč.

Ob 3. uri so nas zopet šteli in pripravljali nazaj na delo. Ranjenca so šele po končanem štetju spravili v barako.

Takrat je bilo obupno. Dnevno smo morali stati od 3. do 7. ure pa od 16. do 18. ure. Ob nedeljah smo čistili barako, se kopali in iskali uši. — Nekega popoldneva je prišel »ober-kapo«, ki nam je povedal veselo vest, da ne bo treba več zmrzovati, češ da imajo takšen stroj za dezinfekcijo, da bomo dali pri enem oknu obleko notri, pri drugem pa jo dobili ven. Potem so prišli drugi ujetniki z vozom ter pobrali obleko in dve odeji. Ostala nam je samo ena odeja. Ko so voz nabasali in ga odpeljali, smo morali sedaj čakati tri dni na svoje obleke popolnoma nagi, samo z eno odejo. Tisti čas nismo hodili delat, ampak smo šli samo stat pred barako, da so nas prešteli. Tam nas je premrazilo do kosti. Tretjega dne proti večeru so nam pripeljali obleko. Na vozu sta bila dva moža, ki sta z vilami metala vse zmešane obleke na tla. Ker je bilo vse zmešano, nobeden ni dobil svoje nazaj. Tisti, ki ni dobil prave obleke s številko in obenem ni vedel za svojo številko, pač ni dobil hrane.

Ker je večkrat pri kosilu ostalo juhe, so se zmenili, da nam bodo dajali dodatek. Zaradi prevelikega ruvanja za dodatek so se zmenili, da bodo dajali dodatek po narodnostih.

Najprej so dobili Rusi, Poljaki, Francozi, Italijani in nato bi morali dobiti Slovenci. Namesto dodatka so jih dobili z bikovkami. Ker so Slovence vsi sovražili, nisem stopil v vrsto.

Kapov je bilo veliko število in to večinoma Poljaki in nekaj Rusov. Bili so zelo kruti in krvoločni. Francozi so imeli privilegij, ker so pač dobivali vsak mesec paket od Rdečega križa. Tisti ujetniki, ki so kadili in so menjali svoj kruh za cigarete, niso videli svobode.

V Dachauu je bilo več razredov. Jaz sem spadal v tretji razred. Mi smo bili politični ujetniki.

V sobi se je število mrličev povečalo, ker je razsajal tifus. Ker se je bližal konec vojne, smo imeli zmeraj manj hrane.

Židje so imeli mnogo posla, da so vozili mrliča in jih pokopavali, ker je bil krematorij že prenasit. Trupla so peljali nekaj kilometrov od Dachaua.

Ker se je bližal konec vojne, nismo hodili več na delo. To pa zaradi tega, ker so nekaj naših ljudi že ranili Amerikanci z letali. Proti koncu vojne sem tudi jaz zbolel ter ležal s svojimi sotrpini na tleh. Pet dni sem ležal med trupli.

Živa sva ostala samo dva. Hrane je bilo prav malo. Ko sem že vstal, sem bil tako slab, da sem se kar opotekal. Bili smo dnevno pripravljeni za transport. Slutili smo, da se bliža konec vojne. SS-ovci so bili nekako zbegani ter smo videli, kako so nakladali razno blago in ga odpeljali. Bili smo cele dneve pripravljeni za transport. Tedaj nas je prišel »ober-kapo« pozvat od A do P. Tudi jaz bi bil prišel na vrsto, pa me med

tem časom ni bilo v baraki in tako sem imel srečo, da se nisem udeležil tega transporta. Ko so iz vseh barak nabrali osemnajst tisoč ljudi, so jih odpeljali neznano kam. Kakor sem potem zvedel, je od tega transporta prišlo zelo malo ujetnikov v domovino.

Tako malo hrane smo imeli, da smo se kar opotekali. Tople hrane sploh nismo prejeli, ampak samo malo mrzle. Maja meseca (točnega datuma ne morem določiti), ko so prikorakali proti večeru Amerikanci v Dachau, je nastal takšen vrišč, da se sploh ne da opisati. Ko so ujetniki zagledali Amerikance, so se usuli iz vseh barak ter jih začeli z velikim vriskom pozdravljati. S protiavionskim mitraljezom so poslali SS-ovci rafal med ujetnike. Padlo je sedem ljudi na mestu. Amerikanci so takoj zasedli stražarska mesta in postrelili vse SS-ovce.

Nemci so imeli načrt, da bi naj SS-divizija napadla Dachau in vse ujetnike postrelila in to ob 20. uri. Ker pa so jih Amerikanci iznenadili pol ure prej z omenjeno divizijo, so se udarili okoli dva kilometra proč od Dachaua ter se srdito borili in hoteli priti na vsak način v Dachau. Tako so bili Amerikanci primorani poklicati pomoč, ker je kazalo, da jih bodo vrgli nazaj. Boj je trajal do tretje ure zjutraj.

Še isti večer smo dobili po dva in dva skupaj kilsko mesno konzervo in lep kos kruha. Ta hitra sprememba nam je neznanško škodovala. Nismo čutili nobene sitosti in zdelo se nam je, da se ne bomo mogli nikdar do sitega najesti.

Ker je tifus močno razsajal, bolniki niso mogli jesti. Mi pa smo hodili od bolnika do bolnika in prosili za njihove obroke.

Število mrtvih je močno naraslo. Nekaj jih je umrlo od tifusa, nekaj pa tudi od tega, ker so se preveč najedli in so jim popokali želodci. Kljub večkratnim opominjanjem ni nič pomagalo. Amerikanci so bili sedaj primorani zmanjšati obrok hrane. Imeli so tudi dietno hrano, seveda v določeni količini.

Nekaj dni po svobodi so Amerikanci postavili na zbornem mestu oder, okrašen z zastavami iz celega sveta. Proslavili smo dan mrtvih. Govorili so predstavniki vseh narodnosti.

Prvega junija ob 4. uri zjutraj so nas (Slovence) nabasali Amerikanci na tovarnjake ter nas odpeljali v Jugoslavijo. Prišli smo drugi dan ob 3. uri zjutraj v Kamnik. Sprejem je bil zelo lep. V Kam-

Tudi naš izkušen lovec Frane Pačnik iz koroške lovske družine je bil tedaj povabljen na jelene v Vojvodino. Trofeje vidimo na sliki, ampak čisto vsega lovcem nikoli ne verjamemo — najbrž tam tudi plotovi svoje naredijo...

Spomini iz prve svetovne vojne

Letos je minilo 46 let, ko je dne 26. julija 1914 bila razglašena delna mobilizacija avstrijskih armad za vojni pohod proti Srbiji. Torej dvakrat hudo.

Na predvečer tega dne, nekaj pred deseto uro, smo se zbrali pred vhodom v jamo na »Glačnik«-rovu delavci tretje izmene, ki je trajala od desete zvečer do šeste ure jutraj. Žalostni in potrti smo bili, imeli smo slabe slutnje, posebno tisti, ki so bili vojni obvezniki, nekateri že z družinami. Vsak dan so pričakovali, da bodo vpoklicani — vse od dneva, ko je bil atentat na avstrijskega prestolonaslednika v Sarajevu.

Vseeno smo se odločili še za zadnji ših. Zjutraj ob šesti uri se pripeljemo iz jame. Deževalo je, kakor bi iz škafa lil. Kakor nalašč za ta nesrečni dan, ko je občinski sluga zjutraj po maši pred cerkvijo prebral množici razglas o delni mobilizaciji. Čez nekaj dni pa je sledila splošna mobilizacija. Koliko solz se je potočilo ta dan in še tri dni zaporedoma, preden so dobili pozive vsi vojni obvezniki. Voz za vozom so se peljali od ponedeljka do srede rudarji, kmetski sinovi in olcarji iz Črne, Koprivne, Bistre, Tople, Javorja in Mežice. Peljali so se zlagano kot bi šli na ženitovanje, vriskali so in prepevali, v resnici pa jokali. Saj so občutili, da je vse narobe in niso vedeli, kaj jih čaka prihodnje dni. Žalostni prizori so bili vmes, da ni mogoče popisati. Čez teden dni se je nekoliko pomirilo. Pri rudniku se je spet začelo normalno delo, kolikor je še pač ostalo delavcev.

Rudnik je prevzela vojaška oblast in s tem tudi delavce pod prisego. Vojaška komanda je bila v Črni. Komandant je bil nadporočnik Poper, v vsakem oziru zelo natančen in strog, obenem pa tudi sodnik. Za vsak mali prekršek, če si mudil na delo ali pa si izostal en dan, si bil poklican na raport v Črno k nadporočniku. On te je dobro pretipal od nog do glave, izprašal vest in ti naložil kazen po presoji par dni v zapor in če je bilo več kaj, si dobil špange, ali pa so te poslali na fronto. Če si izostal en dan brez nujnega vzroka, je prišla vojaška straža z nasajenimi bajoneti in te gnala najprej v zapor, potem pa še pred sodnika. Ker je pa primanjkovalo delavcev, je oblast izposlovala, da so jih dali s fronte nazaj za delo v rudnik, a samo rudarje, kmetov pa ne. Izbral jih je rudniški ravnatelj. Ravno to pa je rodilo hudo sovraštvo med kmeti in rudarji.

Prišel je čas, ko je začelo primanjkovati živeža: 16., 17. in 18. leto; zadnje je bilo najhujše. Živine je zmanjkalo; klali so nazadnje že bolne in izmozgane konje, moke ni bilo za kruh, še manj za jed in

delavci so bili primorani iskati in prositi pri kmetih. Pa zlepa nisi dobil kaj še za drag denar ne. Rekli so, da knapom tako oblast pomaga. Hudo je bilo tedaj zares. Tako daleč je prišlo, da so rudarji napovedali štrajk, če jim vojaška oblast ne priskrbi hrane. Iz Celovca so zahtevali od B. B. U. generalnega ravnatelja in še dva zastopnika, enega od socialistične in enega od klerikalne stranke. Delavci so se zbrali pred ravnateljstvom na Poleni ter strumno korakali v Črno k nadporočniku prosit za pomoč. Dosegli so, da je v kratkem času prispela hrana, zaenkrat vsaj za silo in počasi vedno več, da so mogli zopet delati. Tako se je ribalo naprej do jeseni 1918, do preobrata. Avstrija je kapitulirala in fronte so razpadle. Vojaštvo je pometalo orožje in bežalo na svoje domove. Nastala je zmeda na vlakih, v mestih in vaseh. Pobjajali so šipe po trgovinah in praznili magazine z živili. Vse se je dvignilo. Najprej je prišlo vojaštvo iz Celovca, potem pa so postavili narodno stražo. Jugoslovanske armade so začele prodirati pod poveljstvom generala Maistra iz Maribora proti severni meji. Zasedle so skoraj polovico Koroške do Št. Vida in preko Celovca ter so se morale naposled na pritisk velesil zopet umakniti nazaj do koroško-štajerske meje. Tudi tu ob tem premikanju vojaštva sem in tja je prišlo do spopadov med avstrijskimi in jugoslovanskimi prostovoljci in je pustilo življenje precej mladih fantov ter njih vodja nadporočnik Malgaj. Slava jim!

Po koroškem plebiscitu, ki je slabo izpadel za koroške Slovence, so se uredile meje. Začelo se je zopet normalno življenje. Hrane je bilo kmalu dosti. Bele moke za kruh in za kruh, mesa in slanina nenkrat celo v izobilju. Konec je bilo lakote.

Omeniti še moram, da so hude bolezni tudi tukaj v zaledju zahtevale ogromno žrtev. Griža, legar in nazadnje še črne koze ter španska med ujetniki in domačini. Vzrok temu je bila slaba in pomanjkljiva prehrana, posebno pa še uši, ki so prenašale vse te bolezni. Ujetniki so jih prinesli s fronte in ni se jih bilo mogoče ubraniti, bile so kapitalne s krampižerji in s križem na hrbtih.

Ujetniki, ki so bili zaposleni na kmetih, so bili še kar srečni; hrano so imeli in so bili brez vojaške straže. Drugi, ki so bili po barakah pod strogo vojaško stražo, so bili pač reveži, gladovali so silno. Priča sem bil, ko so po smetiščih pobirali ostanke gnilega krompirja in oglodane kosti, pa še tega jim straža ni dovolila. Nemški stražarji so silno kruto ravnali z njimi.

NI POMOČI

Ob ustanovitvi stanovanjske komisije na Ravnah pred dobrimi šestnajstimi leti je manjkalo v kraju okoli 300 stanovanj. Toliko se je tedaj nabralo takih prijav.

No, v tem času je samo železarna zgradila preko 700 stanovanj ter še precej samskih bivališč.

In sedaj manjka na Ravnah zaenkrat menda le še okoli 600 stanovanj.

Svoje dni so tovarniški vratarji cukali za rokav skoro vsakega mimoidočega ter ga pridobivali za zaposlitev. Kmalu se je obrnilo in so se po industrijah komaj še otepali ponudb. In če danes razglasi tovarna sprejem šestih novih sodelavcev, se jih na portalu oglasi šestinosemdeset.

Po vsem svetu je tako. Ni pomoči. Zaposlitvene možnosti se pri vsem tempu počasneje množijo kot pa ljudje. Danes nas je na zemlji okoli tri milijarde, že čez dobrih osemindeset let nas bo še enkrat toliko.

HUD NESPORAZUM

Ko smo tedaj na zasedanju s primeri opozorili in utemeljili ter je delavski svet sklenil, da naj po ekonomskih enotah takoj dopolnijo zaščitna sredstva z artikli, ki res zavarujejo pred nesrečami — kot so azbestni kosi obrazne mreže, gamaše itd., so skoro iz vseh EE predložili spet: obleko in obutev.

Da, obleka in obutev sta zmerom najbližje, ampak to je čisto nekaj drugega, kot smo imeli v mislih oziroma na kar so opozorile nesreče.

Gre za preprečevanje nesreč pri delu, da jeklo res ne bo več teklo za čevlje in da žile ne bodo oplazile nezavarovanih meč, da ne bo več raznih tujkov v očeh itd.

Za ta ukrep ponovno nujno, nujno opozarjamo.

LOKALIZMI

Da, mi gojimo take lokalizme, toda samo tiste, katere sta prejšnja stoletna nemožnost in namembna opustitev tujerodcev tako strašansko zanemarila ter za katere daje nova domovina milijone in milijone na vseh področjih ljudske kulture krajevne biti in vrednot.

Tudi tu in predvsem tu smo še veliko dolžni socialistični Jugoslaviji, ki je dala zrak za dah tudi vsem takim posebnostim in vrednostim pokrajin od Triglava do Djevdjelije, jih čuva in goji kot del zmage svetlih dni.

ČESTITAMO

Aprila letos so našega sodelavca Marjana Kolarja sprejeli v Društvo slovenskih književnikov.

Redakcija te številke je bila zaključena 15. maja 1963.

Umirali so dnevno. Naj jim bo lahka tuja zemljica, kakor tudi našim fantom in možem, ki so pustili življenje na ruskih poljanah in italijanskih planinah, ob Soči in Doberdobo, kjer so pokopane njih kosti.

Rudolf Jasser

STROŠEK ZA »KOROŠKI FUŽINAR«

Po zakonu o tisku objavljamo stroške za zadnjo številko našega lista, in sicer:

ČP »Mariborski tisk« — tisk	318.420 din
ČP »Mariborski tisk« — klišaji	41.270 din
ČP »Mariborski tisk« — odprema	4.170 din
Honorarji za tekstne in slikovne prispevke	16.000 din

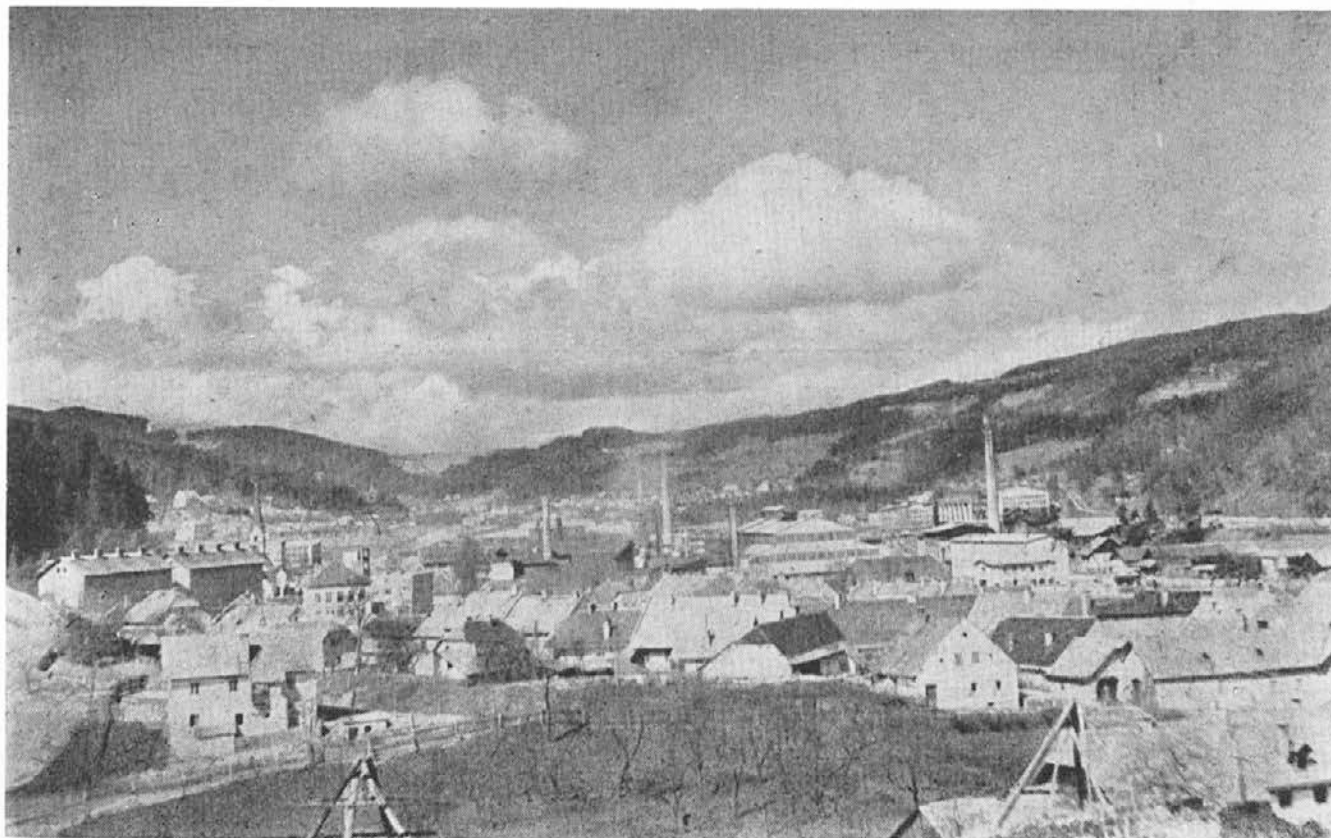
Skupaj 379.860 din

niku nas je že čakala godba na pihala ter so nas obdarovali z rožami, cigaretami in vsem, kar so pač mogli dati v tem času. Tam smo bili tri dni v karanteni ter so nas temeljito pregledali zdravniki in tako smo se vračali v svoje domove.

Franc Požarnik, obhodni nadzornik

Torej dokaj manjši strošek kot že običajno, ampak ne pozabimo, da je bil obseg številke skoro kar za polovico manjši. Za manj denarja torej manj muzike tudi pri časopisnih storitvah.

S te strani
rade priropotajo
nevihte in brije veter

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE razpisuje subskripcijo za

ZBRANA DELA

Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca

V okviru »Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev« pod uredništvom dr. Antona Ocvirka v dvanajstih knjigah:

1. POVESTI	5. JAMNICA I.	9. SOLZICE IN DRAMA
2. SAMORASTNIKI	6. JAMNICA II.	10. PUBLICISTIKA
3. DOBERDOB	7. POTOPISI	11. KORESPONDENCA
4. POŽGANICA	8. REPORTAŽE IN ZAPISI	12. MONOGRAFIJA

Urednika Zbranih del: Drago Druškovič in Jože Koruza

Zbrana dela Prežihovega Voranca bo Državna založba Slovenije izdala v štirih serijah

Prva serija (tri knjige) izide v letu 1963 — ostale tri serije po 3 knjige pa vsako naslednje leto, tako da bo zadnja knjiga izšla v letu 1966. Letos izidejo:

POVESTI
JAMNICA I. in
JAMNICA II.

Knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju, vezane v celo platno s ščitnimi ovitki, v obsegu 1500 strani.

Subskripcijska cena prve serije, to je 1., 5., 6. knjige, bo 4800 din, plačljiva v 12 mesečnih obrokih po 400 dinarjev; v redni prodaji bodo knjige znatno dražje. Cene preostalih serij bodo določene naknadno.

Naročila za zbirko Prežihovega Voranca bomo sprejemali do 30. junija 1963.

Zbirko lahko naročite tudi v vseh knjigarnah. Prvo knjigo bodo naročniki prejeli takoj po sprejemu naročila, drugo jeseni, tretjo pa ob koncu leta.

Odreži!

NAROČILNICA

Datum

Nepreklicno se naročam na ZBRANA DELA Prežihovega Voranca, ki bodo izšla v 12 knjigah. Cena prve serije je 4800 dinarjev. Plačljiva v 12 obrokih po 400 dinarjev.

Predplačilo za prvo serijo bom plačal v dvanajstih mesečnih obrokih po din, začnši od 1963 dalje.

Ime

Poklic

Točen naslov

DRŽAVNA ZALOŽBA
SLOVENIJE
(Oddelek za knjižne
zbirke)

Ljubljana
Mestni trg 26
poštni predal 50-I

Sodelavci - svojci - krajani

UDELEŽIMO SE VOLITEV POLNOŠTEVILNO

To je naša državljanska dolžnost

PREKO 60 ZBOROV VOLIVCEV

Zbori volivcev, na katerih so občani predlagali kandidate za občinski zbor, republiški in zvezni zbor, so bili zaključeni 5. maja, zbori delovnih organizacij pa do 9. maja 1963.

Poglavitne značilnosti teh zborov so bile v tem, da so temeljito obravnavali vse kandidate, predvsem pa upoštevali pomladitev bodočih naših predstavniških teles. Ni slučaj, da je izbranih 11 žena, ki bodo v bodoče v občinski skupščini enakopravno sodelovale in odločale o gospodarskem in političnem razvoju komune. Zbori tudi niso pozabili na mladino in je predlaganih sedem mladincev — z mladino naprej!

Občinska skupščina bo imela 60 odbornikov. Sestavljena bo iz dveh zborov, in sicer: občinski zbor in zbor delovnih skupnosti (prej zbor proizvajalcev). V vsakem bo po 30 odbornikov.

KANDIDATI ZA REPUBLIŠKO IN ZVEZNO SKUPŠČINO

Zbori volivcev svojih skupin, ki so predlagali in razpravljali o naših poslancih v posameznih predstavništvih, so osvojili naslednje kandidate:

- za republiški zbor republiške skupščine Janez Žnidar, sodelavec železarne Ravne (za spodnji del Mežiške doline) ter Rudi Vrčkovnik, sodelavec rudnika Mežica (za zgornji predel doline),
- za republiški gospodarski zbor skupščine inž. Silvo Rozman, sodelavec rudnika Mežica,
- za republiški kulturno prosvetni zbor Alojz Pevec, sodelavec na Izobraževalnem centru na Ravnah,
- za republiški socialno zdravstveni zbor inž. Milan Gradišnik, sodelavec na komunalni skupnosti socialnega zavarovanja na Prevaljah,
- za republiški organizacijsko politični zbor Jože Kolmančič, predsednik občinskega odbora SZDL, Ravne na Koroškem,
- za zvezni zbor zvezne skupščine je bil soglasno izbran Boris Kraigher,
- za zvezni gospodarski zbor te skupščine Majda Škerbic, sodelavka iz MTT, Maribor,
- za zvezni kulturno prosvetni zbor Tone Golčer, ravnatelj gimnazije na Ravnah na Koroškem,
- za zvezni socialno zdravstveni zbor dr. Marjan Morel, zdravstveni delavec iz Beograda,
- za zvezni organizacijsko politični zbor pa Stane Markič iz centralnega odbora sindikatov, Beograd.

Našim bralcem že sicer in po temeljitih predstavah in razpravah na zborih volivcev prav gotovo ni potrebno še posebej in ponovno predstavljati naših kandidatov. Vključujemo pa radi vest, da je izvoljen za kandidata v zvezni gospodarski zbor zvezne ljudske skupščine tudi naš sodelavec inž. Ferdo Medl, in sicer v Murski Soboti.

VOLITVE

Volitve za vsa ta predstavništva bodo štirikrat, in sicer:

- 24. MAJA — bomo volili po vseh delovnih organizacijah, to se pravi predstavnike v občinske odbore delovnih skupnosti (prej zbori proizvajalcev)
- 26. MAJA — so splošne občinske volitve, ko volijo vsi občani predstavnike za občinski zbor
- 3. JUNIJA — voli že nova izvoljena občinska skupščina poslance za okrajno, republiško in zvezno skupščino, razen splošnih zborov
- 16. JUNIJA — volimo vsi občani poslance v splošni republiški in v splošni zvezni zbor (Žnidar, Vrčkovnik, Kraigher)

UDELEŽIMO SE VOLITEV POLNOŠTEVILNO

To je naša domovinska čast